

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN
FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID
Academiejaar 2002-2003

Preventief fouilleren door de ogen van de burger Een explorerend onderzoek

Promotor: G. VERVAEKE
Correctoren: E. WEITEKAMP
B. CLOET

Licentiaatverhandeling, ingediend door
Lobke SCHAAP,
voor het behalen van de graad:
LICENTIAAT IN DE CRIMINOLOGISCHE
WETENSCHAPPEN

Samenvatting

Vanaf september 2002 bestaat in Nederland de politieke bevoegdheid tot preventief fouilleren. Deze verhandeling behelst de wettelijke bepalingen rond preventief fouilleren en hoe deze bevoegdheid procedureel en operationeel wordt uitgevoerd in Rotterdam-Rijnmond, specifiek in het veiligheidsrisicogebied de Tarwewijk. Tevens worden de resultaten van een explorerend, kwantificerend onderzoek naar de mening van de gefouilleerde inwoner en gefouilleerde passant van de Tarwewijk over preventief fouilleren in deze wijk besproken. De mening van de 370 respondenten is geanalyseerd op basis van vijf vragen met betrekking tot: de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk, de mogelijke beïnvloeding van het veiligheidsgevoel in de Tarwewijk, het optreden van de politieagent tijdens het fouilleren, het al dan niet a-selectief fouilleren, en de privacy. Uit het onderzoek blijkt dat de respondentengroep gemiddeld genomen positief staat tegenover preventief fouilleren. Bovendien blijkt dat wanneer men vaker is gefouilleerd, men niet negatiever tegenover preventief fouilleren staat.

Dankwoord

Zonder de hulp van velen zou deze scriptie niet geworden zijn zoals hij voor u ligt. Met mijn Belgische vooropleiding, bleek het heel wat moeilijker dan ik dacht om te schrijven over het reilen en zeilen van de Nederlandse politie. Naarmate ik vorderde werd het steeds duidelijker dat het Nederlandse politiewezen aanzienlijk verschilt van het Belgische. In de eerste plaats wil ik daarom Wouter van Osnabrugge bedanken. Tijdens de vele gesprekken werden al mijn vragen telkens weer beantwoord. Wouter, dank voor je geduld, tijd en inzet. Kier Brul, jou zou ik willen bedanken voor het verstrekken van de namen van personen aan wie ik mijn specifieke vragen kon stellen en de interne documenten over preventief fouilleren. Deze gegevens waren een *must* om mij te kunnen verdiepen in de stof, aangezien (openbare) literatuur/informatie over preventief fouilleren momenteel nog niet voorhanden is. Ruud Groeneveld bedank ik voor de mogelijkheid die hij mij - en de andere acht enquêteurs - bood om mee te lopen met de acties preventief fouilleren. Het was een eer dit van dichtbij mee te mogen maken. Aansluitend wil ik mijn enquêteurs bedanken voor hun inzet. Sanne, Martijn, Marieke, Nadine, Lotte, Geertrui, Karen, en mijn zusje Marigje. Zonder jullie had ik nooit 370 enquêtes kunnen afnemen. Justin en Stefaan Pleysier, jullie zou ik willen benoemen tot mijn *personal* tutoren SPSS. Bedankt voor jullie geduld! Mijn editor tante Anja dank ik voor het nalezen en becommentariëren van mijn scriptie. Martijn, ondanks de *stressy* momenten in de laatste maand voor de deadline van mijn scriptie, hebben we samen toch een heerlijke tijd in Maleisië gehad. Een helpende hand of het me gewoon even in je armen sluiten was rustgevend. Papa en mama, bedankt voor jullie steun door dik en dun. Altijd waren jullie er voor mij, zelfs jij, mama, toen je zo ziek was. Op jullie kan ik altijd rekenen. Hetzelfde geldt voor mijn zusje Tilaka, de computerexpert, zelfs tussen het kijken van je favoriete soap kwam je me helpen als het mis ging met de *lay-out*. Ook mijn broer Tijn bedank ik voor zijn interesse, ik 'trek' het zeker nog! Ten slotte, maar zeker niet in de laatste plaats, bedank ik mijn promotor, professor Vervaeke. Op elk moment kon ik bij hem met mijn vragen terecht, ook toen hij nog maar net terug was van vakantie en de hectische week aanbrak waarbij de 'laatste loodjes' zo zwaar wogen. Hij, en anderen, maakten het lichter ook in deze periode niet ontmoedigd te raken.

Inhoudstafel

Lijst met afkortingen	V
Verklarende woordenlijst van functies en instellingen in Nederland	VII
Lijst van bijlagen.....	X
Inleiding	1
DEEL I. THEORETISCH LUIK.....	5
Hoofdstuk 1. Algemeen kader preventief fouilleren.....	5
§1. Definitie van preventief fouilleren	5
§2. Doelstelling van preventief fouilleren	5
§3. Ontstaansgeschiedenis	7
§4. Grondslagen van het wetsvoorstel	9
§5. Wettelijk kader	10
5.1. Gezagsdualisme	10
5.1.1. <i>Het bestuursrechtelijk spoor</i>	<i>11</i>
5.1.2. <i>Het strafvorderlijk spoor.....</i>	<i>12</i>
5.1.3. <i>Waarborgen.....</i>	<i>13</i>
5.2. <i>Leer van de voortgezette toepassing.....</i>	16
§6. Preventief fouilleren in omliggende landen	17
Hoofdstuk 2. Preventief fouilleren in Rotterdam- Rijnmond, specifiek de Tarwewijk.....	23
§1. Doelstelling van preventief fouilleren	25
§2. Beschrijving van de procedure	26
2.1. <i>Procedureel.....</i>	26
2.2. <i>Operationele organisatie.....</i>	31
2.2.1. <i>Personele inzet.....</i>	<i>31</i>
2.2.2. <i>Verschillende locaties.....</i>	<i>33</i>

2.2.3. Methoden van preventief fouilleren.....	34
2.2.4. Scenario's die zich kunnen voordoen tijdens het preventief fouilleren	35
2.2.5. Uitvoering.....	37
§3. De Tarwewijk.....	41
3.1. Gebiedsomschrijving	42
3.2. Een cijfermatige analyse.....	42
3.3. Sfeerrapportage.....	45
3.4. Handhavingsbeleid.....	48
3.5. Conclusie	52
Hoofdstuk 3. Discussiepunten met betrekking tot preventief fouilleren.....	54
§1. Privacy.....	54
1.1. Definitie.....	56
1.2. Het EVRM.....	58
1.3. Reasonable expectation of privacy-doctrine.....	59
1.4. 'Klasse privacy'.....	60
1.5. Conclusie.....	61
§2. Veiligheid.....	62
2.1. Theoretische verklaringen voor onveiligheidsgevoelens	64
2.1.1. Kwetsbaarheid	65
2.1.2. Slachtofferschap.....	66
2.1.3. Fysieke en sociale omgeving.....	67
2.1.4. Sociaal-psychologische factoren	68
2.1.5. Afsluiting	69
2.2. Politie en onveiligheidsgevoelens	69
2.2.1. Politie en onveiligheidsgevoel: geen invloed	70
2.2.2. Politie en onveiligheidsgevoel: positieve invloed	71
2.2.3. Politie en onveiligheidsgevoel: negatieve invloed.....	71
2.2.4. Relatie criminaliteit en onveiligheidsgevoelens.....	75
2.3. Conclusie	76
§3. Discriminatie.....	78

3.1. Definitie en juridische bepalingen.....	79
3.2. Politie en discriminatie.....	81
3.3. Selectief fouilleren, een kritische beschouwing	83
DEEL II. EMPIRISCH LUIK.....	84
Hoofdstuk 4. Methode	85
§1. Procedure.....	85
1.1. Kwantitatief onderzoek.....	85
1.2. Explorerend onderzoek.....	86
1.3. Survey onderzoek.....	87
1.4. Werkwijze	91
§2. Meting.....	92
2.1. Vragenlijst.....	92
2.2. Operationalisering van de begrippen	94
§3. Subjecten	95
§4. Kwaliteitscontrole.....	97
§5. Beschrijving en verantwoording van de data analyse	100
5.1. Gebruikte statistische toetsen	100
5.2. Selecties in data bij verwerking.....	101
Hoofdstuk 5. Resultaten.....	103
§1. Antwoordverdeling per vraag.....	103
§2. Relevant geachte significante en niet-significante verbanden tussen de variabelen	104
§3. Relevant geachte significante en niet-significante relaties tussen variabelen.	107
§4. De Independent-Samples T-test	108
§5. De One-Way ANOVA.....	111
§6. Bespreking van de resultaten.....	111
Conclusie.....	121
Bibliografie.....	123

Lijst met afkortingen

Ac:	Algemeen commandant
APV:	Algemeen Plaatselijke Verordening
AWB:	Algemene wet bestuursrecht
AWGB:	Algemene Wet Gelijke Behandeling
BZK:	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CDA:	Christen Democratisch Appèl (politieke partij)
CdK:	Commissaris van de Koningin
COS:	Centrum voor Onderzoek en Statistiek
COT:	Crisis Onderzoek Team
D66:	Democraten 66 (politieke partij)
DHV:	Directe Hulpverlening
DNA:	<i>Desoxyribo Nucleine Acid</i>
DOG:	District Ondersteuningsgroep
DSO:	Dienst Stedelijk Onderwijs
EHRM:	Europees hof voor de rechten van de mens
EVRM:	Europees verdrag tot bescherming van de rechten van de mens
FS:	Flying Squad
FTO:	Forensisch Technische Ondersteuning
GGD:	Gemeentelijk Geneeskundige Dienst
KLPD:	Korps Landelijke Politiediensten
LPF:	Lijst Pim Fortuyn (politieke partij)
ns:	niet significant
OBR:	Ontwikkelings Bedrijf Rotterdam
Oc:	Operationeel commandant
OM:	Openbaar Ministerie
OvJ:	Officier van Justitie
PvdA:	Partij van de Arbeid (politieke partij)
RC:	Rechter Commissaris
RET:	Rotterdamse Electriche Tram
Roteb:	het woordlogo voor de vuilnisophaaldienst
RPF/GPV:	Reformatorische Politieke Federatie/ Gereformeerd Politiek Verbond

RVC: Regionaal Verbindingscentrum
SenR: Sport en Recreatie
SoZaWe: Sociale Zaken en Werkgelegenheid
SP: Socialistische Partij (politieke partij)
StPO: Strafprozeßordnung
Sv: Wetboek van Strafvordering
VVD: Vereniging van Vrijheid en Democratie (politieke partij)
WODC: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum
WWM: Wet wapens en munitie

Verklarende woordenlijst van functies en instellingen in Nederland

Brigadier: een rang binnen de politie. Van laag naar hoog zijn de rangen binnen het politiewezen als volgt: aspirant, surveillant, agent, hoofdagent, brigadier, inspecteur, hoofdinspecteur, commissaris, en ten slotte de hoofdcommissaris.

Buurtagent: te vergelijken met een wijkagent in België. Zie verder Chef wijkteam.

Chef wijkteam: de chef van een wijkteam van politieagenten. Ieder district is verdeeld in wijken, die weer zijn opgedeeld in buurten. In iedere buurt is een buurtagent werkzaam. Alle buurtagenten van één wijk staan onder leiding van de Chef van het wijkteam. In totaal zijn er binnen de regio Rotterdam-Rijnmond meer dan 60 wijkteams.

Commissaris van de Koningin: deze controleert of de politie in het betreffende ambtsgebied (een provincie) haar taken om de openbare orde te handhaven en hulp te verlenen naar behoren verricht. Tevens ziet hij/zij erop toe dat de Koninklijke Marechaussee de taak tot handhaving van de openbare orde, conform de politiewet, correct uitvoert. In feite is dit een taak van de gemeente, maar in gemeentegrensoverschrijdende zaken die van groot belang worden geacht, ligt de verantwoordelijkheid bij de Commissaris van de Koningin.

Districtschef: de chef van een politiedistrict. Het Nederlandse grondgebied is verdeeld in 26 regio's. In 25 regio's is een regionaal politiekorps aanwezig en er is één landelijke eenheid, het Korps Landelijke Politiediensten. Het regionale politiekorps Rotterdam-Rijnmond is onderverdeeld in territoriale onderdelen, districten genaamd. De districten kunnen een of meer gemeenten, of delen van gemeenten, in de regio omvatten. Rotterdam-Rijnmond bestaat uit 11 districten. In elk district staat een districtschef aan het hoofd.

Gemeenteraad: elke gemeente heeft een Raad, die als hoogste orgaan de hele bevolking van de gemeente vertegenwoordigt. De Burgemeester is voorzitter van de Raad.

Hoge Raad: te vergelijken met het Hof van Cassatie in België.

Hoofdofficier van Justitie: in zekere zin te vergelijken met de Procureur des Konings in België. De Hoofdofficier van Justitie functioneert echter tevens als Officier van Justitie, maar heeft tegelijkertijd de leiding over het betrokken korps parketmagistraten.

Hulpofficier van Justitie: deze vervangt de Officier van Justitie en neemt bepaalde gedelegeerde bevoegdheden van de Officier van Justitie over. Tevens toetst de Hulpofficier van Justitie de toegepaste dwangmiddelen op rechtmatigheid. De Hulpofficier van Justitie is altijd een inspecteur of hoger.

Korpsbeheerder: de Burgemeester van een gemeente, meestal de grootste, die in een regio bij wet als zodanig is aangewezen. Het beheer van het regionale politiekorps berust bij hem/haar. In Rotterdam-Rijnmond is dit momenteel dhr. Ivo Opstelten, de Burgemeester van Rotterdam.

Korpschef: de functionaris die is belast met de leiding over een politieregio.

Lokale (Gezags)driehoek: bestaat uit de Burgemeester van de betreffende gemeente, de gebieds-Officier van Justitie en de Politiechef van het betreffende gebied.

Officier van Justitie: het meest te vergelijken met de substituut-Procureur des Konings in België. De Officier van Justitie is belast met de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde en verricht taken ten dienste van justitie. Tijdens politieonderzoeken leidt een Officier van Justitie dus het onderzoek.

Politiechef: een operationeel leidinggevende in de rang van inspecteur of hoger.

Portefeuillehouder vuurwapencriminaliteit: in elk district worden taakaccenthouders aangewezen. Dit zijn dienders die er naast hun takenpakket nog een specialisme bij hebben. Zo beheert een taakaccenthouder vuurwapens, ofwel de portefeuillehouder vuurwapencriminaliteit, als specialisme het onderdeel vuurwapens.

Politiesecretaris: een medewerker van het Openbaar Ministerie die bij de politie is gedetacheerd. Hij/zij is bevoegd om namens het Openbaar Ministerie schikkingen op te leggen en dagvaardingen uit te reiken. Op deze wijze zijn de lijnen kort en wordt het Openbaar Ministerie ontlast.

Rechter-Commissaris: te vergelijken met een Onderzoeksrechter in België, hoewel de inhoud van hun werk enigszins verschilt. De Rechter-Commissaris toetst de inverzekeringstelling, maar kan ook zelf onderzoeken gelasten. Hij/zij vertegenwoordigt bij grote onderzoeken de rechterlijke macht en is bevoegd tot het laten doorzoeken van een woning.

Regionale (Gezags)driehoek: bestaat uit de Korpsbeheerder, de Hoofdofficier van Justitie en de Korpschef.

Regionale Infodesk: een continu beschikbare eenheid van het opsporingsproces die als een herkenbaar loket binnen de politieregio op verzoek snel, volledig en zo

zorgvuldig mogelijk operationele informatie levert aan gelegitimeerde functionarissen. Tevens verstrekt de Infodesk operationele informatie ten behoeve van strategische en tactische besluitvorming.

Toetsgroep preventief fouilleren: samengesteld uit vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie (een Officier van Justitie en een beleidsmedewerker), politie (de Portefeuillehouder vuurwapencriminaliteit, twee beleidsmedewerkers, een Chef wijkpolitie van district West, de coördinator van het bureau Wapens en Techniek en een Chef van de regionale Infodesk) en het gemeentebestuur (een beleidsmedewerker). De Toetsgroep kan gezien worden als een ambtelijke voorpost naar de Driehoek, die de Driehoek adviseert in zaken met betrekking tot preventief fouilleren.

Lijst van bijlagen

BIJLAGE I:	Artikel 2 en 3 Wet wapens en munitie: wapencategorie I, II, III en IV	128
BIJLAGE II:	Wettelijke bepalingen in verband met preventief Fouilleren.....	131
BIJLAGE III:	UK Stop and Search Powers.....	133
BIJLAGE IV:	Stroomschema aanwijzing Veiligheidsrisicogebied.....	137
BIJLAGE V:	Speciaal ontwikkelde aanhoudingskaart voor de acties preventief fouilleren	138
BIJLAGE VI:	Grafische weergave van Rotterdam en specifiek de Tarwewijk	139
BIJLAGE VII:	Vragenlijst	141
BIJLAGE VIII:	Toetsingsschema van het EHRM	143
BIJLAGE IX:	Gegevens respondenten	144
BIJLAGE X:	Overzicht van de variabelen ‘mobilcat’ en ‘leefcat’	148
BIJLAGE XI:	Antwoordverdeling op vraag één tot en met vraag zeven van de vragenlijst en de ‘vragen’ die door de enquêteur zelf ingevuld moesten worden	149

Inleiding

Vanaf september 2002 bestaat in Nederland de politieke bevoegdheid tot preventief fouilleren. Preventief fouilleren kan als volgt worden gedefinieerd: het onderzoek aan de kleding van een persoon, dan wel het onderzoek van een voertuig, door een opsporingsambtenaar binnen een veiligheidsrisicogebied, zonder dat dit onderzoek zijn grond vindt in een door de onderzochte persoon zelf gestelde concrete strafbare gedraging.¹ Deze nieuwe bevoegdheid was vanaf de parlementaire voorbereidingen al een *hot item* voor de media. Hierbij werd voornamelijk gewezen op de kritische kanttekeningen van de zijde van politici en bestuurders. Na het invoeren van de wet verwezen de media vooral ook naar de positieve reacties van het publiek over preventief fouilleren. Zo zou de overgrote meerderheid hieraan vrijwillig en zonder problemen meewerken. Enkele positieve uitspraken van geïnterviewde personen zijn: 'Alle beetjes helpen'; 'Van mij mogen ze m'n kleding doorzoeken. Niemand heeft bezwaar tegen gefouilleerd worden op het vliegveld, dus waarom nu wel?'; 'Prima werk, moeten ze vaker doen, ook al schrok ik me aanvankelijk rot'; 'Laat ze hun gang maar gaan, ik heb niks te verbergen'. Een enkele negatieve uitspraak werd ook vermeld, zoals: 'Grote boeven vang je niet zo' en 'Puur en alleen omdat er zo veel media zijn, fouilleren ze vandaag iedereen. Let op mijn woorden, de volgende keren pikt de politie alleen mensen met een kleurtje eruit'.² De meeste artikelen suggereerden slechts in algemene zin dat, volgens de politie, buurtbewoners en/of gefouilleerden enthousiast/positief reageren op de controles.³ Als student criminologie, of gewoon als de persoon die ik ben, stond ik vrij kritisch tegenover deze berichtgeving. Bij geen enkel artikel werd vermeld of deze overwegend positieve mening van de burger gebaseerd was op wetenschappelijk onderzoek. Deze constatering wekte mijn interesse en bracht mij ertoe om onderzoek te doen

¹ H.J.C.M. VAN DE WEERD, *De preventieve fouillering nader onderzocht; Een onderzoek naar de juridische (on)mogelijkheden*, onuitg., thesis Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2001-02, 9. Binnen de definitie van H.J.C.M. van de Weerd wordt het begrip 'veiligheidsrisicogebied' niet opgenomen. Dit is echter een cruciale voorwaarde voor preventief fouilleren. Om deze reden is de term 'veiligheidsrisicogebied' binnen de definitie opgenomen.

² D. VAN VLIET, 'Variaties op fouilleren', *Algemeen Dagblad*, 28 september 2002, 3.

³ Zie onder andere: J. HOOGEWAARD, 'Burgemeester Opstelten: We gaan dit niet elke dag doen', *Trouw*, 23 september 2002, 3; M. WIEGMAN, 'GroenLinks haalt maar vast Noord-Korea erbij', *Het Parool*, 21 november 2002, 5; O. AKINCI, 'Elke maand een grote fouilleeractie' *Algemeen Dagblad*, 4 januari 2003, 3; X., 'Ook op Schiphol preventief fouilleren', *Het Parool*, 7 maart 2003, 2; X., 'Meer acties preventief fouilleren', *de Volkskrant*, 2 december 2002, 2; X., 'Rotterdam blij met preventief fouilleren', *de Volkskrant*, 23 september 2002, 3.

naar de mening van de gefouilleerde burger over preventief fouilleren. Tijdens mijn stageperiode bij de politie in Rotterdam-Rijnmond, voorloper op het gebied van preventief fouilleren, werd mij de mogelijkheid geboden mee te lopen met de drie nog te houden acties preventief fouilleren in de Tarwewijk. Hierdoor kon ik onderzoek doen naar de mening van de gefouilleerde passant en gefouilleerde inwoner van de Tarwewijk over preventief fouilleren. Nadat ik één actie preventief fouilleren had bijgewoond voor observatie, had ik nog twee acties om, met behulp van acht mede-enquêteurs, de respondenten voor het onderzoek te werven.

Naar mijn mening was een dergelijk onderzoek naar de mening van de 'burger' van belang, omdat wij in een democratie leven waarin de burger, al is het indirect, inspraak heeft op de totstandkoming van wetgeving. Wat ik mijzelf afvroeg was of de ethische argumenten die politici aanvoeren, overeenkomen met de beleving van burgers die direct met de maatregel te maken krijgen. Beleidsmakers die in behaaglijke huizen en een prettige buurt wonen, hebben zelf weinig te vrezen van de acties preventief fouilleren. Die zullen in hun 'crimineel vrije' buurt niet worden toegepast. Om deze reden ben ik van mening dat het belangrijk is dat bij nieuwe, verregaande bevoegdheden van de overheid, in dit geval het politiewezen die de bevoegdheid krijgt tot het fouilleren van personen zonder persoonlijke verdenking, wordt onderzocht wat de opinie van de meerderheid van de burgers is die aan de maatregel wordt onderworpen. Uit opinieonderzoek kunnen politici, als directe vertegenwoordigers van de burgers, leren wat er onder de bevolking leeft. Als blijkt dat een meerderheid het eens is met de nieuwe maatregel, is een ingrijpende overheidsbevoegdheid ook beter te 'verkopen' aan de bevolking. Een opinieonderzoek naar preventief fouilleren is echter slechts mogelijk nádat de acties zijn uitgevoerd, omdat een mening hieromtrent zou kunnen worden herzien nadat de fouillering daadwerkelijk is ondergaan. Wel zouden beleidsmakers uit een dergelijk opinieonderzoek iets kunnen leren voor de toekomst, voor andere verregaande te nemen maatregelen in Nederland: Een land waar de roep om veiligheid groot is, een land dat zich beroept op het democratisch gehalte van de bestuurslagen. Een land bovendien, waar de inwoners tussentijds niet worden gehoord omdat referenda niet of nauwelijks worden toegepast.

Bij het zoeken naar literatuur over preventief fouilleren, kwam ik tot mijn verbazing tot de conclusie dat er nog (bijna) niets was geschreven over preventief fouilleren in het algemeen, meer specifiek over wat nu precies onder preventief fouilleren wordt

verstaan, ofwel: hoe preventief fouilleren wettelijk in elkaar steekt en procedureel en operationeel moet worden uitgevoerd. Dit gegeven kwam op mij over als een gemis in de Nederlandse literatuur. Daarom zal een deel van deze thesis zich richten op deze thematiek, op basis van interne documenten van de politie Rotterdam-Rijnmond. Daarbij zal de beschrijving van de operationele organisatie van preventief fouilleren specifiek zijn gericht op de Tarwewijk. Het lezen van deze thesis zou iedere willekeurige burger een degelijk beeld moeten bieden over wat de bevoegdheid tot preventief fouilleren wezenlijk inhoudt.

Deze licentiaatverhandeling kan niet worden beschouwd als een 'normale' thesis, waarbij een literatuurstudie leidt tot hypothesen die vervolgens in een onderzoek worden getoetst. Vanaf het begin was het mijn bedoeling om een onderzoek te doen naar de mening van de preventief gefouilleerde burgers over preventief fouilleren, voornamelijk op basis van discussiepunten die werden aangehaald in de media - zoals bijvoorbeeld de mate van aantasting van de privacy en het al dan niet selectief fouilleren door politieambtenaren. Aangezien preventief fouilleren een nieuwe bevoegdheid is van de Nederlandse politie, en dit fenomeen nog niet is onderzocht, kon ik mij niet baseren op onderzoeksresultaten of andere bestaande literatuur over preventief fouilleren. Om deze reden is dan ook gekozen voor een explorerend onderzoek. Ook openbare literatuur over de wettelijke context en de procedurele en operationele uitvoering van preventief fouilleren ontbrak. Zoals vermeld leidde dit gemis tot de wil om hierover te rapporteren.

Het was nooit mijn bedoeling om een vergelijking met buitenlandse politieke bevoegdheden te maken. Deze thesis wilde ik richten op de nieuwe bevoegdheid tot preventief fouilleren in Nederland, meer specifiek de Tarwewijk in Rotterdam. Deze keus werd bevestigd nadat de initiatiefnemer van de wet die preventief fouilleren mogelijk maakte, Tweede Kamerlid W. van de Camp van het Christen Democratisch Appèl (CDA), mij in een interview meldde dat zijn idee voor het wetsontwerp over preventief fouilleren evenmin was geïnspireerd op buitenlandse politieke bevoegdheden. Of er in andere landen bevoegdheden bestonden die te vergelijken waren met preventief fouilleren, was niet bekend bij Van de Camp en leden van de politie aan wie ik deze vraag eveneens stelde. Aangezien het initiatief van de wet dus niet berustte op informatie over politieke bevoegdheden in het buitenland, was het naar mijn idee gegrond om deze thesis te richten op Nederland.

Deze licentiaatverhandeling is gesplitst in twee delen. Het eerste deel, het theoretisch luik, betreft een literatuurstudie. In het eerste hoofdstuk wordt het algemeen kader van preventief fouilleren behandeld, waaronder de definitie (§1.), de doelstelling (§2.), de ontstaansgeschiedenis (§3.), de concrete gronden waarop het wetsvoorstel is gebaseerd (§4.), de juridische facetten van preventief fouilleren (§5.), en een beknopt onderzoek naar de mogelijkheid tot preventief fouilleren in de omringende landen (§6.). Het tweede hoofdstuk richt zich op preventief fouilleren in Rotterdam-Rijnmond, specifiek de Tarwewijk. Hierbij worden de doelstelling (§1.) en de operationele organisatie (§2.) besproken, gevolgd door informatie over de Tarwewijk waarbij duidelijk wordt gemaakt waarom dit gebied is aangewezen tot veiligheidsrisicogebied (§3.). In hoofdstuk drie worden drie discussiepunten met betrekking tot preventief fouilleren beschreven. Hierbij gaat het om de aspecten 'privacy' (§1.), 'veiligheid' (§2.) en 'discriminatie' (§3.).

In het tweede deel, het empirisch luik, wordt ingegaan op het kwantitatief explorerend onderzoek naar de mening van de gefouilleerde inwoner en de gefouilleerde passant van de Tarwewijk over preventief fouilleren in deze wijk, waarvoor 370 respondenten zijn geïnterviewd. In hoofdstuk vier komen achtereenvolgens aan bod: de procedure (§1.), meting (§2.), subjecten (§3.), kwaliteitscontrole (§4.), en de beschrijving en verantwoording van de data-analyse (§5.). In hoofdstuk vijf worden in §1. tot en met §5. de resultaten sec weergegeven van de gebruikte statistische toetsen, waarna in §6. de meest belangrijk geachte resultaten worden besproken die, indien mogelijk, worden gekoppeld aan de algemene theorie, en worden aanbevelingen gedaan voor verder en diepgaand onderzoek. Ten slotte volgt een conclusie.

DEEL I. THEORETISCH LUIK

Hoofdstuk 1. Algemeen kader preventief fouilleren

In dit hoofdstuk wordt het algemeen kader van preventief fouilleren besproken. In de paragrafen komen achtereenvolgens de definitie (§1.) en de doelstelling van preventief fouilleren (§2.) aan de orde, waarna de ontstaansgeschiedenis (§3.), de concrete gronden waarop het Nederlandse wetsvoorstel preventief fouilleren is gebaseerd (§4.), en de juridische facetten van preventief fouilleren (§5.) worden besproken. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een beknopt onderzoek naar de mogelijkheid tot preventief fouilleren in omliggende landen (§6.).

§1. Definitie van preventief fouilleren

Preventief fouilleren betreft het onderzoek aan de kleding van een persoon, dan wel het onderzoek van een voertuig, door een opsporingsambtenaar binnen een veiligheidsrisicogebied, zonder dat dit onderzoek zijn grond vindt in een door de onderzochte persoon zelf gestelde concrete strafbare gedraging.⁴

§2. Doelstelling van preventief fouilleren

De doelstelling van preventief fouilleren is het dragen van en het geweld met wapens terug te dringen door de bevoegdheden van de politie uit te breiden om preventief tegen het bezit van wapens te kunnen optreden, aldus de Memorie van Toelichting.⁵ Opvallend is dat de doelstelling van preventief fouilleren vaak wordt omschreven als het terugdringen/bestrijden van geweld waarbij *vuurwapens* worden gebruikt en het bezit daarvan.⁶ In de wet worden echter niet alleen vuurwapens bedoeld. De

⁴ H.J.C.M. VAN DE WEERD, *De preventieve fouillering nader onderzocht; Een onderzoek naar de juridische (on)mogelijkheden*, onuitg., thesis Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2001-02, 9. Binnen de definitie van H.J.C.M. van de Weerd wordt het begrip 'veiligheidsrisicogebied' niet opgenomen. Dit is echter een cruciale voorwaarde voor preventief fouilleren. Om deze reden is de term 'veiligheidsrisicogebied' binnen de definitie opgenomen.

⁵ Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26 865, nr.3, 4 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A0915231986/query=3/action=pdf/KST41418.pdf>).

⁶ Zie onder andere: LOKALE GEZAGSDRIEHOEK ROTTERDAM, *Voorlopige evaluatie preventieve fouillering*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 10 december 2002, 3; X, 'Meer acties preventief fouilleren', *De Volkskrant*, 2 december 2002, 2; X, *Protocol preventief fouilleren: definitieve versie*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 13 november 2002, 1.

Memorie van Toelichting⁷ schrijft namelijk: “De Wwm (Wet wapens en munitie) art.2 bevat een gedetailleerde opsomming van wapens als bedoeld in die wet. Het overnemen van deze lijst maakt het mogelijk dat de politie niet alleen optreedt tegen vuurwapens, maar ook tegen steek-, slag- en vuistwapens, of voorwerpen die als zodanig kunnen dienen. Voor het voorkomen van geweldsmisdrijven is in veel gevallen juist het kunnen optreden tegen andere dan vuurwapens gewenst”.⁸

Bij het lezen van verschillende krantenartikelen en kamerstukken kwam duidelijk naar voren dat met deze wet nog een aantal subdoelstellingen/bij-effecten kan worden beoogd. Ten eerste wordt dikwijls verwezen naar het bewerkstelligen van veiligheidsgevoelens van de burger, waarbij de objectieve en subjectieve veiligheid worden genoemd.⁹ Objectieve veiligheid gaat over het aantal feitelijk gepleegde delicten, terwijl subjectieve veiligheid heeft te maken met de veiligheidsbeleving van de burgers. Ten tweede wordt het herstel van het gezag van de politie genoemd.¹⁰ In Nederland is de laatste jaren een publieke discussie ontstaan over het gebrek aan gezag bij de politie. Jarenlang moest de politie ‘soft’ optreden en werd een gedoogbeleid gevoerd. Hiertegen kwam een deel van de Nederlanders in opstand. Zij zijn van mening dat de overheid, meer specifiek de politie, niet streng genoeg optreedt tegen overtreders van de wet. De opkomst van de politieke partij ‘Lijst Pim Fortuyn’ (LPF) kan worden gezien als voorbeeld van een reactie op deze ontwikkeling. De roep om harder/repressiever optreden van de Nederlandse politie deed zijn intrede.¹¹ Ten derde zijn sommigen van mening dat van de bekendmaking van een besluit tot aanwijzing van een gebied als veiligheidsrisicogebied reeds een

⁷ Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26865, nr.5, 9 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A5608746433/query=1/action=pdf/KST45081.pdf>).

⁸ Zie bijlage I. voor de omschrijving van de vier verschillende wapen categorieën.

⁹ Zie onder andere: Handelingen Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 26865, nr.49, 3738 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=32/session=anonymous@3A1641510457/query=4/action=pdf/HAN7225A18.pdf>); Handelingen Eerste Kamer, vergaderjaar 2001-2002, 26865, nr. 28, 1395 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=24/session=anonymous@3A1641510457/query=5/action=pdf/HAN7414A06.pdf>); LOKALE GEZAGSDRIEHOEK ROTTERDAM, *Voorlopige evaluatie preventieve fouillering*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 10 december 2002, 3; R. FRAANJE, ‘Rotterdamse primeur met preventief fouilleren’, *Staatscourant*, 23 september 2002, 1.

¹⁰ Zie onder andere: Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 26865, nr.7, 11 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A1641510457/query=6/action=pdf/KST48471.pdf>); J. HOOGERWAARD, ‘Burgemeester Opstelten: We gaan dit niet elke dag doen’, *Trouw*, 28 september 2002, 3; LOKALE GEZAGSDRIEHOEK ROTTERDAM, *Voorlopige evaluatie preventieve fouillering*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 10 december 2002, 4; M. WIEGMAN, ‘Remkes: overall fouilleren’ *Het parool*, 14 januari 2002, 1.

¹¹ Interview met Wouter van Osnabrugge, stagiair Nederlandse Politie Academie.

preventieve werking kan uitgaan. Hierbij wordt vermeld dat de doelstelling van de aanwijzing als veiligheidsrisicogebied niet is zoveel mogelijk wapens in beslag te nemen, maar het verhogen van de veiligheid in het gebied doordat bezoekers geen wapens bij zich hebben.¹² Ten slotte wijst men op het vergroten van het vertrouwen in de overheid bij het veiligheidsbeleid.¹³ De (sub)doelstellingen van preventief fouilleren zijn dus talrijk.

§3. Ontstaansgeschiedenis

Door een toename van het aantal incidenten met wapens in de jaren tachtig en negentig, steeg in Nederland het aantal slachtoffers door wapengebruik. Op 13 februari 1998 raakten bij een schietpartij in een metrostation in Rotterdam-Zuid vijf personen gewond. Naar aanleiding van de algemene opschudding en verontwaardiging over dit incident, liet de lokale gezagsdriehoek¹⁴ een werkgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van politie, Openbaar Ministerie (OM) en bestuur, rapporteren over de mogelijkheden om wapenbezit en –gebruik te bestrijden. Na een grondige analyse overhandigde de driehoek op 12 mei 1998 de rapportage ‘Aanpak van vuurwapengeweld’¹⁵ aan de toenmalige Ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en Justitie. In deze notitie werd gepleit voor verhoging van de strafmaat en uitbreiding van de politieke bevoegdheden om wapenbezit te bestrijden.

In de jaren daarna werden belangrijke delen van de Rotterdamse notitie verwezenlijkt. Zo werd de strafmaat voor vuurwapenbezit en –handel verdubbeld.¹⁶ Daarnaast werden in enkele steden algemene controles gehouden om het intensiever gebruik van de bestaande wettelijke mogelijkheden van de WWM te verkennen. Zo werd, onder regie van het OM, onder andere een grensverkendend bestuurlijk experiment gehouden in de Rotterdamse Millinxbuurt. Bij deze actie werd eenieder die de buurt betrad gefouilleerd en werd ieder passerend voertuig doorzocht. Beoogd werd een rechterlijke uitspraak te verkrijgen met betrekking tot de toegepaste wijze van bevoegdheidshantering. Het OM wilde weten of een proces-verbaal, met daarin kenmerken van de betreffende wijk zoals sociaal-economische situatie, het aantal geweldsdelicten en het aantal in beslag genomen vuurwapens in een bepaalde tijdsspanne, voldoende zou zijn voor de wettelijke voorwaarden voor fouillering en voertuigonderzoek. Feiten en omstandigheden ten aanzien van bepaalde personen werden expres niet aangedragen. Het betrof een gebied met een

¹² Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26 865, nr.3, 7 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A0915231986/query=3/action=pdf/KST41418.pdf>).

¹³ LOKALE GEZAGSDRIEHOEK ROTTERDAM, *Voorlopige evaluatie preventieve fouillering*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 10 december 2002, 4.

¹⁴ De lokale Gezagsdriehoek bestaat uit de Burgemeester van de betreffende gemeente, de gebieds-Officier van Justitie en de Politiechef van het betreffende gebied.

¹⁵ X. *Aanpak van vuurwapengeweld*, onuitg., Regiopolitie Rotterdam-Rijnmond, 24 april 1998, 17p.

¹⁶ Wet van 12 oktober 2000 tot wijziging van de Wet wapens en munitie met betrekking tot de strafmaat voor verboden wapen bezit en verboden wapenhandel, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 24 oktober 2000 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=22/session=anonymous@3A0915231986/query=2/action=pdf/STB5821.pdf>).

bijzondere gevaarstelling, gebaseerd op de historie van (vuur)wapengeweld, waar binnen een aantal uren bepaalde bevoegdheden zonder de vereiste van een voorafgaande verdenking werden toegepast. De diverse rechtbanken oordeelden eensluidend: aangezien de verdachten geen toestemming tot foullering hadden gegeven, en er - behalve het feit dat in het betreffende gebied enkele schietincidenten hadden plaatsgevonden - ten aanzien van de verdachten geen andere aanwijzingen waren die verdenking alsmede ernstige bezwaren opleverden, was de foullering onrechtmatig. Van belang is de ratio die leidde tot dit experiment: onderzoek zou erop wijzen dat de huidige bevoegdheden om vuurwapengeweld tegen te gaan, ontoereikend zijn. Op basis van de toen geldende wetgeving wilde men testen waar de grenzen lagen. Het bestuur concludeerde dat het feit dat de rechter de actie onrechtmatig verklaarde, een goed argument was voor de wettelijke invoering van ruimere bevoegdheden.

Naar aanleiding van de ervaringen van de proefprojecten (onder andere in de Millinxbuurt) concludeerden de ministers in 2000, dat de thans in de WWM opgenomen bevoegdheden, de opsporingsinstanties onvoldoende armslag bood om de vuurwapencriminaliteit adequaat op te sporen en wapengeweld aan te pakken. Naar aanleiding hiervan diende CDA-kamerlid Van de Camp een initiatiefwetsvoorstel in tot wijziging van de Gemeentewet en de WWM inzake de bestrijding van wapengeweld. Met deze wetwijziging kregen politieambtenaren een nieuwe bevoegdheid, namelijk de bevoegdheid tot preventief foulleren in veiligheidsrisicogebieden. Op 15 september 2002 werd deze wet van kracht. Hiermee werd een nieuw instrument toegevoegd aan het scala van reeds bestaande middelen om wapengeweld te bestrijden en de veiligheid te vergroten.¹⁷

§4. Grondslagen van het wetsvoorstel

Blijkens de Memorie van Toelichting¹⁸ kreeg de samenleving de afgelopen jaren in toenemende mate te maken met geweld dat zich op schijnbaar toevallige momenten en plaatsten richt tegen willekeurige slachtoffers. Schijnbaar, want er zijn veel overeenkomsten tussen uitingen van 'zinloos geweld'. Naast bepaalde tijdstippen waarop geweldsmisdrijven vaak plaatsvinden, zijn er ook plaatsen aan te wijzen die een concentratie van dergelijke misdrijven kennen. Zo voltrekt het geweld zich vaak in uitgaansgebieden tijdens de nachtelijke uren en voornamelijk in het weekend, waarbij veelal drank in het spel is. Ook bepaalde (sport)manifestaties en gebieden met drugsoverlast kennen een veiligheidsrisico door uitingen van geweld. Naast het werkelijke gebruik van geweld, leidt ook de dreiging hiervan tot situaties met een groot veiligheidsrisico. Zonder twijfel dragen zowel het gebruik als de dreiging met

¹⁷ LOKALE GEZAGSDRIEHOEK ROTTERDAM, *Voorlopige evaluatie preventieve foullering*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 10 december 2002, 4; Raadsvergadering van 11 juli 2002, onuitg., Rotterdam, raadsstuk-567, 9 in TOETSGROEP PREVENTIEF FOUILLEREN, *Preventief foulleren Rotterdam: informatiemap*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, december 2002; *Wapencontroles in veiligheidsrisicogebieden*, onuitg., beleidsnotitie 2002/11130, Amsterdam, 24 september 2002, 2.

(vuur)wapens bij aan het gevoel van onveiligheid. Gezien het voorgaande is een tijd- en gebiedsgebonden aanpak dus alleszins verdedigbaar.

Onderzoek wijst uit dat er sprake is van een forse toename van de geweldscriminaliteit. Het aantal geweldsdelicten is van 842000 in 1995 gestegen naar 945000 in 1998. Ook de ernst van de geweldsmisdrijven lijkt toe te nemen.¹⁹ Het algemeen gevaar dat deze trend voor de openbare orde oplevert is groot. De maatschappelijke verontrusting ten aanzien van dit fenomeen is dat niet minder. Preventieve maatregelen ter bestrijding van deze trend en de omvang, waaronder ook de zogenoemde 'zinloze' geweldscriminaliteit valt, zijn dus gewenst.

De bevoegdheden van de gemeentelijke overheid en de politie werden als onvoldoende ervaren om de geweldscriminaliteit aan te pakken. De 'nieuwe wet' voorzag de gemeentelijke overheid en de politie van nieuwe, ruimere bevoegdheden, enerzijds door wijziging van de Gemeentewet en anderzijds door wijziging van de WWM.²⁰

§5. Wettelijk kader

5.1. Gezagsdualisme

Om preventief tegen het bezit van wapens te kunnen optreden, worden twee sporen gevolgd: een bestuursrechtelijk en een strafvorderlijk spoor. De reden hiervoor is het gezagsdualisme, hetgeen kenmerkend is voor het Nederlands politiewezen. Als de politie in een gemeente optreedt ter handhaving van de openbare orde en/of ter uitvoering van de hulpverleningstaak, staat zij onder gezag van de Burgemeester. Dit is het bestuursrechtelijk spoor. De Burgemeester legt hierover verantwoording af aan de Gemeenteraad²¹. Hoewel de Burgemeester aan niemand ondergeschikt is, is hij gebonden aan recht en wet. Bij ordeverstoringen die het plaatselijk karakter ontstijgen, wordt voorzien in een aanwijzingsbevoegdheid van de Commissaris van

¹⁸ Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26 865, nr.3, 1-3 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A0915231986/query=3/action=pdf/KST41418.pdf>).

¹⁹ X, *Aanpak van vuurwapengeweld*, onuitg., Regiopolitie Rotterdam-Rijnmond, 24 april 1998, 1-5.

²⁰ H.J.C.M. VAN DE WEERD, *De preventieve fouillering nader onderzocht; Een onderzoek naar de juridische (on)mogelijkheden*, onuitg., thesis Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2001-02, 40.

²¹ Elke gemeente heeft een Raad, die als hoogste orgaan de hele bevolking van de gemeente vertegenwoordigt. Deze Raad wordt de Gemeenteraad genoemd. De Burgemeester is voorzitter van de Raad.

de Koningin (CdK)²², en bij nationale dan wel zwaarwegende belangen van de minister van BZK.²³

Indien de politie optreedt ter strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde, dan wel taken verricht ten dienste van justitie, staat zij, tenzij in enige wet anders is bepaald, onder gezag van de Officier van Justitie (OvJ)²⁴ en dus niet onder gezag van de Burgemeester.²⁵ Dit wordt het strafrechtelijk spoor genoemd. De Minister van Justitie draagt de volledige politieke verantwoordelijkheid voor het gehele strafrechtelijke beleid.²⁶

Inzake preventief fouilleren worden in 5.1.1. het bestuursrechtelijk spoor (onder gezag van de Burgemeester) en vervolgens in 5.1.2. het strafrechtelijk spoor (onder gezag van de OvJ) besproken. In 5.1.3. worden ten slotte de wettelijke waarborgen besproken inzake de bevoegdheid tot preventief fouilleren.²⁷

5.1.1. Het bestuursrechtelijk spoor

De Gemeenteraad kan bij verordening de Burgemeester de bevoegdheid verlenen om in geval van verstoring van de openbare orde, of ernstige vrees daarvoor, bepaalde gebieden voor een bepaalde tijd aan te wijzen als gebieden met een verhoogd veiligheidsrisico, een veiligheidsrisicogebied genoemd. Een dergelijk gebied wordt gekenmerkt door een hoog risico op geweldsincidenten en dreigingen met (vuur)wapens. De aanwijzing als veiligheidsrisicogebied wordt gegeven voor een bepaalde duur die niet langer is en voor een gebied dat niet groter is dan strikt noodzakelijk voor de handhaving van de openbare orde.²⁸

De Burgemeester heeft dus de mogelijkheid een gebied aan te wijzen als veiligheidsrisicogebied bij verstoring van de openbare orde door de aanwezigheid

²² De Commissaris van de Koning controleert of de politie in het betreffende ambtsgebied (een provincie) haar taken om de openbare orde te handhaven en hulp te verlenen naar behoren verricht. Tevens ziet hij/zij erop toe dat de Koninklijke Marechaussee de taak tot handhaving van de openbare orde, conform de politiewet, correct uitvoert. In feite is dit een taak van de gemeente, maar in gemeentegrensoverschrijdende zaken die van groot belang worden geacht, ligt de verantwoordelijkheid bij de Commissaris van de Koningin.

²³ Art. 12 en 16 Politiewet 1993 en art. 180 Gemeentewet.

²⁴ De Officier van Justitie is het meest te vergelijken met de substituut-Procureur des Konings in België. De Officier van Justitie is belast met de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde en verricht taken ten dienste van justitie. Tijdens politieonderzoeken leidt een Officier van Justitie dus het onderzoek.

²⁵ Art. 13 Politiewet 1993.

²⁶ J.M.H. DRAYER en J.J.H. SUYVER, *Politie in de rechtsorde*, Zwolle, Tjeenk Willink, 2000, 16-17, 21 en 103.

²⁷ Zie bijlage II. voor de wettelijke bepalingen in verband met preventief fouilleren.

²⁸ Art. 151b Gemeentewet.

van (vuur)wapens, dan wel bij ernstige vrees voor het ontstaan daarvan.²⁹ Vrees is in feite een subjectief beleven. Deze ernstige vrees dient dan ook wel objectiveerbaar te zijn. De Rechter Commissaris (RC)³⁰ moet de feiten en omstandigheden kunnen toetsen voor de inverzekeringstelling van een verdachte. Voorts mag het gebied alleen de openbare weg en de voor publiek openstaande gebouwen en bijbehorende erven betreffen. Tijdens de parlementaire behandeling van het wetsontwerp bleken Kamerleden bevreesd dat scholen ook aan een dergelijke maatregel onderworpen zouden kunnen worden. Daarop werd echter gerepliceerd dat een school naar zijn aard nu juist geen voor eenieder openstaand gebouw is, net zo min als het schoolplein.³¹

Na het intreden van de wet is een discussie op gang gekomen nadat fervente voorstanders van preventief fouilleren de acties wilden uitbreiden naar onder andere openbaar vervoer en (alsnog) scholen.³² De Rotterdamse Gezagsdriehoek³³ concludeerde op basis van een studie naar de mogelijkheden van fouilleren in metro of trein en op scholen, dat hieraan te veel 'juridische haken en ogen' kleven. De nieuwe WWM beperkt de bevoegdheden van de Burgemeester nadrukkelijk tot het publieke domein. Zoals reeds vermeld zijn een school en schoolplein naar hun bestemming juist niet voor iedereen toegankelijk en kunnen ze om deze reden niet tot een veiligheidsrisicogebied worden gerekend. Voor het openbaar vervoer geldt dat dit niet aan grenzen is gebonden, terwijl preventief fouilleren alleen is toegestaan in een duidelijk afgebakend gebied. Een trein of metro rijdt wel door een (veiligheidsrisico)gebied, maar maakt er geen deel van uit. Bovendien bestaat

²⁹ Art. 151b Gemeentewet.

³⁰ De Rechter-Commissaris is te vergelijken met een Onderzoeksrechter in België, hoewel de inhoud van hun werk enigszins verschilt. De Rechter-Commissaris toetst de inverzekeringstelling, maar kan ook zelf onderzoeken gelasten. Hij/zij vertegenwoordigt bij grote onderzoeken de rechterlijke macht en is bevoegd tot het laten doorzoeken van een woning.

³¹ Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 26865, nr.7, 9 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A1641510457/query=6/action=pdf/KST48471.pdf>).

³² Zie onder andere: PARLEMENTAIRE REDACTIE, 'CDA bepleit forse uitbreiding van vooral fouilleren', *De Telegraaf*, 7 januari 2003, 8; REDACTIE POLITIEK, 'Preventief fouilleren in trein en tram', *Trouw*, 7 januari 2003, 3 en W. WIEGMAN, 'Remkes: overal fouilleren' *Het parool*, 14 januari 2002, 1; X, 'Fouilleren verdient steun', *Algemeen Dagblad*, 7 januari 2003, 9.

³³ De Rotterdamse Gezagsdriehoek, oftewel de regionale Gezagsdriehoek, bestaat uit de Korpsbeheerder (meestal de Burgemeester van de grootste gemeente van de regio), de Hoofdofficier van Justitie en de Korpschef.

volgens de gemeente Rotterdam onvoldoende noodzaak om de vergaande maatregel in het onderwijs of openbaar vervoer te gebruiken.³⁴

5.1.2. Het strafvorderlijk spoor

Binnen veiligheidsrisicogebieden kan de OvJ, op basis van te vermelden feiten en omstandigheden, gelasten dat de bevoegdheden tot onderzoek aan kleding, reisbagage en voertuigen tegen eenieder kunnen worden aangewend. Deze last kan voor maximaal twaalf uur worden afgegeven.³⁵ De OvJ geeft zijn last vanuit zijn taak bij de opsporing van strafbare feiten, in casu de overtreding van de WWM. De bevoegdheid om op (vuur)wapens te controleren bestond reeds. Hierbij werd echter de eis gesteld dat er sprake moest zijn van een strafbaar feit waarbij wapens waren gebruikt, dan wel van aanwijzingen dat een dergelijk feit zou worden gepleegd. Deze bevoegdheid blijft bestaan.³⁶

Met de nieuwe wet wordt een derde lid ingelast bij de artikelen 50, 51 en 52 WWM. Daarbij vervalt binnen een veiligheidsrisicogebied, bij het overgaan tot onderzoek op de aanwezigheid van wapens en munitie in verpakkingen van goederen met inbegrip van reisbagage³⁷, vervoermiddelen³⁸, en/of kleding³⁹, de directe relatie met een strafbaar feit waarbij wapens zijn (of dreigen te worden) gebruikt. Bepalend is hierbij niet een aanwijzing ten aanzien van een concreet delict, maar de algemene veiligheidssituatie in een bepaald gebied.⁴⁰

Een belangrijk wetsartikel dat van toepassing is op preventief fouilleren is artikel 49 WWM. Opsporingsambtenaren kunnen op grond van dit artikel te allen tijde op alle plaatsen, inclusief woningen, waarvan zij redelijkerwijs kunnen vermoeden dat daar wapens en/of munitie aanwezig zijn, doorzoeking doen ter inbeslagname. Een redelijk vermoeden ontstaat onder meer wanneer tijdens een actie preventief

³⁴ Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 26865, nr.7, 9 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A1641510457/query=6/action=pdf/KST48471.pdf>); D. VAN DE STAAIJ, 'Fouilleren in metro van de baan', *Algemeen Dagblad*, 13 februari 2003, 2.

³⁵ Art. 151b Gemeentewet en art. 50, 51, en 52 Wet wapens en munitie.

³⁶ Art. 50, 51, en 52 1^e en 2^e lid Wet wapens en munitie; M.G.M., HOEKENDIJK, *Zakboek strafvordering voor de hulpofficier van justitie 2003*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2002, 282-285.

³⁷ Art. 50 derde lid Wet wapens en munitie.

³⁸ Art. 51 derde lid Wet wapens en munitie.

³⁹ Art. 52 derde lid Wet wapens en munitie.

⁴⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26865, nr. 5, 8-9 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A5608746433/query=1/action=pdf/KST45081.pdf>).

fouilleren een verdachte wordt aangehouden met een vuurwapen, munitie of onderdelen daarvan in bezit. Bij iedere aangehouden verdachte waarbij een vuurwapen en/of munitie en/of onderdelen hiervan wordt gevonden, wordt een doorzoeking van de woning gedaan. Vanaf het moment dat men een woning binnengaat, is de Algemene Wet op het Binnentreden⁴¹ van toepassing.

5.1.3. Waarborgen

Aangezien het fouilleren van personen en het doorzoeken van voertuigen en (reis)bagage in het veiligheidsrisicogebied als een zware inbreuk wordt gezien op de vrijheid van de burger, onder meer de inbreuk op de privacy, is aan de gebiedsaanwijzing en de daadwerkelijke uitoefening van de preventieve bevoegdheden in het aangewezen gebied een aantal waarborgen verbonden. Deze waarborgen bestaan uit de rol van de Gemeenteraad, als direct gekozen vertegenwoordigers van de burgers in de gemeente, het lokale Driehoeksoverleg tussen de Burgemeester, de OvJ en de Politiechef⁴² van het betreffende gebied, de lastgeving door de OvJ en de eisen gesteld aan de lastgeving. Deze waarborgen zullen achtereenvolgens in het kort worden besproken.

“De raad kan bij verordening de burgemeester de bevoegdheid verlenen om...”⁴³

Uit deze formulering blijkt dat de Gemeenteraad, als democratisch gekozen orgaan, zich eerst moet uitspreken over de vraag of de Burgemeester bevoegdheid moet worden verleend om veiligheidsrisicogebieden in de gemeente aan te kunnen wijzen, waarmee deze de mogelijkheid krijgt om een instrument, dat een inbreuk inhoudt op de rechten van de burgers in te zetten. Als de Gemeenteraad negatief oordeelt over het verlenen van een dergelijke algemene bevoegdheid aan de Burgemeester, dan is het per definitie einde verhaal.

“De burgemeester gaat niet over tot aanwijzing als veiligheidsrisicogebied dan na overleg met de officier van justitie in het overleg, bedoeld in artikel 14 van de

⁴¹ Wet van 22 juni 1994, tot vaststelling van de Algemene wet op het binnentreden, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 9 augustus 1994 (<http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/login/session=665778754475450/action=javascript-result/javascript=yes>).

⁴² Een Politiechef is een operationeel leidinggevende in de rang van inspecteur of hoger. Van laag naar hoog zijn de rangen binnen het politiewezen als volgt: aspirant, surveillant, agent, hoofdagent, brigadier, inspecteur, hoofdinspecteur, commissaris en ten slotte de hoofdcommissaris.

⁴³ Art. 151b Gemeentewet.

*politiewet 1993.*⁴⁴ Het overleg dat hiermee wordt bedoeld is het lokaal overleg van de Driehoek (ofwel het lokaal driehoeksoverleg), dat bestaat uit de Burgemeester van de gemeente waarin men over wil gaan tot het aanwijzen van een risicoveiligheidsgebied, de gebiedsOvJ en de Politiechef van dat gebied. Vanaf het begin is het Openbaar Ministerie (OM), via de (Hoofd)OvJ⁴⁵, betrokken bij de beslissing van de Burgemeester tot aanwijzing van een veiligheidsrisicogebied. Evenals na een afwijzing door de Gemeenteraad, is het voor de Burgemeester niet mogelijk om tot een gebiedsaanwijzing over te gaan als de OvJ het er niet mee eens is. Dit heeft te maken met de volgende waarborg.

*“In een veiligheidsrisicogebied kan de officier van justitie de bevoegdheden, bedoeld in artikelen 50, derde lid, 51, derde lid, en 52, derde lid, van de Wet wapens en munitie toepassen.”*⁴⁶ De daadwerkelijke hantering van de bevoegdheid om tot preventief fouilleren over te gaan is afhankelijk van de lastgeving door de OvJ. Als de OvJ in het lokale driehoeksoverleg aan de Burgemeester te kennen geeft niets in een gebiedsaanwijzing te zien, zal hij geen last ter daadwerkelijke uitoefening van preventief fouilleren in het veiligheidsrisicogebied geven. De genoemde waarborgen inzake inbreuk op de privacy van de burger samenvattend, kan worden gesteld dat een gebiedsaanwijzing alleen plaatsvindt na gedegen overleg en met instemming van de Gemeenteraad, de Driehoek en de OvJ, en dat de OvJ uitsluitend een last geeft als hij van mening is dat dit een strafvorderlijk belang dient.

*“De bekendmaking van besluiten die niet tot een of meer belanghebbenden zijn gericht, geschiedt door kennisgeving van het besluit of van de zakelijke inhoud ervan in een van overheidswege uitgegeven blad of een dag-, nieuws- of huis-aan-huisblad, dan wel op een andere geschikte wijze.”*⁴⁷ Op het besluit van de Burgemeester tot aanwijzing van een gebied is de Algemene wet bestuursrecht (AWB)⁴⁸ van toepassing. Dit wil zeggen dat het besluit van de Burgemeester tot aanwijzing van een gebied als veiligheidsrisicogebied aan de burgers bekend moet worden gemaakt in een ‘blad’. Indien dit niet mogelijk is, omdat het besluit zeer kort

⁴⁴ Art. 151b Gemeentewet.

⁴⁵ De Hoofdofficier van Justitie is in zekere zin te vergelijken met de Procureur de Konings in België. De Hoofdofficier van Justitie functioneert echter tevens als Officier van Justitie, maar heeft tegelijkertijd de leiding over het betrokken korps parketmagistraten.

⁴⁶ Art. 151b Gemeentewet.

⁴⁷ Art. 3:42 Algemene wet bestuursrecht.

⁴⁸ Wet van 4 juni 1992, houdende algemene regels van bestuursrecht, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 30 juni 1994 (<http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/login/session=1835757530570/action=javascript-result/javascript=yes>)

voor de daadwerkelijke hantering van de preventieve bevoegdheden wordt genomen, is bekendmaking op een andere geschikte wijze toegestaan. De Memorie van Toelichting⁴⁹ geeft daarvan als voorbeeld het bekendmaken van het besluit bij de belangrijkste toegangswegen tot het veiligheidsrisicogebied. Ook indien publicatie in een blad nog wel mogelijk is, bestaat er een voorkeur voor het tevens bekendmaken bij de toegang tot een gebied. Die publicatie is de beste waarborg dat ook bezoekers uit andere gemeenten van de aanwijzing op de hoogte worden gesteld. Naast de wettelijke plicht tot publicatie wordt tevens verondersteld dat hiervan een preventieve werking uitgaat.⁵⁰ Tegen het besluit staat bezwaar en beroep open zodat belanghebbenden⁵¹ hun bezwaren kenbaar kunnen maken. Het ingestelde bezwaar en het eventueel daarop volgende beroep hebben echter geen schorsende werking.⁵² Meer concreet: de drugsdealer in het veiligheidsrisicogebied die zijn weg weet in de gemeentelijke organisatie kan de boel niet traineren.⁵³

5.2. Leer van de voortgezette toepassing

Het principe van voortgezette toepassing van bevoegdheden is dat opsporingsambtenaren tijdens het toezicht op de naleving van bijzondere regelgeving toevallig en ongezoekt stuiten op aanwijzingen waardoor de verdenking rijst dat een strafbaar feit, dat buiten het bereik van de betreffende bijzondere wet valt, is gepleegd. Bij het hanteren van een bevoegdheid tot een voorgeschreven doel stuiten de opsporingsambtenaren dus op een strafbaar feit waarvoor men de ingezette bevoegdheid nooit had mogen gebruiken. In dit geval zal de opsporingsambtenaar overgaan tot bevoegdheden ter opsporing van dit toevallig ontdekte strafbare feit. De voortgezette toepassing kan als volgt worden gedefinieerd: "Een gang van zaken waarbij een bepaalde bevoegdheid tot het

⁴⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26865, nr. 3, 6 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A0915231986/query=3/action=pdf/KST41418.pdf>).

⁵⁰ Zie hoofdstuk 1 §2. 'Doelstelling van preventief fouilleren'.

⁵¹ Art. 1:2 Algemene wet bestuursrecht somt op wie belanghebbenden kunnen zijn en wie dus bezwaar en beroep kunnen aantekenen. Momenteel is het zo dat alleen de bewoners van het gebied belanghebbenden zijn. Het is te verwachten dat hierover in de toekomst nog jurisprudentie over zal komen volgens Wouter van Osnabrugge, stagiair Nederlandse Politie Academie.

⁵² Art. 6:16 Algemene wet bestuursrecht.

⁵³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26865, nr. 3, 4-7 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A0915231986/query=3/action=pdf/KST41418.pdf>); H.J.C.M. VAN DE WEERD, *De preventieve fouillerende nader onderzocht; Een onderzoek naar de juridische (on)mogelijkheden*, onuitg., thesis Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2001-02, 41-42.

daarvoor omschreven doel wordt gehanteerd en de ambtenaar vervolgens, met gebruikmaking van de situatie die is ontstaan, respectievelijk de informatie die daardoor is verkregen, andere bevoegdheden tot andere doeleinden hanteert".⁵⁴ Een voorbeeld van correcte voortgezette toepassing is de volgende. Een opsporingsambtenaar hanteerde een bevoegdheid tot het voorgeschreven doel, namelijk de fouillering ex art. 19 Vreemdelingenwet, waarbij hij/zij toevallig en ongezocht heroïne aantrof. Naar aanleiding van deze vondst werden opsporingsbevoegdheden gehanteerd. De Hoge Raad⁵⁵ overwoog dat art. 19 Vreemdelingenwet een fouillering kon rechtvaardigen omdat het door de verdachte getoonde paspoort niet zonder meer als voldoende bewijs voor diens identiteit behoeft te worden aanvaard. Men mocht ervan uitgaan door fouillering meer zekerheid te verkrijgen over de identiteit van de verdachte. De daarbij gevonden gele envelop met een op een Opiumwetmiddel gelijkende stof, was meegenomen.⁵⁶ Uit de overweging van de Hoge Raad wordt duidelijk dat het de bedoeling is dat een opsporingsambtenaar, die door een wet de controle op naleving van die wet wordt opgedragen, ook de bij die controle andere, toevallig aangetroffen strafbare feiten opspoor. Het is hierbij van groot belang dat de eerste bevoegdheid correct is gehanteerd. Dit samenspel van bevoegdheidsuitoefening wordt de voortgezette toepassing van bevoegdheden genoemd. Indien een controlebevoegdheid uitsluitend wordt gehanteerd om een strafbaar feit op te sporen dat buiten het bereik ligt van de desbetreffende bijzondere wet, is er sprake van misbruik van de bevoegdheid, ook wel *détournement de pouvoir* genoemd. De bevoegdheid wordt in dit geval voor een ander doel gehanteerd dan waarvoor zij is gegeven.⁵⁷

De leer van de voortgezette toepassing geldt ook tijdens de bevoegdheid tot preventief fouilleren. Wanneer een opsporingsambtenaar bij een onderzoek naar de aanwezigheid van (vuur)wapens andere verboden voorwerpen aantreft, kan dit leiden tot het hanteren van opsporingsbevoegdheden ten aanzien van hetgeen is aangetroffen. Het gaat dan om een toevallige vondst die valt onder de leer van de voortgezette toepassing. Wordt de bevoegdheid tot fouillering echter gebruikt met het

⁵⁴ H.J.C.M. VAN DE WEERD, *De preventieve fouillering nader onderzocht; Een onderzoek naar de juridische (on)mogelijkheden*, onuitg., thesis Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2001-02, 33.

⁵⁵ De Hoge Raad is te vergelijken met het Hof van Cassatie in België.

⁵⁶ Hoge Raad 10 april 1979, aangehaald door H.J.C.M. VAN DE WEERD, *De preventieve fouillering nader onderzocht; Een onderzoek naar de juridische (on)mogelijkheden*, onuitg., thesis Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2001-02, 33..

doel om buiten het bereik van de wet liggende zaken op te sporen, dan is er sprake van *détournement de pouvoir* en kan het aangetroffene niet als bewijs in een strafzaak dienen.⁵⁸

§6. Preventief fouilleren in omliggende landen

Tijdens een interview met Van de Camp, de initiatiefnemer van de wet die preventief fouilleren mogelijk maakt, heb ik onder andere de vraag gesteld hoe hij op het idee van deze bevoegdheidsuitbreiding was gekomen. Meer specifiek: 'Zijn er andere landen waar de bevoegdheid tot preventief fouilleren al bestond en waarbij u zich heeft laten inspireren bij het schrijven van het wetsvoorstel?'. Het antwoord hierop was dat het idee van preventief fouilleren niet uit het buitenland kwam, maar gebaseerd was op de nood aan een uitbreiding van politiebevoegdheden, waarbij men al kon ingrijpen/fouilleren voordat eventueel dreigend wapengebruik in beeld kwam (naar aanleiding van het rapport 'Aanpak van vuurwapengeweld'⁵⁹). Zijn inspiratiebron werd dus voornamelijk gevormd door dit rapport. Het idee van preventief fouilleren kwam derhalve niet uit het buitenland, waarbij hij vervolgde dat in andere landen, met name België en Duitsland, de politie de bevoegdheid tot preventief fouilleren niet nodig heeft, omdat in die landen de algemene fouilleringsbevoegdheid ruimer is. Hoewel ik geen afgestudeerd jurist ben, of de politieacademie heb doorlopen in Nederland, heb ik toch op basis van deze informatie gekozen om de bevoegdheid tot fouilleren in de omliggende landen van Nederland, namelijk Duitsland, België en Engeland te onderzoeken. Daarmee is tevens een natuurlijke grens gesteld tot waar mijn onderzoek over de eventuele mogelijkheden tot preventief fouilleren in het buitenland zou gaan. Tijdens deze literatuurstudie is voornamelijk gezocht naar bevoegdheden die nauw aansloten bij preventief fouilleren, ofwel bevoegdheden waarbij gefouilleerd kon worden zonder concrete verdenking van de persoon. De Nederlandse wetgeving is qua fouillering zeer verspreid weergegeven in verschillende wetten, voornamelijk Bijzondere wetgeving en het Wetboek van Strafvordering (Sv). Bovendien is deze wetgeving

⁵⁷ H.J.C.M. VAN DE WEERD, *De preventieve fouillering nader onderzocht; Een onderzoek naar de juridische (on)mogelijkheden*, onuitg., thesis Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2001-02, 32-39.

⁵⁸ Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26865, nr.5, 6 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A5608746433/query=1/action=pdf/KST45081.pdf>).

⁵⁹ X. *Aanpak van vuurwapengeweld*, onuitg., Regiopolitie Rotterdam-Rijnmond, 24 april 1998, 17p.

zeer complex en vormt het een onbekend terrein. Aangezien het in deze scriptie niet de bedoeling is geweest een vergelijking te maken met het buitenland, is niet verder onderzoek gedaan naar de bijzondere wetgeving in Nederland met betrekking tot preventief fouilleren. Om deze redenen zal de vergelijking van wetgeving tussen Nederland en omringende landen niet volledig zijn. In deze paragraaf zullen achtereenvolgens de bevoegdheden van de politie tot fouilleren in Duitsland, België en Engeland besproken worden die het dichtst aansluiten bij preventief fouilleren.

De politiewetgeving in Duitsland bestaat enerzijds uit regionale wetgeving en anderzijds uit federale wetgeving. Duitsland is onderverdeeld in zestien *Länder* of *Bundesländer*, die ieder hun eigen regionale politiewetten en politiebevoegdheden hebben. Hierbij gaat het voornamelijk om criminaliteitspreventie, handhaving van de openbare orde en het afwenden van dreigend gevaar.⁶⁰ Politiebevoegdheden en politiewetten die voor heel Duitsland gelden, de federale wetgeving, staan vermeld in de *Strafprozeßordnung* (StPO), ofwel de *criminal justice code*. Deze wetten regelen voornamelijk de strafrechtsvervolging en de hieruit voortvloeiende wetten.⁶¹ Hierna worden de twee wettelijke politiebevoegdheden besproken die het dichtst bij preventief fouilleren staan, omdat voor een controle geen concrete individuele verdenking noodzakelijk wordt geacht. Ten eerste zijn er verscheidene *Länder* waarbij de politie de bevoegdheid heeft tot *Schleierfahndung*, ofwel de bevoegdheid tot *stop and search* acties zonder concrete individuele verdenking. Hoewel de regionale wetgeving kan variëren, heeft de politie in het algemeen de bevoegdheid om willekeurige *stop and search* acties op Duits grondgebied te houden tot dertig kilometer van de Duitse grens op doorgaande wegen (snelwegen, doorgaande routes naar andere delen van Europa en andere belangrijke grensovergangen), in openbare internationale vervoersfaciliteiten, op luchthavens, in treinen en treinstations en andere openbare vervoersgelegenheden. Tijdens deze acties is de politie bevoegd om iedereen aan te houden en om identificatie te vragen, objecten die men bij zich draagt te onderzoeken, personen te fouilleren en voertuigen te doorzoeken. De doelstellingen van deze *stop and search* acties zijn het tegengaan van illegale grensovergang, illegaal verblijf en grensoverschrijdende criminaliteit. In de Nederlandse Vreemdelingenwet staat ook een bepaling, die de Koninklijke

⁶⁰ Zie art. 70ff *Grundgesetz* voor de jurisdictie betreffende de politie in de *Länder* ten opzichte van Duitsland in zijn geheel (http://www.bundestag.de/gesetze/gg/gg_07_02.pdf).

⁶¹ §163 *Strafprozeßordnung* (<http://www.datenschutz-berlin.de/recht/de/rv/szprecht/stpo/>).

Marechaussee de bevoegdheid geeft tot controles op grond van de Vreemdelingenwet. Daarbij kan, binnen een straal van 30 kilometer van de grens, naar de identiteit worden gevraagd. Aangezien het geen politieke bevoegdheid betreft, wordt hierop in deze scriptie niet verder ingegaan. Ten tweede bestaat de Duitse federale bevoegdheid om controleposten te plaatsen naar aanleiding van een strafbaar feit.⁶² Alle personen binnen een bepaalde straal van het gepleegde delict kunnen bij deze controleposten worden staande gehouden en naar hun identiteit worden gevraagd, waarbij ook goederen in bezit van deze personen mogen worden doorzocht. Als na deze handelingen iemand wordt verdacht, is ook fouilleren toegestaan. Hoewel voor het neerzetten van de controleposten een concreet strafbaar feit moet zijn gepleegd, mag iedereen, zonder concrete verdenking, staande worden gehouden.⁶³

In België wordt een onderscheid gemaakt tussen veiligheidsfouillering, ofwel bestuurlijke fouillering, en gerechtelijke fouillering. Veiligheidsfouillering is gerechtvaardigd in vier specifieke gevallen.⁶⁴ Ten eerste mag een politieambtenaar een persoon, die wordt onderworpen aan een identiteitscontrole, voor of na deze controle fouilleren indien hij redelijke gronden heeft om aan te nemen dat deze een wapen zou kunnen dragen of enig ander voorwerp dat gevaarlijk is voor de openbare orde. Dit komt enigszins overeen met de Nederlandse veiligheidsfouillering in art. 8, 3^e lid Politiewet 1993. In beide gevallen is het doel van de fouillering de veiligheid van de politieambtenaar en derden te beschermen. Ten tweede kan iemand in België worden gefouilleerd als hij/zij betrokken is bij een bestuurlijke of gerechtelijke aanhouding. Ten derde kan fouillering plaatsvinden als iemand deelneemt aan openbare bijeenkomsten die een reële bedreiging vormen voor de openbare orde (bijvoorbeeld een verboden betoging of uit de hand gelopen betoging). Ten slotte is fouillering geoorloofd wanneer iemand toegang heeft tot plaatsen waar de openbare orde bedreigd zou kunnen worden (bijvoorbeeld een risicovolle voetbalwedstrijd of een popfestival). Dit komt enigszins overeen met de bestuurlijke fouillering in Nederland, waarbij de Burgemeester de mogelijkheid heeft om groepen personen, op

⁶² §111 *Strafprozeßordnung* (<http://www.datenschutz-berlin.de/recht/de/rv/szprecht/stpo/>).

⁶³ M. KANT, *Arbitrary stop and search operations: Migrants caught up in dragnet controls*, 2000, 1 (<http://www.poptel.org.uk/statewatch/news/sept00/07cilip65.htm>); T. FELTES, 'Police in Transition; German responses', in A. KADAR (ed.), *Police in Transition*, Central European University Press, 2001 (<http://www.felix-verslag.de/cds/pit.htm>); interview met Professor Dr. Hans-Juergen Kerner, Professor en Director aan de Institute of Criminology, University of Teubingen, Duitsland.

⁶⁴ Art. 28 §1 Wet op het Politieambt.

een door hem aangegeven plaats tijdelijk op te houden, en indien nodig over te brengen naar een andere plaats - dit alles gedurende maximaal 12 uur.⁶⁵ Het verschil in bevoegdheid is echter dat in België geen aanwijzing nodig is van bijvoorbeeld de Burgemeester, zoals in Nederland wel het geval is. De gerechtelijke fouillering in België mag worden uitgevoerd bij personen die zijn betrokken bij gerechtelijke aanhouding, of personen voor wie aanwijzingen bestaan dat zij overtuigingsstukken of bewijsmateriaal in verband met een misdaad of wanbedrijf bij zich dragen.⁶⁶ Dit komt vrijwel overeen met de Nederlandse bevoegdheid tot fouillering van verdachten in art. 56 Sv. Daarbij kan de (hulp) OvJ, bij wie de verdachte wordt voorgeleid of die zelf de verdachte heeft aangehouden, bij het bestaan van ernstige bezwaren tegen deze persoon bepalen dat hij/zij aan het lichaam of aan zijn/haar kleding wordt onderzocht. In Nederland zijn ook artikel 50, 51 en 52 WWM vergelijkbaar, waarbij het echter alleen gaat om fouillering op aanwezigheid van wapens. Volgens die wet kan iemand worden gefouilleerd indien een strafbaar feit is gepleegd waarbij wapens zijn gebruikt, of wanneer er aanwijzingen zijn dat een dergelijk strafbaar feit zal worden gepleegd.

De politie bevoegdheid in Engeland die het meest lijkt op preventief fouilleren, is de mogelijkheid tot *stop and search*. De *Police and Criminal Evidence Act 1984, Code A: Code of practice for the exercise by police officers of statutory powers of stop and search*⁶⁷ handelt over de vier mogelijke toepassingen van het recht tot *stop and search*. Bij de eerste toepassing van *stop and search* is een gegronde reden van verdenking nodig.⁶⁸ Dit heeft betrekking op de verdenking van het onrechtmatig bezitten of hebben verkregen van voorwerpen, ofwel de verdenking dat iemand een terrorist is. Een gegronde reden van verdenking wordt mijns inziens echter vrij ruim opgevat. Vermeld wordt dat verdenking op basis van ras, leeftijd, uiterlijke verschijning of bekendheid bij de politie door eerdere gepleegde delicten niet is toegestaan, omdat er objectieve redenen van verdenking nodig zijn. Een gegronde reden van verdenking is echter wel het gedrag dat iemand verdacht maakt - bijvoorbeeld als deze iets probeert te verstoppen – en is dus voldoende reden voor fouillering. Ook wanneer bekend is dat bepaalde leden van een groep/gang dagelijks

⁶⁵ Art. 154a Gemeentewet

⁶⁶ Art. 28 § 2 Wet op het Politieambt.

⁶⁷ *Police and Criminal Evidence Act 1984, Code A: Code of practice for the exercise by police officers of statutory powers of stop and search*, maart 2003 (<http://www.homeoffice.gov.uk/docs/paccodea.pdf>).

wapens of drugs op zak hebben, en een bepaald soort kledij of andere uiterlijke kenmerken dragen waardoor duidelijk is dat ze leden zijn van die specifieke groep/gang, kunnen alleen die uiterlijke kenmerken al voldoende reden zijn om te fouilleren. Een tweede toepassing behelst de mogelijkheid tot *stop and search* wanneer er aannemelijke redenen zijn dat zich incidenten zouden kunnen voordoen die gepaard gaan met ernstig geweld, of dat personen binnen de politieregio gevaarlijke objecten of wapens bij zich dragen.⁶⁹ Deze *stop and search* acties zijn echter slechts mogelijk na schriftelijke toestemming van een politieambtenaar, vanaf de *rank of inspector or above*, in de betreffende regio. In deze schriftelijke toestemming moeten de redenen zijn vermeld voor de mogelijkheid tot *stop and search* acties, het gebied waarbinnen men mag fouilleren, en hoe lang de toestemming voor deze acties wordt gegeven. Deze periode mag niet langer zijn dan noodzakelijk wordt geacht om de ‘problemen’ onder controle te houden, en maximaal voor 24 uur. Bij aanhoudend (dreigend) gevaar kan de autorisatie tot *stop and search* opnieuw voor 24 uur worden verlengd door een politieambtenaar vanaf de *rank of superintendent*. De derde toepassing van *stop and search* wordt toegestaan wanneer deze wordt gezien als hulpmiddel tot het voorkomen van terroristische activiteiten.⁷⁰ Ten slotte is *stop and search* mogelijk voor alle personen (zonder concrete verdenking), die tijdens het uitoefenen van de bevoegdheid tot het doorzoeken van gebouwen hierin aanwezig zijn.⁷¹ De hierboven beschreven algemene beginselen kunnen worden toegepast op de in bijlage III. vermelde specifieke wettelijke bepalingen.

Bij het nagaan van de politieke bevoegdheden tot fouillering in Duitsland, België en Engeland, werd duidelijk dat deze bevoegdheden in die landen inderdaad (iets) uitgebreider waren dan in Nederland vóórdat daar preventief fouilleren mogelijk was. In Duitsland geldt dit voor de *Schleierfahndung* en de mogelijkheid tot het plaatsen van controleposten nadat zich een strafbaar feit heeft voorgedaan. In België geldt dit voor de mogelijkheid tot bestuurlijke fouillering als iemand deelneemt aan openbare bijeenkomsten die een reële bedreiging vormen voor de openbare orde, of wanneer

⁶⁸ *Police and Criminal Evidence Act 1984, Code A: Code of practice for the exercise by police officers of statutory powers of stop and search*, maart 2003, 3-5 (<http://www.homeoffice.gov.uk/docs/paccodea.pdf>).

⁶⁹ *Police and Criminal Evidence Act 1984, Code A: Code of practice for the exercise by police officers of statutory powers of stop and search*, maart 2003, 3, 6-7 (<http://www.homeoffice.gov.uk/docs/paccodea.pdf>).

⁷⁰ *Police and Criminal Evidence Act 1984, Code A: Code of practice for the exercise by police officers of statutory powers of stop and search*, maart 2003, 3, 7-9 (<http://www.homeoffice.gov.uk/docs/paccodea.pdf>).

⁷¹ *Police and Criminal Evidence Act 1984, Code A: Code of practice for the exercise by police officers of statutory powers of stop and search*, maart 2003, 3, 9-11 (<http://www.homeoffice.gov.uk/docs/paccodea.pdf>).

iemand toegang heeft tot plaatsen waar de openbare orde wordt bedreigd. Van de drie landen heeft Engeland de meest vergaande bevoegdheden tot *stop and search*. Daarmee komt de tweede toepassing het meest overeen met de acties preventief fouilleren in Nederland, namelijk: de mogelijkheid tot *stop and search* als er aannemelijke redenen zijn dat zich incidenten kunnen voordoen die gepaard gaan met ernstig geweld, of dat personen gevaarlijke objecten of wapens bij zich dragen binnen de politieregio. Zoals eerder vermeld is geen volledige vergelijking gemaakt met alle Nederlandse politiële mogelijkheden tot foullering op basis van Bijzondere wetgeving. Met deze regelgeving zou het beeld van de (iets) grotere bevoegdheid tot fouilleren in de omringende landen wellicht moeten worden bijgesteld. De vraag is in hoeverre inderdaad van deze landen kan worden gezegd dat hun bevoegdheid tot fouilleren zoveel breder was dan de foulleringbevoegdheden in Nederland voordat de wettelijke bepaling tot preventief fouilleren bestond. Binnen de voorgaande, beperkte vergelijkingen, kan hierover geen valide uitspraak worden gedaan. Wel meen ik dat een vergaande vergelijking van de foulleringmogelijkheden van deze vier landen interessant zal zijn. Daarmee is deze vergelijking meteen een aanbeveling voor verder onderzoek.

Hoofdstuk 2. Preventief fouilleren in Rotterdam-Rijnmond, specifiek de Tarwewijk

De wet tot wijziging van de Gemeentewet en de WWM in verband met de bestrijding van wapengeweld kan worden gezien als een kaderwet. Voor de uitvoering van de wet zijn de gemeenten verantwoordelijk. Voorafgaande aan het preventief fouilleren in een bepaalde wijk of buurt bepalen gemeenten zelf hoe de procedure verloopt. Dit is dus niet wettelijk voorgeschreven.

Rotterdam is de eerste stad die is overgegaan tot preventief fouilleren. Vooruitlopend op de wetswijziging begon in Rotterdam een werkgroep met de voorbereiding van de toepassing van de nieuwe bevoegdheden. Zo werd op 10 juli 2002 de aanpassing van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV)⁷² in Rotterdam goedgekeurd door de Gemeenteraad, waarbij de Burgemeester de bevoegdheid kreeg een gebied aan te wijzen als veiligheidsrisicogebied. De wet trad op 15 september 2002 in werking. Bijgevolg kon op 20 september 2002 de eerste preventieve fouilleringsactie plaatsvinden in Rotterdam, waarmee het tevens de eerste preventieve fouilleringsactie in Nederland was. De werkgroep hield zich daarnaast onder andere bezig met het ontwikkelen dan wel het voorbereiden van een protocol preventieve fouillering⁷³ en een modelrapportage van een voorstel voor een veiligheidsrisicogebied.

Na Rotterdam volgden meer gemeenten die preventief fouilleren wilden toepassen. De meeste benaderden Rotterdam met het verzoek om informatie over de APV-aanpassing en de procedurele en operationele invulling. Naar aanleiding van

⁷² Om de Burgemeester daadwerkelijk de bevoegdheid te geven een veiligheidsrisicogebied aan te wijzen, moet de Algemeen Plaatselijke Verordening worden gewijzigd, waarin hij/zij deze bevoegdheid krijgt toegewezen door de Gemeenteraad. In de Algemeen Plaatselijke Verordening worden velerlei zaken geregeld waarmee de inwoners van de betreffende gemeente te maken hebben. De Algemeen Plaatselijke Verordening wordt dan ook wel 'het gemeentelijke strafrecht' genoemd. Allerlei verboden, waarvan de overtreding strafbaar is, maar ook vele soorten vergunningen worden in de Algemeen Plaatselijke Verordening opgenomen.

⁷³ X, *Protocol preventief fouilleren*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 13 november 2002.

de vele verzoeken heeft de Toetsgroep preventief fouilleren⁷⁴ een informatiemap preventief fouilleren⁷⁵ opgesteld.⁷⁶

De keus om mij te richten op preventief fouilleren in Rotterdam, specifiek de Tarwewijk, is zoals reeds in de inleiding vermeld, voornamelijk een praktische keuze geweest. Tijdens mijn stage in Rotterdam kreeg ik de mogelijkheid om acties preventief fouilleren in de Tarwewijk bij te wonen: het enige gebied dat op dat moment door de gemeente was aangewezen als veiligheidsrisicogebied. Twee interessante bijkomstigheden waren ten eerste het feit dat mijn stagebegeleider, de Portefeuillehouder vuurwapencriminaliteit⁷⁷, mij belangrijke interne documenten kon en wilde verstrekken in verband met preventief fouilleren in Rotterdam. Dit is een belangrijk gegeven aangezien over preventief fouilleren nog geen ‘openbare’ literatuur bestaat. Ten tweede wordt Rotterdam in Nederland als voorbeeldfunctie gezien van preventief fouilleren.

In dit hoofdstuk komen achtereenvolgens de volgende onderwerpen aan bod. Eerst worden in §1. de doelstellingen besproken met betrekking tot de acties preventief fouilleren in de Tarwewijk. Paragraaf 2. behandelt de procedure die moet worden gevolgd voor het aanwijzen van een veiligheidsrisicogebied, inclusief de praktische uitvoering van de acties preventief fouilleren. Ten slotte wordt in §3 het ‘Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid’, ofwel het ‘Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied de Tarwewijk’ besproken. Hiermee wordt getracht duidelijk te maken om welke de redenen de Tarwewijk is aangewezen tot veiligheidsrisicogebied.

⁷⁴ De Toetsgroep preventief fouilleren is samengesteld uit vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie (een Officier van Justitie en een beleidsmedewerker), politie (de Portefeuillehouder vuurwapencriminaliteit, twee beleidsmedewerkers, een Chef wijkpolitie van district West, de coördinator van het bureau Wapens en Techniek en een Chef van de regionale Infodesk) en het gemeentebestuur (een beleidsmedewerker). De Toetsgroep kan gezien worden als een ambtelijke voorpost naar de Driehoek, die de Driehoek adviseert in zaken met betrekking tot preventief fouilleren. Zij toetst bijvoorbeeld het voorstel ‘aanwijzing veiligheidsrisicogebied’ en het operationeel plan van aanpak in een veiligheidsrisicogebied.

⁷⁵ TOETSGROEP PREVENTIEF FOUILLEREN, *Preventief fouilleren Rotterdam: informatiemap*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, december 2002.

⁷⁶ LOKALE GEZAGSDRIEHOEK ROTTERDAM, *Voorlopige evaluatie preventieve fouillering*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 10 december 2002, 5.

⁷⁷ In elk district worden taakaccenthouders aangewezen. Dit zijn dienders die er naast hun takenpakket nog een specialisme bij hebben. Zo beheert een taakaccenthouder vuurwapens, ofwel de Portefeuillehouder vuurwapencriminaliteit, als specialisme het onderdeel vuurwapens.

§1. Doelstelling van preventief fouilleren

In het operationeel draaiboek regelgeving van preventief fouilleren in de Tarwewijk worden als doelstellingen van de acties preventief fouilleren de volgende uitgangspunten aangehaald:

- het tegengaan van illegaal (vuur)wapenbezit;
- het opsporen van (vuur)wapens;
- het opsporen van vuurwapencriminaliteit en ander wapengeweld;
- het voorkomen van verstoring van de openbare orde;
- het in positieve zin beïnvloeden van onveiligheidsgevoelens bij omwonenden.⁷⁸

In de eerste evaluatie van preventief fouilleren in de Tarwewijk⁷⁹ wordt echter opgemerkt dat het doel van de actie preventief fouilleren niet duidelijk is gesteld, waardoor het moeilijk is om aan het eind van de aanwijzingsperiode te bekijken of het doel behaald is. De criteria waaraan voldaan zou moeten worden om de actie preventief fouilleren als geslaagd te beschouwen, zouden van te voren niet voldoende specifiek zijn vastgelegd. Men kwam tot deze conclusie omdat de doelstellingen, als hierboven opgesomd, niet voldoen aan de SMART⁸⁰ voorwaarden. Conform deze voorwaarden moet een doelstelling concreet, meetbaar, realistisch, en in de tijd faseerbaar zijn. De uitgangspunten voor de doelstellingen preventief fouilleren in de Tarwewijk zijn te globaal van aard en voldoen niet aan de SMART criteria, waardoor de vraag kan worden gesteld in hoeverre deze bestempeld kunnen worden als doelstellingen van de acties preventief fouilleren.

Naar aanleiding van het bestuderen van de doelstellingen van preventief fouilleren in het algemeen⁸¹ en specifiek van de Tarwewijk, ben ik van mening dat voorafgaand aan de bekrachtiging van de wet en de toepassing hiervan in de Tarwewijk, hieraan onvoldoende aandacht is geschonken.

⁷⁸ X, *Operationeel Draaiboek Regeling: preventief fouilleren, Tarwewijk*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 18 december 2002, 6.

⁷⁹ R. GROENEVELD en W. VAN OSNABRUGGE, *Evaluatie preventief fouilleren: wijkteam Tarwewijk, periode 11 oktober t/m 04 december 2002*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 14 januari 2003, 3.

⁸⁰ SMART staat voor Specifiek, Meetbaar, Accuraat, Realistisch, en in de Tijd gefaseerd.

§2. Beschrijving van de procedure

2.1. Procedureel

Nadat de Gemeenteraad ermee heeft ingestemd de Burgemeester de bevoegdheid te verlenen tot het aanwijzen van een veiligheidsrisicogebied, moet die bevoegdheid worden opgenomen in de APV. In de APV worden velerlei zaken geregeld waarmee de inwoners van de betreffende gemeente te maken hebben. De APV wordt dan ook wel 'het gemeentelijke strafrecht' genoemd. Allerlei verboden, waarvan de overtreding strafbaar is, maar ook vele soorten vergunningen worden in de APV opgenomen.⁸² In Rotterdam werd om deze reden artikel 2.9.1 'Veiligheidsrisicogebieden' toegevoegd aan de APV, waarbij de Burgemeester van Rotterdam deze bevoegdheid toegewezen kreeg. Om vervolgens over te kunnen gaan tot preventief fouilleren moet nog een heel proces doorlopen worden. De verschillende stappen, die in Rotterdam worden ondernomen voordat wordt overgegaan tot het in de praktijk brengen van de acties preventief fouilleren, worden achtereenvolgens besproken.⁸³

De Districtschef⁸⁴ informeert de Portefeuillehouder vuurwapencriminaliteit indien hij/zij van mening is dat het aantal gewelds- en/of vuurwapenincidenten in zijn/haar district aanzienlijk is toegenomen. Deze 'aanzienlijke' toename is een subjectief gewaardeerde toename, waarvoor geen normen zijn gesteld. Het district schrijft een voorstel tot preventief fouilleren. Dit voorstel omschrijft de grenzen van het gebied, de gewenste duur van de acties, een cijfermatige analyse van vuurwapenincidenten, geweldsincidenten gerelateerd aan *hot spots* en tijden, een sfeerrapportage van het gebied, en een beschrijving van het integrale handhavingsbeleid in dat gebied.⁸⁵ De Portefeuillehouder vuurwapencriminaliteit en de Districtschef zijn verantwoordelijk voor het operationele plan van aanpak. Voor de regeling van de verschillende acties preventief fouilleren in Rotterdam-Rijnmond is het protocol preventief fouilleren⁸⁶

⁸¹ Zie hoofdstuk 1, §2 'Doelstelling preventief fouilleren'.

⁸² De Algemeen Plaatselijke Verordening is wel een wet in materiele zin, maar niet in formele zin.

⁸³ Zie bijlage IV voor het stroomschema aanwijzing veiligheidsrisicogebied.

⁸⁴ De Districtschef is de chef van een politiedistrict. Het Nederlandse grondgebied is verdeeld in 26 regio's. In 25 regio's is een regionaal politiekorps aanwezig en er is één landelijke eenheid, het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD). Het regionale politiekorps Rotterdam-Rijnmond is onderverdeeld in territoriale onderdelen, districten genaamd. De districten kunnen een of meer gemeenten, of delen van gemeenten, in de regio omvatten. Rotterdam-Rijnmond bestaat uit 11 districten. In elk district staat een districtschef aan het hoofd.

⁸⁵ X, *Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 2 oktober 2002.

⁸⁶ X, *Protocol preventief fouilleren*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 13 november 2002.

opgesteld. Specifiek voor de Tarwewijk heeft men een operationeel draaiboek⁸⁷ vervaardigd.

De Toetsgroep preventief fouilleren toetst het voorstel 'aanwijzing veiligheidsrisicogebied' en het operationeel plan van aanpak. Als het initiatief van de Districtschef positief is beoordeeld, volgt het officiële voorstel van de Korpschef⁸⁸ bij de Burgemeester. Hierin beargumenteert de Korpschef het voorstel en geeft hij aan waarom de toepassing van andere instrumenten en middelen geen soelaas (hebben) kunnen bieden. Dit illustreert de inzet van het middel preventief fouilleren als *ultimum remedium*.

Vervolgens laat de (Hoofd)OvJ de Burgemeester weten of hij het voorstel al dan niet steunt. Hierna bespreekt de lokale Driehoek de brief van de Korpschef, het standpunt van de (Hoofd)OvJ en het concept aanwijzingsbesluit⁸⁹. Indien de Driehoek akkoord gaat, wijst de Burgemeester het betreffende gebied aan als veiligheidsrisicogebied voor een bepaalde periode. Bij de eerste drie aanwijzingen van een veiligheidsrisicogebied in Rotterdam werd een looptijd gekozen van respectievelijk vier weken (Nieuwe Binnenweg en omstreken), acht weken (eerste aanwijzingsbesluit Tarwewijk) en drie maanden (hernieuwde aanwijzing Tarwewijk). Hier werd bewust gekozen voor een zorgvuldige opbouw van de duur, waarbij werd gezocht naar de optimale balans tussen proportionaliteit en effectiviteit. Het is, gezien de impact van de controlebevoegdheid, van belang dat de Driehoek op gezette tijden de mogelijkheid heeft om de voortgang en effecten van de aanwijzing te bespreken. Overigens is in andere gemeenten gekozen voor een langere duur. In Amsterdam bijvoorbeeld, zijn twee gebieden voor een half jaar aangewezen. Vooralsnog is het element van de aanwijzing nog niet door de Bestuursrechter getoetst. Naar de mening van de lokale Driehoek in Rotterdam verdient het aanbeveling om voorlopig een maximale termijn van drie maanden te blijven hanteren.⁹⁰ De maatregel mag namelijk niet langer worden toegepast dan strikt noodzakelijk is, en drie maanden

⁸⁷ X, *Operationeel Draaiboek Regeling: preventief fouilleren, Tarwewijk*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 18 december 2002.

⁸⁸ De Korpschef is de functionaris die is belast met de leiding over een politieregio.

⁸⁹ Een concept aanwijzingsbesluit voor een betreffend gebied bestaat uit de volgende elementen: een cijfermatige analyse van het aantal vuurwapen-/gewelddelicten; sfeerrapportage; handhavingsbeleid in breed perspectief; gebiedsaanpak en resultaten; onveiligheidsanalyse afkomstig uit de politimonitor. In hoofdstuk 2 §3. 'De Tarwewijk', wordt het concept aanwijzingsbesluit van de Tarwewijk besproken.

⁹⁰ LOKALE GEZAGSDRIEHOEK ROTTERDAM, *Voorlopige evaluatie preventieve fouillering*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 10 december 2002, 6-7.

bieden de mogelijkheid tot een gedegen evaluatie van de resultaten van verschillende acties preventief fouilleren in een veiligheidsrisicogebied.

Het besluit aanwijzing van een veiligheidsrisicogebied wordt vervolgens bekendgemaakt in het Gemeenteblad en in huis-aan-huisbladen. Het besluit treedt de dag na bekendmaking in werking. Hierbij kan de vraag worden gesteld hoeveel mensen uit de Tarwewijk effectief het Gemeenteblad en/of de huis-aan-huisbladen lezen en dus op de hoogte zijn van het feit dat zij in een veiligheidsrisicogebied wonen. Als het merendeel van de inwoners hier geen weet van heeft, is de preventieve werking die van preventief fouilleren uit zou kunnen gaan niet van toepassing. Bovendien is het de vraag of de bewoners van een veiligheidsrisicogebied weten wat preventief fouilleren inhoudt en wat de bevoegdheid van de politie is tijdens deze acties. Bij gebrek aan kennis omtrent bovengenoemde zaken zal minimaal gebruik gemaakt kunnen worden van het indienen van een bezwaarschrift tegen een aanwijzingsbesluit.

Een veiligheidsrisicogebied kan een hernieuwde aanwijzing krijgen. De procedure tot een hernieuwde aanwijzing verloopt op dezelfde manier als hierboven beschreven. De Tarwewijk heeft, zoals reeds vermeld, één hernieuwde aanwijzing gekregen.⁹¹

Bij de bespreking van de procedure aangaande preventief fouilleren kan mijns inziens de evaluatiebepaling niet ontbreken. De initiatiefnemer van de wet, Van de Camp, heeft er van afgezien een evaluatiebepaling in de wet op te nemen. Van de Camp meent dat het evident is dat, indien er problemen optreden rond preventief fouilleren, wijziging van de wet noodzakelijk is.⁹²

In het protocol preventief fouilleren van Rotterdam-Rijnmond wordt vermeld dat iedere actie operationeel geëvalueerd moet worden (een tussentijdse evaluatie) en dat van ieder veiligheidsrisicogebied een eindevaluatie moet worden opgesteld. In een voetnoot staat vermeld dat een half jaar na intreding van de wet die preventief fouilleren mogelijk maakt, de wetgeving moet worden geëvalueerd, waarbij ingezoomd dient te worden op het aantal gewelds-/vuurwapenincidenten, de veiligheid, en het effect van de acties in de aangewezen gebieden. Deze evaluatie is

⁹¹ B. ENGBERTS, M. DELAHAIJE, en J. GEBBEN, 'Vaak gestelde vragen', *Algemeen Politieblad* 2003, afl. 6, 21; *Protocol preventief fouilleren*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 13 november 2002, 2-9.

momenteel in voorbereiding. De operationele evaluatie gebeurt door de operationeel leidinggevende, ook wel Operationeel commandant (Oc) genoemd. Dit wordt direct na de betreffende actie gedaan, met het oog op volgende te houden acties in dezelfde periode. Tijdens iedere *debriefing* van een actie preventief fouilleren in de Tarwewijk worden de resultaten van die betreffende actie meegedeeld aan de politieambtenaren - zoals de aantallen op straat gefouilleerde personen, doorzochte auto's, aanhoudingen en arrestanten, maar ook wat daarbij werd gevonden enzovoorts - en wordt hen gevraagd of er met betrekking tot de actie nog op- of aanmerkingen zijn. Op die manier worden zij tevens betrokken bij de verbetering van komende acties. Na iedere actie preventief fouilleren worden vervolgens de korpsleiding, het bestuur en het OM op de hoogte gebracht van de resultaten van de betreffende actie. Na afloop van de periode waarin de Burgemeester een veiligheidsrisicogebied heeft aangewezen, wordt een eindevaluatie gemaakt. In het protocol wordt vermeld dat deze eindevaluatie opgemaakt dient te worden door de Districtschef. In de praktijk kan dit anders verlopen, in de Tarwewijk zijn de twee eindevaluaties⁹³ (de Tarwewijk kreeg eenmaal een hernieuwd aanwijzingsbesluit) opgemaakt door de Chef wijkteam Tarwewijk. De eindevaluatie wordt ter kennis gebracht aan de Korpsleiding, de Driehoek, en de Gemeenteraad.⁹⁴

Naast de operationele evaluaties van de acties preventief fouilleren is het van belang om ook de uitwerking/het effect ervan te evalueren. Daarbij draait het om een aantal aspecten. Ten eerste zou kunnen worden gezien of de beoogde doelstellingen van preventief fouilleren inderdaad zijn bewerkstelligd. Aangezien deze doelstellingen voor de acties preventief fouilleren in Rotterdam, specifiek voor de Tarwewijk, op voorhand niet of nauwelijks zijn omschreven, is dit een onhaalbare opgave. Ten tweede zou, wanneer een doelstelling is bereikt, moeten worden achterhaald of dit daadwerkelijk is toe te schrijven aan de acties preventief fouilleren. Daartoe zijn voor- en nametingen nodig om de cijfers te kunnen vergelijken. Voor de meting van objectieve veiligheid is dit geen probleem omdat er politiecijfers beschikbaar zijn. Voor de subjectieve aspecten, zoals het veiligheidsgevoel, leek dit

⁹² Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 26865, nr. 7, 8 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A1641510457/query=6/action=pdf/KST48471.pdf>).

⁹³ R. GROENEVELD en W. VAN OSNABRUGGE, *Evaluatie preventief fouilleren: wijkteam Tarwewijk, periode 11 oktober t/m 04 december 2002*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 14 januari 2003 en R. GROENEVELD en W. VAN OSNABRUGGE, *Evaluatie Preventief fouilleren Tarwewijk periode 2*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 3 maart 2003.

⁹⁴ X, *Protocol preventief fouilleren*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 13 november 2002, 4.

in eerste instantie lastiger. Uit navraag bij enkele leden van de politie die nauw zijn betrokken bij de acties preventief fouilleren in de Tarwewijk, over metingen van de subjectieve veiligheid in de Tarwewijk, bleek dat deze op buurtniveau niet bestonden. Mij werd verteld dat in Nederland om de twee jaar onderzoek wordt gedaan door de Politiemonitor, waarbij onder andere de veiligheidsbeleving van de burger en de tevredenheid over de politie wordt gemeten - maar niet op buurtniveau. De mogelijkheid bestaat dat op aanvraag van de gemeente de Politiemonitor zich ook specifiek op een bepaalde buurt richt. Hierbij wordt tevens de gelegenheid geboden om in de monitor gerichte vragen op te laten nemen, teneinde bepaalde aspecten te meten die in een buurt van belang worden geacht. Deze aanvraag is echter niet gedaan, waardoor de Politiemonitor geen voormeting van verschillende veiligheidsaspecten op het niveau van de Tarwewijk gedaan, waardoor de vergelijking van een voor- en nameting niet realiseerbaar is. Na een literatuurstudie bleek in Rotterdam toch een dergelijk meetinstrument op buurtniveau te bestaan, namelijk de Veiligheidsindex Rotterdam, waardoor alsnog een voor- en nameting van de subjectieve veiligheid kan worden gerealiseerd. Deze Veiligheidsindex richt zich globaal op acht veiligheidselementen, namelijk: diefstal, drugsoverlast, geweld, inbraken, vandalisme, overige overlast, schoon en heel, en verkeer. Ook worden de objectieve gegevens, ofwel aangiften van diefstal, geweld en inbraken in rekening gebracht. Van de verschillende veiligheidselementen (zowel objectief als subjectief) wordt apart een gemiddelde berekend, alswel een totaal score waarin zowel de objectieve als subjectieve scores samen worden gebracht.⁹⁵ Wanneer voor- en nametingen van objectieve én subjectieve aspecten met elkaar kunnen worden vergeleken, moet er rekening mee worden gehouden dat in de Tarwewijk de afgelopen jaren een integraal veiligheidsbeleid is gehanteerd, waarbij veel andere projecten inzake veiligheid en leefbaarheid zijn uitgevoerd.⁹⁶ Het is dus denkbaar dat niet het preventief fouilleren op zich invloed heeft op de veiligheid, maar dat dit samenhangt met één of meer van de andere projecten. Ten slotte mag evenmin worden uitgesloten dat er een verschuivingseffect optreedt, waardoor de objectieve en/of subjectieve veiligheid in de Tarwewijk kan zijn gestegen, maar waarbij één of meer omliggende wijken hiervan de negatieve gevolgen ondervinden. Voor een

⁹⁵ Voor een uitgebreide beschrijving van de Veiligheidsindex Rotterdam wordt verwezen naar de website <http://www.rotterdam.nl/veilig/proveilig/pdf/Veiligheidsindex23mei2003.pdf>

juiste meting van de veiligheidsaspecten in de Tarwewijk is dus ook een voor- en nameting in de omringende wijken nodig, wat op basis van de Veiligheidsindex Rotterdam mogelijk zou moeten zijn. Uit het voorgaande kan worden geconcludeerd dat het evalueren van de uitwerking/effecten van de acties preventief fouilleren in Rotterdam, specifiek in de Tarwewijk, met de nodige voorzichtigheid inzake de causaliteit, wel degelijk haalbaar is.

2.2. Operationele organisatie

2.2.1. Personele inzet

Het personeel dat werd gereserveerd en ingezet tijdens de acties preventief fouilleren was divers van aard en kon worden ingedeeld in het leiderschap, personeel op straat, leden van het parket (parketpolitie), personeel van het Regionaal Verbindingscentrum (RVC), en iemand voor de catering. Overige ondersteuning zoals onder andere de vreemdelingendienst, het bureau Wapens en Techniek en de hondenbrigade waren op afroep beschikbaar, maar werden niet officieel voor de acties gereserveerd. Het gereserveerde personeel voor de acties preventief fouilleren wordt in de volgende alinea's besproken. Het leiderschap van de acties bestond uit de Algemeen commandant (Ac), de Operationeel commandant (Oc) en de Chef Intake⁹⁷. Tijdens de actie was de algehele leiding in handen van een Ac. De taak van Ac werd door diverse personen ingevuld, afhankelijk van de dienstdoende persoon en bereidwilligheid. Hoewel de Ac niet altijd fysiek aanwezig was bij de acties, was hij te allen tijde voor de Oc bereikbaar. De Oc was belast met de operationele leiding van de actie. De chef van het Wijkteam Tarwewijk fungeerde tijdens al de acties als Oc. De taak van de Oc was het voorbereiden van de fouilleringsacties. Hij plande de datum en het tijdstip van de actie, zorgde voor het verkrijgen van de last door de OvJ, schreef het draaiboek, maakte een personeelsindeling en bereidde de *briefing* en *debriefing* voor. Tijdens de uitvoering stuurde de Oc het personeel aan en nam in

⁹⁶ Zie hoofdstuk 2, 3.4 'Handhavingsbeleid'.

⁹⁷ De positie van de Chef *Intake* is moeilijk te plaatsen in hiërarchie met betrekking tot de Oc en de Ac en heeft geen officiële grondslag. De indeling van de Ac en de Oc is gebaseerd op de standaardwerkwijze bij grootschalig optreden. Bij een actie preventief fouilleren is in verband met de verschillende locaties en de verplichting van de aanwezigheid van een Hulpofficier van Justitie gekozen om een Chef op de *intake* te laten functioneren. Zo kunnen vragen worden beantwoord en kan er worden voorgeleid. De Chef *Intake* heeft formeel over de actie niets te vertellen en is om deze reden dus niet in de hiërarchie te plaatsen.

voorkomend geval beslissingen over het verloop van de actie, waarbij hij volkomen vrij tot handelen was. Het personeel van de *intake*⁹⁸ en afhandeling⁹⁹ stond onder leiding van een Chef Intake. De Chef Intake informeerde zijn personeel bij aanvang van de fouilleringsactie, stuurde het personeel aan en fungeerde tijdens de actie als Hulpofficier van Justitie, in welke hoedanigheid hij verantwoordelijk was voor de voorgeleidingen na aanhouding.

Het personeel op straat kon worden ingedeeld in personeel te voet in uniform en in burger, personeel op de motorfiets, en de bereden politie te paard. Het personeel in uniform voerde de foullering in de praktijk (in uniform gekleed) uit en bestond uit personeel van het wijkteam Tarwewijk, eventueel aangevuld met personeel uit de Directe Hulpverlening¹⁰⁰ (DHV) en/of andere wijkteams. Het personeel in burger bestond uit leden van de District Ondersteuningsgroep (DOG) en het Flying Squad (FS).¹⁰¹ Gelet op de gevaarstelling bij het benaderen van personen die vermoedelijk in het bezit waren van vuurwapens, genoot het de voorkeur dat bij de actie ook medewerkers aanwezig waren die ervaring hadden opgedaan bij het benaderen van dergelijke personen en/of het betreden van panden. Leden van de DOG en het FS ondersteunden de geüniformeerde medewerkers bij het preventief fouilleren, deden invallen in de grotere horecagelegenheden en verrichtten de doorzoeking van een woning in het geval dat een vuurwapen was aangetroffen bij een van de bewoners. De motorrijder nam niet actief deel aan het fouilleren van burgers. Hij/zij bekeek in het aangewezen gebied de locaties waar veel personen aanwezig waren, al dan niet in een horecagelegenheid, en gaf dit door. Tevens was het met de motor goed mogelijk om scooterrijders naar een plaats van onderzoek te leiden. Bij slechte weersomstandigheden werd afgezien van het inzetten van een motorrijder. De bereden politie te paard (twee eenheden) had met name een surveillerende taak en een positieve uitstraling op de burgers. Ook zij deden niet actief mee aan het fouilleren van burgers.

⁹⁸ De taak van het personeel van de *intake* is het insluiten van de arrestanten en de invoering van de gegevens van de arrestant.

⁹⁹ Het personeel van de afhandeling, dit is personeel van het werkproces opsporing, voeren de overige werkzaamheden uit zoals het horen van de verdachte en eventueel opsporings- en vervolgonderzoek.

¹⁰⁰ De taak van de Directe Hulpverlening in het dagelijks leven is om alle meldingen met hoge prioriteit (zoals 112-meldingen) af te handelen.

¹⁰¹ De District Ondersteuningsgroep en het Flying Squad bestaan uit politieambtenaren die zijn opgeleid om in groepsverband op te treden. Een 'gewone' politieambtenaar is niet standaard opgeleid om in groepsverband op te treden. De District Ondersteuningsgroep is districtelijk en het Flying Squad is regionaal.

De taak van de parketpolitie (de India) was het overbrengen van arrestanten van de plaats van aanhouding naar het politiebureau, waar de *intake* en arrestantenafhandeling plaatsvonden. De politieambtenaren konden op deze manier weer voortgaan met hun werk op straat.

Tijdens een actie preventief fouilleren werden door de meldkamer veel gegevens bijgehouden. De groepen opsporingsambtenaren die de straat op gingen, hoorden telkens aan de meldkamer door te geven hoeveel mensen ze hadden gefouilleerd, hoeveel en wat voor soort voertuigen ze aan onderzoek hadden onderworpen, en of ze al dan niet verboden bezittingen aantroffen en dus eventueel melding maakten van een aanhouding. Verder dienden alle kentekens van de voertuigen die aan onderzoek werden onderworpen, door een lid van de meldkamer te worden nagetrokken op afkomst van diefstal of als betrokken bij strafbare feiten. De politieagenten op straat beschikten over een separaat verbindingskanaal met hun portofoon, waardoor zij afzonderlijk werkten van de rest van de politieambtenaren in de wijk. Het RVC voorzag in een meldkamer van de actie met een medewerker in een Commandowagen, aangevuld met één medewerker van het wijkteam. Beiden hadden als taak het invoeren van alle gegevens die de groepen opsporingsambtenaren op straat doorgaven en het nagaan van de nummerborden.

Voor de catering werd één medewerker ingezet. Enkele malen werd gekozen voor het verstrekken van lunchpakketten of het voorzien van versnaperingen. Bij gebrek hieraan was er in ieder geval altijd verse koffie en thee.¹⁰²

2.2.2. *Verschillende locaties*

Tijdens een actie preventief fouilleren in de Tarwewijk werd van drie verschillende locaties (politiebureaus) gebruik gemaakt, namelijk bureau Slinge, Zwartewaalstraat (het bureau van de Tarwewijk) en Zuidplein. De *briefing* die aan het begin van iedere actie werd gehouden, vond plaats op het politiebureau Slinge. De reden hiervoor was dat de drukte aan het politiebureau Zwartewaalstraat het verrassingselement van de actie in de Tarwewijk teniet zou kunnen doen. Op de Zwartewaalstraat was het personeel werkzaam dat zorgde voor de ondersteuning van het personeel op straat.

¹⁰² R. GROENEVELD en W. VAN OSNABRUGGE, *Evaluatie preventief fouilleren: wijkteam Tarwewijk, periode 11 oktober t/m 04 december 2002*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 14 januari 2003, 4-10; X,

Te denken valt hierbij aan het verbindingspersoneel van het RVC en degene die de catering verzorgde. Op het politiebureau Zuidplein vond de *intake* en de arrestantenafhandeling plaats.¹⁰³

2.2.3. Methoden van preventief fouilleren

De drie gebruikte methoden om te fouilleren in Rotterdam zijn de volgende: de methode van afgrenzelen, de methode om aanwezigen op *hot spots* te laten fouilleren, en de mengvorm van beide methoden. De eerste methode, de methode van afgrenzelen, past men toe bij een concentratie van geweldsgerelateerde incidenten. Daarbij wordt het betreffende gebied (bijvoorbeeld een straat of een horecagelegenheid) afgezet en wordt iedere aanwezige gefouilleerd. Wie gefouilleerd is, wordt het gebied uitgeleid. Nadat alle personen in het betreffende gebied zijn gefouilleerd, mogen zij het gebied weer betreden. Afgrenzelen kan in uitgaansgebieden heel effectief zijn. Het voordeel van deze methode is dat binnen zo'n afgegrensd gebied iedereen wordt gefouilleerd. Aan deze methode kleven ook enkele nadelen. Ten eerste vergt het een grote capaciteit. Om de burgers binnen het afgezette gebied te houden en een veelheid van personen in korte tijd te fouilleren, zijn veel agenten nodig. Ten tweede bestaat de mogelijkheid dat de onschuldige burgers zich bekeken voelen. Ten derde kan op het moment van afsluiten bij grote drukte chaos ontstaan en kan het overzicht ontbreken, wat niet bevorderlijk is voor de veiligheid. Ten vierde kunnen in deze chaos wapens ongezien worden weggegooid waardoor de politie wel het wapen, maar geen spoor van de eigenaar vindt. Ten slotte zou een groter risico op de aantasting van de openbare orde kunnen ontstaan, met name als de weerstand van de bevolking groter blijkt te zijn op het moment dat de politie massaal optreedt en als bijvoorbeeld omstanders zich daar mee gaan bemoeien. Afgrenzelen wordt in de Tarwewijk op kleinere schaal toegepast, namelijk bij het optreden in de grotere horecagelegenheden.

De tweede methode is om op *hot spots* (uit een criminaliteitsanalyse) de aanwezigen te laten fouilleren. Op de verschillende *hot spots* worden dan groepen agenten ingedeeld die de fouillering uitvoeren. Deze wijze van fouilleren wordt

Operationeel Draaiboek Regeling: preventief fouilleren, Tarwewijk, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 18 december 2002, 7-15.

aanbevolen in woongebieden en gebieden met een verspreide geografische ligging van de *hot spots*. Drie voordelen van deze methode zijn ten eerste dat de politie tegelijk op meerdere plekken in het aangewezen gebied bezig kan zijn. Men kan dus al de *hot spots* bestrijken. Ten tweede wordt het straatbeeld op deze manier minder ingrijpend verstoord. Ten derde kan de buurtagent als groepscommandant van een fouilleringsgroep in zijn eigen buurt actief zijn, wat de relatie met de inwoners kan versterken. Twee nadelen van deze methode zijn ten eerste dat het aanbod van potentieel te fouilleren burgers groter is dan de capaciteit van de agenten, waardoor de politiemedewerkers moeten selecteren. Daarmee ontstaat het gevaar voor selectieve fouillering waardoor extra veel aandacht moet uitgaan naar a-selectieve fouillering. Ten tweede is bij deze methode veel sturing nodig door de Oc en is er weinig controle van de verantwoordelijke chef ter plaatse. Voor het preventief fouilleren in de Tarwewijk is voor deze methode gekozen.

De derde methode is een mengvorm van bovenstaande methoden. Begonnen wordt met afrendelen en na afloop wordt doorgedaan met de tweede methode.¹⁰⁴

2.2.4. Scenario's die zich kunnen voordoen tijdens het preventief fouilleren

Bij het uitvoeren van de controle kunnen wapens en/of andere strafbare objecten zoals drugs worden gevonden - of niets. Als men niets aantreft, mag de persoon zijn weg vervolgen. Wanneer een wapen wordt aangetroffen dat staat vermeld in de WWM, dat wil zeggen wapencategorie een, twee, drie, en vier¹⁰⁵ is in feite iedereen strafbaar en kan worden overgegaan tot aanhouding, waarna men op het bureau een transactie (boete) krijgt aangeboden of, bij ernstige feiten, in verzekering wordt gesteld. Welk van deze twee scenario's zich voordoet, hangt af van de voorwaarden die worden gesteld aan het in verzekering stellen. Artikel 57 en 58 Sv vermeldt dat mag worden overgegaan tot in verzekeringstelling indien het belang van het onderzoek dit beveelt. Een bevel van in verzekeringstelling mag slechts worden verleend in geval van een strafbaar feit waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan.

¹⁰³ R. GROENEVELD en W. VAN OSNABRUGGE, *Evaluatie preventief fouilleren: wijkteam Tarwewijk, periode 11 oktober t/m 04 december 2002*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 14 januari 2003, 5 en 11.

¹⁰⁴ W. VAN OSNABRUGGE, 'Preventief fouilleren in Rotterdam-Zuid: Voorbereiding, juridisch kader en methoden van optreden', *Algemeen Politieblad* 2003, afl. 6, (20) 20-21; interview met Wouter van Osnabrugge, stagiair Nederlandse Politie Academie.

¹⁰⁵ Zie bijlage I. voor de omschrijving van de vier verschillende wapen categorieën.

In de praktijk doen zich echter nog twee scenario's voor. In het kader van proportioneel handelen bestaan er situaties waarin gesteld kan worden dat de aard en de omstandigheden het toestaan om niet tot aanhouding over te gaan. In een eerste scenario kan het wapen in beslag worden genomen met toestemming van de eigenaar. Dit wordt een vrijwillige afstandsverklaring genoemd. Wanneer de eigenaar geen toestemming verleent, wordt hij alsnog aangehouden en wordt overgegaan tot een verplichte inbeslagname. Een voorbeeld van een vrijwillige afstandsverklaring is als een persoon met een klein zakmes verklaart dit mes al jaren op zak te hebben om als gereedschap te gebruiken. Het zou een onevenredige belasting van het rechtssysteem zijn om deze persoon aan te houden. Dit scenario geldt ook voor de vondst van drugs. Wanneer iemand een gebruikershoeveelheid bij zich heeft, mag dit worden behouden. Bij cocaïne, een drug die in de Tarwewijk¹⁰⁶ veel wordt verhandeld, is de grens gesteld op twee bolletjes. Wanneer de persoon in kwestie een gebruikershoeveelheid bezit (maximaal twee bolletjes), moet hij deze afgeven (vrijwillige afstandsverklaring). Als meer bolletjes worden gevonden, wordt de persoon aangehouden. In een tweede scenario kan het voorkomen dat de aard en omstandigheden tijdens het aantreffen van een categorie vier wapen ertoe leiden dat de persoon het object mag behouden. Onder categorie vier wapens vallen onder meer voorwerpen waarvan, gelet op hun aard of de omstandigheden waaronder zij worden aangetroffen, redelijkerwijs kan worden aangenomen dat zij voor geen ander doel zijn bestemd dan om letsel aan personen toe te brengen of ermee te dreigen, en die niet onder een van de andere categorieën vallen¹⁰⁷. Daarmee worden gebruiksvoorwerpen bedoeld die in beginsel geen wapen zijn (aardappelschilmesje, honkbalknuppel, pvc-buis), maar wel als wapen kunnen worden gebruikt in de omstandigheid waarin ze gevonden worden. Deze situaties leveren de meeste twijfel op en zijn dus afhankelijk van de aard en de omstandigheden die het dragen van het gebruiksvoorwerp al dan niet strafbaar maken. Een eerste voorbeeld hiervan, wat ik heb meegemaakt tijdens het meelopen met een actie preventief fouilleren, is een jongeman waarbij in zijn tas een vleesmes en een zakje gesneden vlees worden gevonden. De jongen verklaart het mes van thuis mee te hebben genomen om

¹⁰⁶ De Tarwewijk is een wijk waar vanaf de tweede helft van de jaren negentig de drugsoverlast en drugsriminaliteit groot zijn, voornamelijk in de Millinxbuurt, een drugscene. Hierover meer in hoofdstuk 2, 3.3. 'Sfeerrapportage'.

¹⁰⁷ Art. 2 categorie IV 7^e lid Wet wapens en munitie, zie bijlage I. voor de weergave van de vier verschillende categorieën wapens.

schapenvlees te kunnen snijden tijdens het slachtfeest (een Moslimtraditie) in zijn ouderlijk huis. Bij navraag van de agent via de meldkamer bleek het die dag inderdaad het slachtfeest van de Moslims te zijn en mocht de jongen het mes behouden, mits hij het inpakte in een krant die zich ook in zijn tas bevond. Een tweede voorbeeld is de vondst van een honkbalknuppel in de kofferbak van een auto¹⁰⁸. Wanneer in diezelfde auto ook de complete honkbaluitrusting ligt, en de persoon bijvoorbeeld kan aantonen dat hij net van honkbaltraining komt, is de honkbalknuppel duidelijk bedoeld voor sportbeoefening. Hierbij volgt geen inbeslagname. Een derde en laatste voorbeeld is de vondst van een aardappelschilmesje bij een junk, waarbij het duidelijk is dat het mesje wordt gebruikt om zijn/haar dope te kunnen versnijden. Ook hier mag het aardappelschilmesje worden behouden.

De aard en omstandigheden waaronder een wapen wordt aangetroffen zal dus altijd bepalend zijn voor de vraag of de politie over moet gaan tot aanhouding, vrijwillige inbeslagname of het laten behouden van het 'gebruiksvoorwerp'. Voornamelijk de laatste twee scenario's zijn een subjectieve aangelegenheid. Om de willekeur van de diverse agenten zoveel mogelijk tegen te gaan, wordt tijdens een twijfelgeval de Oc ter plaatse geroepen om een beslissing te nemen geheel in de lijn met de wet en het vastgesteld beleid. De pech die iemand kan hebben door een net iets strengere agent aan te treffen, waardoor wordt overgegaan tot vrijwillige inbeslagname in plaats van het mogen behouden van het voorwerp, is mijns inziens te verkiezen boven het aanhouden van iedereen met een wapen dat behoort tot de wapencategorieën opgesomd in de WWM.

2.2.5. Uitvoering

Bij de acties preventief fouilleren in de Tarwewijk was inmiddels een vaste werkwijze ontstaan, die in deze paragraaf stap voor stap wordt beschreven. Voor de acties begonnen, werd aan de hand van een analyse, beschikbaar gesteld door de Regionale Infodesk¹⁰⁹, bekeken op welke dagen en tijdstippen de meeste incidenten

¹⁰⁸ ENGBERTS, M., DELAHAIJE, M., en GEBBEN, J., 'Vaak gestelde vragen', *Algemeen Politieblad* 2003, afl. 6, (22) 22.

¹⁰⁹ De Regionale Infodesk wordt omschreven als een continu beschikbare eenheid van het opsporingsproces die als een herkenbaar loket binnen de politieregio op verzoek snel, volledig en zo zorgvuldig mogelijk operationele

plaatsvonden (een analyse van *hot spots* en tijden¹¹⁰). Vervolgens werden de fouilleringsacties op deze dagen en tijdstippen gepland. Op basis van gegevens die de Infodesk verstrekke, algemeen bekende informatie in de Tarwewijk, en drukte op straat, werden de startlocaties van de verschillende groepen agenten vastgesteld.

Iedere actie begon met het houden van een *briefing* op het politiebureau Slinge. De *briefing* bestond uit een algemeen deel, wettelijk kader, wijze van optreden, personeelsindeling, startlocaties, aanscherpen van actuele aandachtspunten¹¹¹ en resultaten tot dan toe. Met name de actuele aandachtspunten maakten het noodzakelijk dat eenieder, dus ook degene die al eerder had meegedaan aan een actie preventief fouilleren, bij de *briefing* aanwezig was. In de Tarwewijk werd gekozen voor de zogenaamde *hot spot* methode, waarbij men voor de veiligheid optrad in kleine flexibele groepen van minimaal vier medewerkers. Als er agenten aanwezig waren met weinig ervaring, werd de groep medewerkers uitgebreid. Bij aspiranten werd ervoor gezorgd dat er altijd één begeleider per twee aspiranten aanwezig was. Bij de personeelsindeling was het streven om in iedere groep minstens één vrouwelijke politiemedewerker en één allochtone medewerker te plaatsen - wat niet altijd lukte. Vrouwelijke burgers mogen namelijk alleen worden gevisiteerd door vrouwelijke opsporingsambtenaren, behoudens in die gevallen waarin direct gevaar ontstaat of kan ontstaan in verband met wapenbezit door de betreffende vrouw. Mannen werden meestal door mannelijke opsporingsambtenaren gevisiteerd¹¹². Een allochtone agent werd ingezet omwille van zijn/haar grotere kennis van en begrip voor allochtone burgers, wat een zekere rust onder genoemde burgers zou kunnen bewerkstelligen. De DOG en het FS bestonden ook uit minimaal vier personen waarbij een vrouwelijke medewerker meestal ontbrak. Daardoor konden deze groepen dus geen passerende vrouwelijke burgers fouilleren. Indien er weinig personeel aanwezig was voor een actie preventief fouilleren, werd het FS in uniform ingezet. De hoeveelheid groepen agenten die de straat op ging, was dus afhankelijk van het aantal agenten dat De Tarwewijk op dat moment voor de actie ter beschikking had.

informatie levert aan gelegitimeerde functionarissen. Tevens verstrekt de Infodesk operationele informatie ten behoeve van strategische en tactische besluitvorming.

¹¹⁰ Zie hoofdstuk 2, 3.2 'Cijfermatige analyse' voor de *hot spots* en tijden van de Tarwewijk.

¹¹¹ Een voorbeeld van zo'n actueel aandachtspunt is a-selectieve fouillering. Tijdens de *briefing* werd hier extra aandacht aan besteed.

Na de *briefing* ging het personeel in politievoertuigen naar de diverse locaties. Op deze manier waren de groepen flexibel inzetbaar als zij op een andere locatie nodig waren. Iedere groep politieambtenaren stond onder leiding van een groepscommandant. Dit was veelal een buurtagent¹¹³ of een hoofdmedewerker (een brigadier¹¹⁴). Het streven was om de buurtagent met zijn groep in te zetten in zijn eigen buurt vanwege de gunstige werking die hiervan uit zou kunnen gaan naar de bewoners van de buurt en de buurtagent zelf. De groep opsporingsambtenaren zette zijn voertuig op locatie neer en begon met de visitatie van personen. Aan elke betrokkene werd voorafgaand aan de visitatie, het onderzoek in zijn bagage en/of voertuig, meegedeeld dat het onderzoek geschiedde in het kader van een preventief onderzoek naar (vuur)wapenbezit. Het fouilleren bestond uit het aftasten en bekloppen van de bovenkleding en eventueel de kleding onder een overjas. In die gevallen waarin het onderzoek op deze wijze niet adequaat kon worden uitgevoerd, diende de betrokkene de inhoud van de kleding (bijvoorbeeld broek- en/of jaszakken) te tonen.

Als een groep opsporingsambtenaren zich op een drukke plaats bevond, kon ze daar blijven en de voorbijgangers a-selectief aan foullering onderwerpen. Wanneer het rustig was op locatie of indien de groepscommandant het nodig achtte, kon de groep na toestemming van de Oc door de buurt lopen en voorbijgangers fouilleren. De groep had de mogelijkheid om zelf initiatief te nemen om voertuigen, bijvoorbeeld auto's, fietsers en brommers aan te houden en aan een onderzoek op aanwezigheid van wapens en/of munitie te onderwerpen. De indruk die ik kreeg tijdens het meelopen van drie acties preventief fouilleren was, dat de groep voornamelijk op deze rustiger momenten voertuigen aanhielden. Voor het betreden van horecagelegenheden en het fouilleren van de klanten moet een tweedeling worden gemaakt naar grotere en kleinere zaken. Klanten in kleine openbare gelegenheden, zoals belwinkels, coffeeshops en shoarmazaken, werden in de horecagelegenheid zelf door één groep opsporingsambtenaren gevisiteerd. Het stond de groepen opsporingsambtenaren vrij zelf te beslissen welke van deze 'kleinere'

¹¹² Tijdens de drie acties preventief fouilleren die ik zelf meegemaakt heb werden de mannelijke burgers ook wel door vrouwelijke opsporingsambtenaren gevisiteerd. Dit natuurlijk alleen wanneer de mannelijke burger hier geen bezwaar tegen maakte.

¹¹³ Een buurtagent is te vergelijken met een wijkagent in België.

¹¹⁴ Een brigadier is een rang binnen de politie. Van laag naar hoog zijn de rangen binnen het politiewezen als volgt: aspirant, surveillant, agent, hoofdagent, brigadier, inspecteur, hoofdinspecteur, commissaris, en ten slotte de hoofdcommissaris.

horecagelegenheden zij binnengingen. Wanneer het om grotere horecagelegenheden ging, bijvoorbeeld grote cafés, werden deze uitgekozen op basis van bekende gegevens van deze instellingen en moest er een aanleiding zijn om de gelegenheid te betreden, bijvoorbeeld een melding in het verleden van geweld of andere incidenten. Een dergelijke actie was dus niet vrijblijvend door de Oc te bepalen. Voordat de actie plaatsvond, werd gepost bij de betreffende 'grote' horecagelegenheid om zo het aantal aanwezigen op te kunnen nemen. Bij te veel dan wel te weinig publiek werd afgezien van binnentreden. Alvorens deze horecagelegenheden binnen te gaan, moest assistentie worden ingeroepen van de DOG en het FS en eventueel van andere groepen opsporingsambtenaren in uniform. De methode van foullering die hier werd toegepast was de methode van afgrendeling. Eenieder die zich binnen de horecagelegenheid bevond werd gefouilleerd, waarna men buiten moest wachten totdat iedereen was gefouilleerd. Hierna mocht men het café weer betreden.

Wanneer een persoon werd aangehouden, vulde de verbalisant die de aanhouding verrichtte (een van de agenten van de groep) een aanhoudingskaart in die speciaal was ontwikkeld voor de acties preventief fouilleren.¹¹⁵ Nadat deze kaart was ingevuld en ondertekend, werd de verdachte opgehaald door de parketpolitie met medeneming van de ingevulde aanhoudingskaart, en overgebracht naar het bureau Zuidplein waar de *intake* en de arrestantenafhandeling plaatsvond. De verbalisant kon daarna weer verdergaan met zijn werk op straat. Alle aangehouden verdachten werden op het bureau gehoord, waarna het OM (in dit geval de politiesecretaris¹¹⁶) een beslissing nam over het strafrechtelijk vervolg. De politiesecretaris kon besluiten om de aangehouden persoon een transactie (boete) aan te bieden in plaats van tot vervolging over te gaan. Wanneer de verdachte de transactie aannam kon hij/zij het politiebureau weer verlaten. Wanneer de betreffende persoon de transactie niet accepteerde, zou worden overgegaan tot een rechtszaak. Bij aanhouding van iemand die in het bezit was van vuurwapens en/of munitie, volgde altijd een doorzoeking van diens woon- en/of verblijfsplaats, een voorgeleiding voor de RC, en een vordering tot in bewaringstelling. Aangetroffen vuurwapens werden binnen 24 uur gecheckt in *drugfire* door de Forensisch

¹¹⁵ Zie bijlage V. voor de speciaal ontwikkelde aanhoudingskaart voor de acties preventief fouilleren.

Technische Ondersteuning (FTO). Dat houdt in dat de sporen van het gevonden wapen en/of munitie in een *database* werden vergeleken met sporen uit eerdere zaken. Afhankelijk van de woon- of verblijfsplaats van de aangehoudene werd contact opgenomen met het district of de regio van de woon- of verblijfplaats om een doorzoeking te kunnen verrichten. Wanneer de regio of dat district de doorzoeking niet konden organiseren, werd de DOG en/of het FS, die meewerkten aan de actie, indien mogelijk ingezet om op die locatie de woning van de verdachte te doorzoeken ter inbeslagname. De huiszoeking vond slechts plaats na overleg met de Ac.¹¹⁷ Bij het aantreffen van grote hoeveelheden verdovende middelen (meer dan de gebruikershoeveelheid) werd de verdachte, volgend uit de leer van voortgezette toepassing, ook aangehouden en vervolgd. Verdachten die vreemdeling waren, werden na de strafrechtelijke afhandeling overgedragen aan de Vreemdelingendienst.

Aan het eind van de actie volgde op het wijkbureau Zwartewaalstraat (het politiebureau van de Tarwewijk) een *debriefing* en werden de laatste formaliteiten afgehandeld.¹¹⁸

§3. De Tarwewijk

Binnen deze paragraaf wordt getracht een beeld te schetsen van de Tarwewijk, een wijk die is gesitueerd binnen de deelgemeente Charlois (District Zuid) in Rotterdam. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het 'Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid'¹¹⁹ en, ter verduidelijking en/of aanvulling, van informatie uit het document 'Wijkveiligheidsplan en handhavingsarrangement Tarwewijk'¹²⁰. Het

¹¹⁶ Een politiesecretaris is een medewerker van het Openbaar Ministerie die bij de politie is gedetacheerd. Hij/zij is bevoegd om namens het Openbaar Ministerie schikkingen op te leggen en dagvaardingen uit te reiken. Op deze wijze zijn de lijnen kort en wordt het Openbaar Ministerie ontlast.

¹¹⁷ De WWM geeft in art. 49 de mogelijkheid om door opsporingsambtenaren een doorzoeking van de woning te doen in het geval er een redelijk vermoeden bestaat dat er vuurwapens en/of munitie in huis is. Het feit dat men op straat met een vuurwapen is aangetroffen is genoeg voor dat redelijk vermoeden. Normaal gezien is het doorzoeken van een woning enkel aan de Rechter-Commissaris voorbehouden. Bij dit scenario wordt dus duidelijk dat de wet die preventief fouilleren mogelijk maakt vrij ver gaat in de gedelegeerde bevoegdheid.

¹¹⁸ R. GROENEVELD en W. VAN OSNABRUGGE, *Evaluatie preventief fouilleren: wijkteam Tarwewijk, periode 11 oktober t/m 04 december 2002*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 14 januari 2003, 9-12; X, *Operationeel Draaiboek Regeling: preventief fouilleren, Tarwewijk*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 18 december 2002, 7-11; X, *Protocol preventief fouilleren*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 13 november 2002, 3; een interview met Wouter van Osnabrugge, stagiair Nederlandse Politie Academie.

¹¹⁹ X, *Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 2 oktober 2002.

¹²⁰ X, *Wijkveiligheidsplan en handhavingsarrangement Tarwewijk*, onuitg., Rotterdam, maart 2002.

'Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid' is specifiek gericht aan de Gemeenteraad en de Gezagsdriehoek inzake het overgaan tot een aanwijzing van het veiligheidsrisicogebied de Tarwewijk. Aangezien dit voorstel is gebaseerd op cijfers van de Regionale Infodesk, het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS), de Veiligheidsindex Rotterdam, en een onderzoek dat is verricht naar het drugsgebruik in de wijk, kan deze analyse naar mijn mening worden gezien als een objectieve beschrijving van de (on)veiligheid in de Tarwewijk. Na beschrijving van dit voorstel, aangevuld met informatie uit 'Wijkveiligheidsplan en handhavingsarrangement Tarwewijk', zal mijns inziens dan ook duidelijk worden gemaakt waarom de Tarwewijk is aangewezen als veiligheidsrisicogebied.

In de twee gebruikte documenten wordt niet altijd een vergelijking gemaakt tussen cijfers of percentages van de Tarwewijk en Rotterdam als geheel, waardoor mogelijke extreme situaties in de Tarwewijk niet altijd even aantoonbaar naar voren komen. Toch zullen ook de cijfers die alleen van de Tarwewijk voorhanden zijn worden benut omdat zij een globaal (absoluut) beeld geven van verschillende aspecten in de Tarwewijk. De onderwerpen die achtereenvolgens aan bod komen zijn: een gebiedsomschrijving, een cijfermatige analyse, een sfeerrapportage, het handhavingsbeleid, en een conclusie.

3.1. Gebiedsomschrijving

De Tarwewijk betreft het gebied dat wordt begrensd door de volgende straten: Maastunnelplein, Pleinweg, Zuidplein, Strevelsweg, Dordtselaan, Maashaven Zuidzijde, Brielselaan, en de wegen en plaatsen die daaronder vallen.¹²¹

3.2. Een cijfermatige analyse

Door de Regionale Infodesk is een analyse opgesteld van het aantal vuurwapenincidenten in de politieregio Rotterdam-Rijnmond in de periode van 1 mei 2001 tot en met 31 augustus 2002.¹²² Uit deze analyse blijkt dat de Dordtselaan, gelegen in de Tarwewijk, op de derde plaats staat van de toptienstraten van

¹²¹ Zie bijlage VI. voor een grafische weergave van Rotterdam en specifiek de Tarwewijk.

¹²² X, *Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 2 oktober 2002, 4-8.

vuurwapenincidenten in deze politieregio. Ook blijkt hieruit dat in de genoemde periode in de Tarwewijk 23 incidenten zijn geregistreerd van vuurwapengebruik, waarbij, zoals weergegeven in tabel 1, straatroof het grootste aandeel inneemt, gevolgd door bedreiging, (poging) tot doodslag/moord, overval, en gijzeling/ontvoering.

Tabel 1 Geweldd misdrijven waarbij een vuurwapen is gebruikt tussen 1 mei 2001 en 31 augustus 2002 in de Tarwewijk, in absolute getallen en in percentages.

Soort geweldsmisdrijf	Absolute aantallen	Percentages (%)
Straatroof	10	43
Bedreiging	8	35
(poging) Doodslag/ Moord	3	13
Overval	1	4
Gijzeling/ Ontvoering	1	4
Totaal	23	100 ¹²³

Naast deze 23 geregistreerde incidenten van vuurwapengebruik zijn tevens 26 gevallen geregistreerd van illegaal vuurwapenbezit.

Naast vuurwapengerelateerde incidenten vonden ook incidenten plaats met betrekking tot overig wapengebruik of –bezit. Van 1 mei 2001 tot en met 31 augustus 2002 werden met diverse slag- of steekwapens 20 geweldsmisdrijven gepleegd. Tabel 2. geeft weer dat straatroof ook hierbij op de eerste plaats staat, gevolgd door bedreiging, (poging) tot doodslag/moord, en overval.

Tabel 2 Geweldd misdrijven waarbij een slag- of steekwapen gebruikt is tussen 1 mei 2001 en augustus 2002 in de Tarwewijk, in absolute getallen en in percentages.

Soort geweldsmisdrijf	Absolute aantallen	Percentages (%)
Straatroof	13	65

¹²³ Totaal somt hier niet op tot 100% door afronding op hele getallen.

Bedreiging	2	10
(poging) Doodslag/ Moord	4	20
Overval	1	5
Totaal	20	100

Tabel 3. ten slotte geeft het totaal aantal geweldsmisdrijven weer (inclusief geweldsmisdrijven gepleegd met een vuur-, slag-, of steekwapen), gepleegd in de Tarwewijk in de periode van 1 mei 2001 tot en met 31 augustus 2002.

Tabel 3 Totaal aantal geweldsmisdrijven tussen 1 mei 2001 tot en met 31 augustus 2002 in de Tarwewijk in absolute getallen en percentages.

Soort geweldsmisdrijf	Absolute aantallen	Percentages (%)
Straatroof	112	28
Bedreiging	88	22
(poging) Doodslag/ Moord	29	7
Overval	5	1
Mishandeling	121	30
Vechtpartij (zonder gevolgen)	33	8
Openlijke geweldpleging	8	2
Gijzeling/ Ontvoering	3	1
Totaal	399	100 ¹²⁴

Uit tabel 3. wordt duidelijk dat mishandeling, straatroof en bedreiging het merendeel (ongeveer 80%) van het totaal aantal geweldsmisdrijven uitmaakt.

Bij het nagaan van de *hot spots* en tijden, concludeert de Regionale Infodesk dat in de periode van 1 mei 2001 tot en met 31 augustus 2002:

- De meeste geweldsincidenten met een (vuur)wapen hebben plaatsgevonden op de dinsdag, woensdag en vrijdag.

¹²⁴ Totaal somt hier niet op tot 100% door afronding op hele getallen.

- De meeste geweldsdelicten in totaal hebben plaatsgevonden op de maandag, woensdag en vrijdag.
- De kans op het aantreffen van een vuurwapen het grootst blijkt te zijn op vrijdag, evenals het aantreffen van wapens in het algemeen.
- De tijdspanne over de hele week, waarop het aantreffen van een vuurwapen het grootst is, ligt tussen 0.00 uur en 02.00 uur.
- De tijdspanne over de hele week, waarop het aantreffen van een vuur-, steek- of slagwapen het grootst is, ligt tussen 16.00 uur en 18.00 uur.

De meeste geweldsdelicten in totaal hebben plaatsgevonden op de Dordtselaan, de Mijnsherenlaan en de Wolphaertsbocht. In de nabije omgeving van de Dordtselaan, de Mijnsherenlaan en de Wolphaertsbocht/Den Hertigstraat werden de meeste vuurwapens aangetroffen.

3.3. Sfeerrapportage

In deze subparagraaf worden eerst enkele algemene, al dan niet demografische gegevens van de Tarwewijk beschreven. Hierna komen achtereenvolgens de drugsproblematiek, verstoring van de openbare orde en problemen die de horecagelegenheden in de Tarwewijk geven aan de orde. De subparagraaf wordt afgesloten met een eindnoot. De Tarwewijk telt, voor zover bekend, ruim 11000 inwoners op ongeveer 5300 adressen. De woningvoorraad in de Tarwewijk wordt gekenmerkt door kleine, goedkope portiekwoningen. Het gemiddelde woningoppervlak van 72 m² ligt ruim onder het Rotterdamse gemiddelde van 84 m². Ruim 75% van de woningen in de wijk bestaat uit huurwoningen, waarvan 57% in handen is van particuliere eigenaren. De staat van onderhoud van de particuliere woningen is vaak matig. De overbewoning is aanzienlijk als gevolg van (illegale) kamerverhuur. De koopwoningen in de Tarwewijk zijn relatief goedkoop, wat een bevolkingsgroep met een laag gemiddeld inkomen aantrekt (kansarmen zoals eenoudergezinnen, illegalen en nieuwkomers met weinig toekomstperspectief). De laagste verkoopprijs per m² in Rotterdam wordt in de Tarwewijk genoteerd. De Tarwewijk heeft 34% geregistreerde autochtone bewoners en 66% geregistreerde allochtone bewoners, terwijl het percentage allochtonen voor heel Charlois¹²⁵

¹²⁵ Zoals reeds vermeld is de Tarwewijk een wijk die zich situeert binnen de deelgemeente Charlois (District Zuid).

gemiddeld rond de 30% ligt. Armoede is troef in de Tarwewijk. In totaal heeft 16.7% van de bewoners een uitkering, terwijl het gemiddelde in Rotterdam 9.9% bedraagt. Het percentage werkzoekenden is 26% ten opzichte van 18% voor Rotterdam in zijn geheel. De doorstroom van bewoners in de Tarwewijk is erg hoog ten opzichte van geheel Rotterdam, zoals tabel 4. weergeeft¹²⁶.

Tabel 4 De gemiddelde verblijfsduur van huishoudens in de Tarwewijk in percentages.

Verblijfsduur	Tarwewijk (%)	Rotterdam (%)
Korter dan 1 jaar	26	15
Korter dan 2 jaar	16	11
Tussen 2 en 4 jaar	24	23
Tussen 4 en 10 jaar	17	21
Meer dan 10 jaar	17	30

Totaal 42% van de inwoners woont korter dan twee jaar in de Tarwewijk. Daardoor komt een stabiele sociale structuur in deze wijk moeilijk van de grond. De Tarwewijk heeft een jonge bevolking, 32.5% van de inwoners is jonger dan 25 jaar. Voor de etnische minderheden is dit percentage zelfs bijna 49%. In de wijk wonen veel (grote) gezinnen met kinderen (39.6%) en weinig ouderen (12%). In de Tarwewijk valt op dat het aantal echtparen met kinderen laag is ten opzichte van de rest van Rotterdam (15% t.o.v. 18%). Het aantal éénoudergezinnen daarentegen is vrij hoog (14% t.o.v.12%). Het aandeel geregistreerde mannelijke inwoners van de Tarwewijk bedraagt 54.7% tegenover 45.3% vrouwen. De jeugdwerkloosheid en het aantal voortijdige schoolverlaters is hoog, veel kinderen hebben onderwijsachterstanden, problemen thuis en een beperkt toekomstperspectief. Gevolg is dat jongeren spijbelen van school en rondhangen op straat. Door een aantal criminogene factoren in de wijk, zoals armoede, veel alleenstaande moeders, gebruik van en handel in drugs, geweldsdelicten, en aanwezigheid van wapens, wordt het risico vergroot dat deze groep jongeren afglijdt in de criminaliteit. Ten slotte wordt de woonomgeving

¹²⁶ X, *Wijkveiligheidsplan en handhavingsarrangement Tarwewijk*, onuitg., Rotterdam, maart 2002, 9-11 en 53.

door bewoners als smerig ervaren. Zwerfvuil, hondenpoep, verkeerd aangeboden huisvuil, onverzorgde bloemperken en dergelijke zijn een doorn in het oog.¹²⁷

De aard van een deel van het woningbestand in de Tarwewijk (veel kleine particuliere huurwoningen aan de onderkant van de markt), waarbij de verhuurders weinig eisen stellen aan de huurders, maakt de buurt kwetsbaar. Zo wordt in het onderzoek van het Crisis Onderzoek Team (COT) 'Een drugscene op Zuid (de Millinxbuurt)¹²⁸, aangegeven dat de aantrekkingskracht van een buurt voor dealers en verslaafden mede wordt bepaald door een dergelijk woningaanbod. De drugshandelaars in de Tarwewijk bestaan voornamelijk uit zogenaamde huisdealers en straathandelaren van vooral Antilliaanse en Dominicaanse afkomst. Zij bedienen zich vaak van runners, die potentiële klanten naar handelaren of de huisdealer begeleiden. De ligging van de Tarwewijk tussen twee metrostations en grote doorgaande wegen, maakt het een aantrekkelijke plek voor personen om criminele activiteiten te ontplooiën. Het aanbod van harddrugs heeft eveneens een aanzuigende werking op gebruikers uit de wijk en omliggende wijken. Dit leidt tot concurrentie tussen dealers, geweldsincidenten en drugsgelateerde criminaliteit.¹²⁹

De (drugsgelateerde) overlast beïnvloedt de openbare orde. Zo wordt regelmatig de APV overtreden, zoals door: hinderlijk drankgebruik, het gebruik van of handel in drugs, zonder redelijk doel in een portiek rondhangen, samenscholing enzovoorts. Daarnaast is een aantal groepen jongeren verantwoordelijk voor een groot deel van de overlast doordat ze met hun scooters hard door de straten rijden, op andermans auto's hangen en het politiepersoneel beledigen of bedreigen.¹³⁰

Bij minimaal zeven horecagelegenheden in de Tarwewijk zijn binnen of op de openbare weg voor deze cafés, naast geweldsincidenten al dan niet met gebruik van (vuur)wapens, ook samenscholingen van personen, intimidatie, bedreiging en beledigingen regelmatig voorgekomen.¹³¹

¹²⁷ X, *Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 2 oktober 2002, 8-9; X, *Wijkveiligheidsplan en handhavingsarrangement Tarwewijk*, onuitg., Rotterdam, maart 2002, 51-59.

¹²⁸ E.J. VAN DER TORRE en M.H.M. HULSHOF, *Een drugscene op Zuid (de Millinxbuurt)*, Alphen aan den Rijn, Samsom, 2000.

¹²⁹ X, *Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 2 oktober 2002, 9-10 en X., *Wijkveiligheidsplan en handhavingsarrangement Tarwewijk*, onuitg., Rotterdam, maart 2002, 59.

¹³⁰ X, *Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 2 oktober 2002, 11.

¹³¹ X, *Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 2 oktober 2002, 11-12.

Uit het bovenstaande wordt duidelijk dat de Tarwewijk in de afgelopen jaren wordt gekenmerkt als een gebied met een verpauperde omgeving, waarbinnen diverse vormen van overlast en geweld plaatsvinden. Dit alles had en heeft een negatieve uitwerking op zowel de objectieve als de subjectieve veiligheid van inwoners en passanten van de Tarwewijk.¹³²

3.4. Handhavingsbeleid

In deze subparagraaf wordt eerst het wijkveiligheidsplan en het handhavingsarrangement Tarwewijk¹³³ beschreven, gevolgd door achtereenvolgens de gemeten objectieve en subjectieve (on)veiligheid in de Tarwewijk. Daarna wordt een slotopmerking geplaatst. Om de veiligheids- en leefbaarheidsproblemen in de Tarwewijk effectief aan te pakken, is het noodzakelijk een integrale aanpak te verwezenlijken waaraan verschillende partners bijdragen. Verbetering van de veiligheid is niet mogelijk zonder de betrokkenheid van burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven, met andere woorden: veiligheid is geen zaak van de overheid alleen. Actieve betrokkenheid van bewoners en ondernemers bij het formuleren van prioriteiten en het vaststellen en uitvoeren van maatregelen is voorwaarde voor een effectieve aanpak van de wijkveiligheid. In het wijkveiligheidsplan en handhavingsarrangement Tarwewijk¹³⁴ hebben verschillende partners zich in mei 2002 bereid verklaard zich in te zetten voor de realisering van de in dit plan genoemde inspanningen. De partners bij deze integrale veiligheidsaanpak zijn: het Openbaar Ministerie (OM), Politie Charlois, deelgemeente Charlois, Bewonersorganisatie Tarwewijk, Stichting Charlois Welzijn, De Nieuwe Unie (woningbouw corporatie), Voortvarend Charlois, Dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting, Ontwikkelings Bedrijf Rotterdam (OBR), Gemeentelijke Geneeskundige Dienst (GGD), Dienst Stedelijk Onderwijs (DSO), Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Burgerzaken Rotterdam, Rotterdamse Elektrische Tram (RET), Dienst Sport en Recreatie (SenR), Dienst Gemeentewerken, Roteb (het woordlogo van de vuilnisophaaldienst), Dienst Stadstoezicht, en Top Score

¹³² X, *Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 2 oktober 2002, 8.

¹³³ X., *Wijkveiligheidsplan en handhavingsarrangement Tarwewijk*, onuitg., Rotterdam, maart 2002.

¹³⁴ X, *Wijkveiligheidsplan en handhavingsarrangement Tarwewijk*, onuitg., Rotterdam, maart 2002.

(uitzendbureau voor verslaafden). Voor de komende jaren zijn diverse afspraken gemaakt, bijvoorbeeld op het gebied van:

- schoon en heel: de aanpak van vervuiling, herstellen van vernielingen, beheer bij sloop, renovatie en nieuwbouw, en aanpak van risicolocaties;
- onrechtmatige bewoning: het in beeld brengen van de schaal en vormen van onrechtmatige (over)bewoning en het beëindigen van illegale kamerverhuur;
- jongeren: het analyseren van jeugdcriminaliteit in de Tarwewijk, voorkomen en bestrijden van 'hot spots' van overlastgevende jongeren, voorkomen en terugdringen van schoolverzuim binnen het basisonderwijs, en het initiëren van een jongeren bemiddelingsprogramma om conflicten tussen of met jongeren te voorkomen of beheersbaar te maken;
- buurtbemiddeling, woonregels en stadsetiquette: het voorkomen en beheersbaar maken van conflicten tussen bewoners in de leefomgeving, het uitvoeren van het project stadsetiquette in de Verschoorbuurt, en het opstellen van woonregels met en voor bewoners;
- geweld: het bestrijden van geweld op straat, in het openbaar vervoer, rondom school, en het bestrijden van huishoudelijk geweld;
- inbraakbeveiliging: nieuwe en bestaande woningen laten voldoen aan de eisen van het Politie Keurmerk Veilig Wonen®;
- overlast van verslaafden: bestrijden en voorkomen van overlast van alcohol- en drugsverslaafden;
- toezicht en handhaving: zichtbaar aanwezig zijn van de overheid op het gebied van de openbare orde en veiligheid en indien noodzakelijk het optreden van die overheid in geval van overtredingen;
- verkeer: terugdringen van de overlast veroorzaakt door agressief verkeersgedrag, het initiëren van een actief preventief beleid en het handhaven van een repressief parkeerbeleid;
- verhogen van de klacht- en aangiftebereidheid.

Geconcludeerd kan worden dat in de Tarwewijk sprake is van een breed integraal handhavingsbeleid, dat ondanks de inspanningen van veel partijen in sommige opzichten nog niet heeft geleid tot een aanvaardbaar niveau van veiligheid.¹³⁵

¹³⁵ X, *Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 2 oktober 2002, 12 en X, *Wijkveiligheidsplan en handhavingsarrangement Tarwewijk*, onuitg., Rotterdam, maart 2002, 5 en 19-41.

Door middel van gegevens van de Veiligheidsindex Rotterdam zijn voor verschillende typen delicten de meldingen en aangiften voor de Tarwewijk over de periode 1998 tot en met 2000 in beeld gebracht, gerelateerd aan het aantal inwoners en vergeleken met de deelgemeente Charlois, andere wijken in de stad en Rotterdam als geheel.¹³⁶ De uitkomsten van de Tarwewijk en Rotterdam als geheel worden respectievelijk in tabel 5. en 6. weergegeven. Uit de analyse van deze gegevens blijkt dat het aantal aangiften en meldingen in de Tarwewijk per 1000 inwoners hoog is voor de categorieën overlast (met name burengerucht en misdrijven tegen de openbare orde), diefstal (met name diefstal uit auto's), inbraak en geweld (met name straatroof en mishandeling), en in iets mindere mate voor drugsoverlast en vandalisme/vernieling. Voor geweld, overlast, verkeer (agressief verkeersgedrag, aanrijdingen, parkeeroverlast en overlast van scooters) en zware criminaliteit staat de Tarwewijk in de top twintig van de meest onveilige wijken van Rotterdam. Voor drugsoverlast scoort de wijk net iets lager op deze ranglijst. Met name voor drugsoverlast, diefstal en geweld is sprake van een sterke groei van het aantal meldingen en aangiften met respectievelijk 105%, 32% en 24%. Voor verkeer en inbraak is het aantal meldingen en aangiften gedaald. Op vandalisme en diefstal na scoort de Tarwewijk voor alle categorieën aangiften en meldingen hoger dan de rest van Charlois en Rotterdam als geheel. Volgens deze analyse kan algemeen worden gesteld dat de Tarwewijk, op basis van meldingen en aangiften voor de verschillende categorieën delicten, scoort tussen de 15^e en 35^e plaats op de ranglijst van de meest onveilige wijken.

Tabel 5 Aangiften en meldingen bij de politie voor de Tarwewijk in genormaliseerde aantallen (genor. = per 1000 inwoners) en in indexcijfers voor 1998, 1999 en 2000.

Soort overlast	1998		1999		2000	
	genor.	index	genor.	index	genor.	Index
Drugsoverlast	5.2	100	6.8	130	10.6	205
Overige overlast	61.8	100	75.9	123	67.1	109
Vandalisme	8.7	100	12.5	143	9.6	111
Diefstal	30.0	100	42.1	140	39.8	132
Inbraken	42.3	100	35.6	84	29.9	71

¹³⁶ X, *Wijkveiligheidsplan en handhavingsarrangement Tarwewijk*, onuitg., Rotterdam, maart 2002, 7-8 en 48.

Geweld	19.0	100	22.6	119	23.4	123
Zware criminaliteit	1.4	100	2.2	156	1.2	88
Verkeer	0.0	xxx	0.0	xxx	0.2	xxx
Milieu	3.9	100	3.2	84	2.4	62

Tabel 6. Aangiften en meldingen bij de politie voor Rotterdam als geheel in genormaliseerde aantallen (genor. = per 1000 inwoners) en in indexcijfers voor 1998, 1999 en 2000.

Soort overlast	1998		1999		2000	
	genor.	index	genor.	index	genor.	index
Drugsoverlast	4.4	100	5.8	131	5.6	126
Overige overlast	38.6	100	43.3	112	39.2	102
Vandalisme	9.4	100	11.0	118	9.8	104
Diefstal	38.3	100	42.7	111	47.9	125
Inbraken	24.0	100	24.4	102	25.1	105
Geweld	15.1	100	18.1	120	20.0	132
Zware criminaliteit	0.6	100	0.7	103	0.7	113
Verkeer	0.1	xxx	0.1	98	0.1	61
Milieu	3.7	100	3.8	105	2.6	72

Over het aantal in de Tarwewijk woonachtige daders wordt het volgende geconcludeerd. Het aantal daders per 1000 inwoners (41), is meer dan twee keer zo hoog als voor Rotterdam als geheel. Hiermee komt de Tarwewijk op de vijftiende plaats van de wijken met de meeste daders per 1000 inwoners in Rotterdam. Het aantal jeugdige daders (onder de 25 jaar) is relatief laag ten opzichte van Rotterdam als geheel, respectievelijk 37% ten opzichte van 42%. Het aantal feiten per dader in de Tarwewijk is daarentegen hoog (zestien feiten ten opzichte van elf feiten voor Rotterdam als geheel), evenals het aantal veelplegers (in de Tarwewijk heeft 28% van de daders meer dan tien delicten gepleegd tegenover 21% voor Rotterdam als

geheel). Ten opzichte van 1996 is het aantal delicten, gepleegd door daders die in de Tarwewijk wonen, afgenomen ten opzichte van 2000, terwijl de stad als geheel een stijgende tendens laat zien.¹³⁷

Op basis van het oordeel van bewoners over buurtproblemen scoort de Tarwewijk rond de vijftiende plaats op de ranglijst van meest onveilige wijken voor vermogensdelicten (vooral fietsdiefstal, diefstal uit auto's en vernieling van auto's), verloedering (met name bekladding, jongerenoverlast, vernieling, drugsoverlast, rommel op straat en hondenpoep) en verkeersproblemen (te hard rijden en aanrijdingen), en op de zevende plaats voor dreiging (bedreiging, dronken mensen op straat, lastig gevallen worden op straat en geweldsdelicten). Op basis van het aantal bewoners dat in 2000 slachtoffer is geweest, is het beeld nog ongunstiger. De Tarwewijk staat voor slachtofferschap in de top tien voor inbraak, autocriminaliteit (diefstal en vernieling van auto's) en fietsdiefstal, en op de vijftiende plaats voor geweld (met name bedreiging en tasjesroof met geweld). Bewoners zijn negatiever gaan oordelen over gevoelens van onveiligheid. Tussen 1998 en 2000 is het oordeel over onveiligheid gestegen van 5.1 naar 5.9 op een schaal van tien van de Veiligheidsindex Rotterdam, waarmee de Tarwewijk op de ranglijst van wijken met de hoogste score voor onveiligheidsgevoelens is gestegen van de vijftiende naar de zevende plaats. De mate van tevredenheid over de eigen wijk wordt beïnvloed door de onveiligheid en leefbaarheidsproblemen. Volgens de Veiligheidsindex Rotterdam is dit in Charlois 57.6%, tegenover 71% voor Rotterdam als geheel.¹³⁸

Uit de analyse van de objectieve en subjectieve veiligheid blijkt dat de belangrijkste veiligheids- en leefbaarheidsproblemen in de Tarwewijk de volgende zijn: vervuiling, drugsoverlast, inbraken en diefstal (auto's), geweld (bedreiging, tasjesroof, lastig gevallen worden op straat), aanrijdingen, overlast (overbewoning, burenoverlast), jongerenoverlast en vernielingen.¹³⁹

3.5. Conclusie

¹³⁷ X, *Wijkveiligheidsplan en handhavingsarrangement Tarwewijk*, onuitg., Rotterdam, maart 2002, 7-8.

¹³⁸ X, *Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 2 oktober 2002, 12-13 en X, *Wijkveiligheidsplan en handhavingsarrangement Tarwewijk*, onuitg., Rotterdam, maart 2002, 8-9.

¹³⁹ X, *Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 2 oktober 2002, 13.

De auteur(s) van het 'Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid'¹⁴⁰ concluderen dat, gelet op de cijfermatige analyses van de Tarwewijk, er in deze wijk sprake is van een groot aantal incidenten op het gebied van (vuur)wapengebruik en -bezit. In de Tarwewijk is een verhoogde kans op de aanwezigheid van personen die in het bezit zijn van een (vuur)wapen, waarbij de verwachting is gewettigd dat deze personen (vuur)wapens zullen gebruiken bij het plegen van strafbare feiten.

Gelet op het bovenstaande wordt de Burgemeester van Rotterdam verzocht het politiewijkteamgebied Tarwewijk aan te wijzen als veiligheidsrisicogebied, zoals bedoeld in artikel 2.9.1 van de APV Rotterdam. Inmiddels zijn, tijdens een eerste en tweede aanwijzingsperiode, in de Tarwewijk in totaal vijftien acties preventief fouilleren afgerond. Een nieuwe aanvraag tot het aanwijzen van de Tarwewijk als veiligheidsrisicogebied is in behandeling. Voor alsnog staat in de planning dat de Tarwewijk vanaf één september 2003 opnieuw aangewezen wordt tot veiligheidsrisicogebied.

¹⁴⁰ X, *Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 2 oktober 2002, 13.

Hoofdstuk 3. Discussiepunten met betrekking tot preventief fouilleren

Tijdens het lezen van de parlementaire stukken en krantenartikelen over preventief fouilleren kwamen verschillende discussiepunten aan het licht ten aanzien van de bevoegdheid. Deze discussiepunten hebben met name betrekking op privacy, waarbij meestal werd gezinspeeld op het evenwicht tussen vrijheid en veiligheid, discriminatie door selectieve fouillering en de al dan niet mogelijke beïnvloeding van de objectieve en subjectieve veiligheid door preventief fouilleren. Om een beeld te vormen van de mening van de betrokken personen over deze discussiepunten, werden hier vragen over gesteld aan de preventief gefouilleerde inwoners en passanten van de Tarwewijk. Deze onderzoeksresultaten worden besproken in Deel II van deze thesis. In dit hoofdstuk zullen per discussiepunt, respectievelijk ‘privacy’ (§1.), ‘veiligheid’ (§2.) en ‘discriminatie’ (§3.), de beschikbare, algemene theoretische gegevens worden samengevat en wordt (indien mogelijk) een koppeling gemaakt met (preventief fouilleren in) de Tarwewijk. In Deel II hoofdstuk vijf §6. ‘Bespreking van de resultaten’ zal vervolgens een verbinding worden gelegd tussen de algemene besproken theorie in dit hoofdstuk en de onderzoeksresultaten.

§1. Privacy

Dat niet iedere inbreuk op de privacy daadwerkelijk als schending wordt ervaren, blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat mensen in groten getale op de *Airmiles* en Bonuskaart afkwamen toen deze werden geïntroduceerd. Privacy inleveren in ruil voor cadeautjes en kortingen op producten en diensten, vindt menigeen geen punt van reflectie waard.¹⁴¹ Waar de grens van deze ‘tolerantie’ ligt, is voor ieder een eigen belangenafweging. Eenzelfde afweging wordt gemaakt in de discussies over cameratoezicht, *Desoxyribo Nucleine Acid* (DNA)-databanken en preventief fouilleren. Een belangrijk verschil is dat het één op vrijwillige basis gebeurt en het ander niet. Het gemeenschappelijk element is echter het ethisch dilemma: het inleveren van een deel van de privacy. Het is de intellectuele elite van bestuurders (politici) die deze discussie herhaaldelijk aangaat en terzake beslissingen neemt, eventueel wetsvoorstellen maakt en wetten bekrachtigt. De vraag die hierbij gesteld kan worden is of de ethische argumenten die politici aanvoeren, overeenkomen met de beleving van burgers die direct met de maatregelen worden geconfronteerd. Dat

¹⁴¹ B.E. HERSTEIN, *Privacy in balans; Meer of minder privacy: that is the question*, onuitg.. thesis Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam, 1999-00, 2-3.

de overheid inbreuk moet kunnen maken op de privacy om misdaad op te kunnen sporen, is onomstreden. Tot hoever de overheid daarbij moet kunnen gaan, is een moeilijker te beantwoorden vraag. De kwestie wordt nog lastiger wanneer wij spreken over het handhaven van de openbare orde, waarbij dus nog geen strafbare feiten zijn geconstateerd.¹⁴² De mogelijkheid tot preventief fouilleren is een dergelijke maatregel die handhaving van de openbare orde beoogt. Enkele citaten uit kranten en parlementaire stukken over het dilemma privacy met betrekking tot preventief fouilleren, zijn de volgende: 'Het recht op privacy is volledig doorgeslagen ten koste van het collectieve recht op veiligheid', aldus minister Remkes van BZK¹⁴³; 'Het is nodig voor een veiliger samenleving. De bescherming van de samenleving is belangrijker dan de privacy van het individu', aldus fractievoorzitter Verhagen van het CDA¹⁴⁴; Volgens een hoofdredactioneel commentaar: 'De bescherming van de privacy is een groot goed. Maar de toegenomen onveiligheid dwingt de overheid een nieuwe balans te vinden tussen de belangen van het individu en de samenleving als geheel. Daarbij moet niet worden vergeten dat burgers die niets te verbergen hebben, ook niets te vrezen hebben'¹⁴⁵; Partij van de Arbeid (PvdA)-kamerlid Witte zei zich zorgen te maken over de steeds verdergaande aantasting van vrijheden van de burgers en de effectiviteit van het fouilleren zou volgens hem te gering zijn. 'De volgende dag lopen ze al weer rond!' relativeerde Witte het effect van het oppakken¹⁴⁶; '(...) de samenleving zal dan ook bepaalde wetgeving, toezicht en handhaving moeten accepteren door politie en justitie op onderdelen bevoegdheden toe te kennen om individuen die niet willen, aan te pakken' aldus CDA-kamerlid Rietkerk¹⁴⁷. De vraag die ik mijzelf dan ook vrij snel stelde, na het van kracht worden van de wet die preventief fouilleren mogelijk maakte en na het lezen van citaten van politici en anderen, was: wat is nu eigenlijk de mening van de gefouilleerde burgers over het aspect privacy met betrekking tot preventief fouilleren? Om deze reden werd in de vragenlijst ook een vraag opgenomen met betrekking tot het aspect privacy in verband met preventief fouilleren.¹⁴⁸

In deze paragraaf wordt het begrip privacy in verschillende contexten beschreven. In 1.1. wordt getracht een definitie van privacy te geven. Hierna wordt in 1.2. de wettelijke context besproken die het Europees hof voor de rechten van de mens (EHRM) hanteert om te toetsen of een inbreuk op de privacy door een overheidsorgaan, gerechtvaardigd is. Daarna volgt in 1.3. een uiteenzetting van de *reasonable expectation of privacy*-doctrine uit Amerika. In 1.4. wordt vervolgens het begrip 'klasse privacy' uitgewerkt. In 1.5., de conclusie, worden vervolgens de

¹⁴² B. KOOPS en A. VEDDER, *Opsporing versus privacy: de beleving van burgers*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 2001, 59. Onderzoek door B. Koops en A. Vedder naar de beleving van de burger bij opsporing versus privacy, wijst uit dat voor de opsporing van zware misdrijven ingrijpen vaak geoorloofd wordt geacht, dan voor de andere onderzochte doelen, namelijk handhaving van de openbare orde, controle op naleving van wetgeving en opsporing van lichte misdrijven, ingrijpen veel minder vaak geoorloofd wordt gevonden. Bij dit onderzoek wordt met 'ingrijpen' zowel ingrijpen door de politie als door particuliere opsporings-/beveiligingsdiensten bedoeld, waarbij het 'ingrijpen' gaat om de middelen: koppelen van bestandsgegevens, af luisteren van telefoon of internet, het plaatsen van observatiecamera's en doorzoeking van woningen.

¹⁴³ M. WIEGMAN, 'Remkes: overall fouilleren' *Het parool*, 14 januari 2002, 1.

¹⁴⁴ REDACTIE POLITIEK, 'Preventief fouilleren in trein en tram', *Trouw*, 7 januari 2003, 3.

¹⁴⁵ X, 'Fouilleren verdient steun', *Algemeen Dagblad*, 7 januari 2003, 9.

¹⁴⁶ X., 'Preventief fouilleren mag in Spijkenisse', *Rotterdams Dagblad*, 6 maart 2003, 733.

¹⁴⁷ Handelingen Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 26865, nr.49, 3749 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=32/session=anonymous@3A1641510457/query=4/action=pdf/HAN7225A18.pdf>)

¹⁴⁸ Vraag zeven van de vragenlijst luidt als volgt: 'Bent u van mening dat preventief fouilleren uw privacy schendt?' waarbij de volgende antwoordcategorieën tot de mogelijkheden behoorden: ernstige schending, schending, geen mening, geen schending, absoluut geen schending. Zie bijlage VII. voor de totale vragenlijst.

theoretische en juridische bevindingen samengevat met een kritische noot. In het empirisch luik zal de koppeling worden gemaakt tussen de juridische/theoretische opvattingen over preventief fouilleren zoals behandeld in deze paragraaf, en de resultaten van het onderzoek in verband met de mening van de gefouilleerde passant en inwoner van de Tarwewijk over de ervaren mate van aantasting van hun privacy.

1.1. Definitie

De wetenschap is opgezaald met een onoverzichtelijke berg van verschillende definities van privacy. De één omschrijft het recht op privacy als het recht van het individu om alleen gelaten te worden, de ander stelt juist dat het recht op privacy dient om relaties tussen mensen te bevorderen of stelt privacy gelijk aan autonomie op seksueel gebied. Een volgende beweert dat privacy een defensief concept is dat de persoon beschermt tegen alle mogelijke invloeden van buitenaf, terwijl anderen volhouden dat privacy iemand de mogelijkheid biedt zich naar eigen goeddunken aan de buitenwereld te presenteren. Ook zouden volgens sommigen alle vrijheidsrechten, met inbegrip van de publieke vrijheden, onder het recht op 'privacyvrijheid' vallen.¹⁴⁹

Uit deze opsomming van verschillende waarden die het begrip privacy volgens verschillende auteurs kan omvatten, wordt duidelijk dat het concept privacy vaak slechts om één waarde gaat of om hooguit enkele nauw verwante waarden. De onderzoekers B. Koops en A. Vedder probeerden een conceptuele eenheid van privacy te vinden.¹⁵⁰ Zij concludeerden dat deze niet zozeer gezocht moet worden in een eenvoudige opvatting of definitie, maar veeleer in een bredere benadering van het begrip privacy. Hierbij gaan zij er in de eerste plaats vanuit dat er een gemeenschappelijk kernbegrip is dat deel uitmaakt van de meeste definities en opvattingen van privacy. Dit gemeenschappelijke kernbegrip wordt door hen gezien als 'de gerichtheid op de afbakening en bescherming van een persoonlijke levenssfeer tegen anderen'. Onder de persoonlijke levenssfeer wordt hierbij niet slechts het territorium (zoals de eigen woning) bedoeld, maar ook dimensies en aspecten van handelingen, personen en dergelijke. Om deze reden dragen mensen hun persoonlijke levenssfeer als het ware met zich mee, ook op plaatsen die voor het overige als typisch publiek domein worden gezien. In de tweede plaats zijn de onderzoekers van mening dat de contextuele en functionele factoren het kernbegrip per context een wisselende, specifiekere betekenis geven. Of binnendringen van de privacy als schenden wordt gezien, is dus afhankelijk van context en functie.

Op basis van deze definitie kan aftasten van iemands lichaam - de fouillering - op zich al worden gezien als een aantasting van de privacy, of dit nu plaatsvindt in een privé- of publieke gelegenheid. Of een maatregel, meer specifiek preventief fouilleren, als een schenden van privacy wordt gezien, zou echter context- en functie-afhankelijk zijn. De vraag is in hoeverre de inwoners en passanten van de Tarwewijk

¹⁴⁹ P. BLOK, *Het recht op privacy; Een onderzoek naar de betekenis van het begrip 'privacy' in het Nederlandse en Amerikaanse recht*, proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor aan de universiteit van Tilburg, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2002, 1.

¹⁵⁰ B. KOOPS en A. VEDDER, *Opsporing versus privacy: de beleving van burgers*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 2001, 18.

preventief fouilleren beschouwen als een schenden van hun privacy en op welke manier zij dit beargumenteren.

1.2. Het EVRM

In artikel 8 van het Europees verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (EVRM) is het recht op privacy neergelegd. Voor dit recht bestaat geen strak omliggende definitie. Het EHRM bepaalt per geval of er al dan niet sprake is van een schending van het recht. Uit het geheel aan uitspraken kan echter wel worden afgeleid, dat het recht op privacy in deze context betrekking heeft op 'het streven van het individu om zijn leven in vrijheid naar zijn zin in te richten en om in dit (persoonlijk) leven gevrijwaard te blijven van ongewenste inmenging, vooral van de kant van de overheid'.¹⁵¹ Om te toetsen of het optreden van de overheid, waarbij inbreuk wordt gemaakt op het recht op privacy van de burger, ook daadwerkelijk een schending van dit recht is, wordt voor elke zaak apart op basis van het toetsingsschema van het EHRM beoordeeld.¹⁵² Dit maakt duidelijk dat privacy ook hier afhankelijk is van functie en context. Onderzoeker H. van de Weerd heeft de wet die preventief fouilleren mogelijk heeft gemaakt, getoetst aan het toetsingsschema van het EHRM. Hij komt tot de conclusie dat preventief fouilleren een schending van het recht op privacy inhoudt. De reden hiervoor is dat, volgens de auteur, aan één van de acht punten van het toetsingsschema niet is voldaan. Punt 3b van het toetsingsschema eist onder andere voorzienbaarheid van de rechtsbasis. Met deze eis hangt samen dat de uitoefening van de bevoegdheid wordt gecontroleerd door een onafhankelijke instantie, bij voorkeur een rechter. De bij de preventieve fouillering betrokken instanties, te weten de Burgemeester en de OvJ, worden door

¹⁵¹ T. BLOM, 'Privacy, EVRM en (straf)rechtshandhaving' in C.H. BRANTS, P.A.M. MEVIS en E. PRAKKEN (red.), *Legitieme strafvordering; Rechten van de mens als inspiratie in de 21^e eeuw*, Antwerpen, Intersentia Rechtswetenschappen, 2001, 122; H.J.C.M. VAN DE WEERD, *De preventieve fouillering nader onderzocht; Een onderzoek naar de juridische (on)mogelijkheden*, onuitg., thesis Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2001-02, 46.

¹⁵² T. BLOM, 'Privacy, EVRM en (straf)rechtshandhaving' in C.H. BRANTS, P.A.M. MEVIS en E. PRAKKEN (red.), *Legitieme strafvordering; Rechten van de mens als inspiratie in de 21^e eeuw*, Antwerpen, Intersentia Rechtswetenschappen, 2001, 120-124; H.J.C.M. VAN DE WEERD, *De preventieve fouillering nader onderzocht; Een onderzoek naar de juridische (on)mogelijkheden*, onuitg., thesis Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2001-02, 46. Zie bijlage VIII. voor het toetsingsschema van het Europees hof van de rechten van de mens.

Van de Weerd niet gezien als onafhankelijke instanties. Deze betrokkenen hebben namelijk een eigen belang bij het inzetten van de bevoegdheid tot preventief fouilleren. Het toezicht door een onafhankelijke instantie vindt pas achteraf plaats, als de RC de voorlopige hechtenis toetst van de verdachte bij wie bijvoorbeeld een vuurwapen is aangetroffen. Blijft de fouillering echter zonder resultaat, dan is wél inbreuk gemaakt op het recht op privacy van de betrokkene, aangezien tegen deze persoon vooraf geen verdenking bestond en er in het geheel geen onafhankelijk toezicht was.¹⁵³

1.3. Reasonable expectation of privacy-doctrine

Het recht op privacy is niet met zoveel woorden in de Amerikaanse Constitutie neergelegd. Het recht op privacy dat men heeft, is vastgelegd in het Vierde en Vijfde Amendement en kan worden bestempeld als een absoluut recht. Het Vierde Amendement luidt: " *The right of people to be secure in their persons, houses, papers, and effects, against unreasonable searches and seizures shall not be violated, and no warrants shall issue but upon probable cause...*". De overheid heeft dus géén superieur recht op zaken met een privé-karakter. De door de Amerikaanse rechter Harlan ontwikkelde *reasonable expectation of privacy*-doctrine heeft er uiteindelijk mede voor gezorgd dat de bescherming van dit recht kon worden beperkt tot die omstandigheden waarin het 'redelijk' is.¹⁵⁴ Volgens deze doctrine is er slechts sprake van een te beschermen recht op privacy als aan twee voorwaarden is voldaan. Ten eerste moet de betrokken burger duidelijk hebben gemaakt dat hij privacy wenst, en ten tweede moet het ook een omstandigheid betreffen waarin de maatschappij de betrokken burger privacy wenst te geven. De redenering hierachter is, dat je er bij het plegen van strafbare feiten op bedacht dient te zijn dat de politie opsporingsactiviteiten tegen je ontplooit. In zo'n situatie mag men dus geen redelijke verwachting hebben omtrent de respectering van zijn/haar privacy. Met andere woorden: wanneer iemand er criminele activiteiten op nahoudt, kan deze onder omstandigheden een beperkter recht op privacy hebben. Deze doctrine is in het geval van de bevoegdheid tot preventief fouilleren volgens Van de Weerd niet van toepassing.¹⁵⁵ Aangezien ik zijn mening deel, zal ik deze redenering verder toelichten.

Bij de bevoegdheid tot preventief fouilleren is de eis van een concrete verdenking juist vervallen omdat men iedereen wil kunnen fouilleren, verdacht of niet verdacht, crimineel of niet crimineel. Toepassing van deze doctrine zou tot de conclusie leiden

¹⁵³ H.J.C.M. VAN DE WEERD, *De preventieve fouillering nader onderzocht; Een onderzoek naar de juridische (on)mogelijkheden*, onuitg., thesis Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2001-02, 46-52.

¹⁵⁴ T. BLOM, 'Privacy, EVRM en (straf)rechtshandhaving', in C.H. BRANTS, P.A.M. MEVIS en E. PRAKKEN (red.), *Legitieme strafvordering; Rechten van de mens als inspiratie in de 21^e eeuw*, Antwerpen, Intersentia Rechtswetenschappen, 2001, 128-129

¹⁵⁵ H.J.C.M. VAN DE WEERD, *De preventieve fouillering nader onderzocht; Een onderzoek naar de juridische (on)mogelijkheden*, onuitg., thesis Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2001-02, 47.

dat de eerbare burger, door het wonen in een wijk met bijzondere gevaarstelling, geen of geen al te hoge redelijke verwachting zou mogen hebben omtrent de respectering van zijn/haar recht op privacy. Met andere woorden: een dergelijke preventieve bevoegdheid zou minder inbreuk maken op de privacy van de burgers in een veiligheidsrisicogebied - niet door hun handelen, maar alleen vanwege het feit dat zij in die bepaalde wijk wonen. Om deze reden achten wij deze doctrine niet van toepassing op preventief fouilleren. Een belangrijke bedenking die hieraan kan worden toegevoegd voor een wijk als de Tarwewijk, is dat de betreffende inwoners door hun sociaal-economische situatie vaak geen andere keus hebben dan het wonen in een dergelijke wijk. Bovendien is het de vraag of het aanwijzen van een veiligheidsrisicogebied niet leidt tot stigmatisering van de bewoners aldaar. Het staat te bezien of deze discussiepunten ethisch aanvaardbaar zijn.

1.4. 'Klasse privacy'

Het feit dat je als het ware minder recht op privacy hebt als je in een bepaalde wijk woont, kan worden gezien als een ongelijk recht op privacy tussen burgers. In het verlengde hiervan kan het aspect 'klasse privacy'¹⁵⁶ gezien worden. De vraag die zich hierbij aandient is, of er afhankelijk van onze sociaal-economische positie een verschil bestaat in het recht op privacy. Bij het beantwoorden van deze vraag zijn twee tegengestelde interpretaties mogelijk. De eerste interpretatie gaat ervan uit dat een persoon met een hogere sociaal-economische status eerder wordt geschaad in zijn/haar privacy, waardoor de persoon in kwestie meer privacy moet worden geboden. Een voorbeeld hiervan is het portretrecht. Conform artikel 21 van de Auteurswet is openbaarmaking van een portret, dat zonder een daartoe strekkende opdracht is gemaakt, niet geoorloofd voor zover een redelijk belang van de geportretteerde zich tegen de openbaarmaking verzet. Prins Willem-Alexander werd bijvoorbeeld, na publicatie van enkele foto's waarbij hij een biertje in de hand had, 'Prins Pils' gedoopt - terwijl miljoenen Nederlanders zich regelmatig met een biertje in de hand in een publieke ruimte bevinden. Op zich dus geen bijzonder feit, maar blijkbaar wel wanneer het een prins betreft. Het imago van de Kroonprins heeft

¹⁵⁶ B.E. HERSTEIN, *Privacy in balans; Meer of minder privacy: that is the question*, onuitg.. thesis Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam, 1999-00, 19-20.

hierdoor een deuk opgelopen en een verbod van publicatie vanwege een redelijk belang zou hier niet vreemd zijn.

Bij 'klasse privacy' kan, zoals reeds staat vermeld, ook sprake zijn van een tegengestelde interpretatie. Hierbij wordt er vanuit gegaan dat lagere klassen juist het meeste recht op privacy hebben. De vermoorde politicus Pim Fortuyn betoogde, dat wanneer men ervoor kiest een hoge positie in de openbaarheid te bekleden, het recht op privacy automatisch moet worden opgegeven. Volgens Fortuyn zouden de media de interesse voor het persoonlijk leven van personen in een hoge positie juist moeten verbreden, omdat allerlei (intieme) details van belang kunnen zijn voor het publieke functioneren. Uit deze twee tegengestelde opvattingen kan de conclusie worden getrokken dat men het erover eens is dat 'klasse privacy' bestaat, maar dat deze eensgezindheid stopt bij de opvatting over de hoeveelheid recht op privacy waarover iemand, afhankelijk van diens sociaal-maatschappelijke positie, zou mogen beschikken. De hier besproken voorbeelden gaan weliswaar uit van extreme situaties, maar kunnen naar mijn mening in afgezwakte mate worden toegepast op preventief fouilleren. Zeker wanneer het gaat om een wijk/buurt zoals de Tarwewijk die, uitsluitend door de gevolgen van verpaupering, wordt aangewezen als veiligheidsrisicogebied. De bewoners daar, die voor het merendeel kunnen worden bestempeld als burgers met een relatief lage sociaal maatschappelijke status, maken meer kans maken om te worden gefouilleerd, waardoor ze in hun privacy beperkt en eventueel geschonden worden. Dikwijls hebben zij echter geen andere keus gehad dan in de betreffende wijk te gaan wonen, omdat ze zich nu eenmaal geen duurdere huur- of koopwoning kunnen veroorloven. Is het te rechtvaardigen dat juist deze personen, uitsluitend door de beperkingen van hun sociaal maatschappelijke status, sneller en vaker in hun privacy beperkt kunnen worden?

1.5. Conclusie

In het bovenstaande is beschreven dat privacy een subjectief begrip is en volgens de onderzoekers B. Koops en A. Vedder beïnvloedbaar door context en functie, wat terug is te vinden in het toetsingsschema van het EHRM. Puur theoretisch/juridisch bezien, kan worden gesteld dat preventief fouilleren een inbreuk en schending is op de privacy van de burger. Op basis van het toetsingsschema van het EHRM is duidelijk gemaakt dat de wet die preventief fouilleren mogelijk heeft gemaakt in strijd

is met artikel 8 EVRM, ofwel dat de wet een schenden van de privacy van de burger inhoudt. De *reasonable expectation of privacy*-doctrine van de Amerikaanse rechter Harlan is niet toepasbaar op preventief fouilleren. Zijn doctrine gaat ervan uit dat een persoon minder recht heeft op privacy als hij/zij criminele activiteiten ontplooit. Bij preventief fouilleren gaat deze eis niet op omdat iedere voorbijganger gefouilleerd kan worden. Ten aanzien van 'klasse privacy' stel ik de vraag: is het te verantwoorden dat iemand in een veiligheidsrisicogebied minder recht heeft op privacy, omdat hij/zij 'de pech' heeft daar te wonen? In wijken, vergelijkbaar met de Tarwewijk, waarbij het de vraag is in hoeverre bewoners door hun sociaal-economische positie een weloverwogen keus hebben kunnen maken met betrekking tot hun woonplaats, is dit naar mijn mening theoretisch en juridisch niet te rechtvaardigen. De vraag is echter hoe de preventief gefouilleerde burgers tegen dit fenomeen aankijken. Beschouwen zij preventief fouilleren als een schenden van hun privacy? Is de roep om veiligheid bij het merendeel van deze populatie zo groot dat zij bereid zijn een stukje privacy af te staan, indien dit betekent dat de veiligheid (zowel objectief als subjectief) kan worden verhoogd? Zijn de gefouilleerden, net als een meerderheid van de kamerleden, van mening dat het toenemende geweld op straat en het gebruik van wapens daarbij zo verontrustend is dat een zekere beperking van de privacy gerechtvaardigd is? Voor de bespreking van de resultaten van het onderzoek wordt verwezen naar hoofdstuk vijf, §1. 'Antwoordverdeling per vraag' en §6. 'Bespreking van de resultaten'.

§2. Veiligheid

Het bewerkstelligen van veiligheid, zowel objectief als subjectief, kan zoals reeds vermeld¹⁵⁷ worden gezien als één van de subdoelstellingen van de acties preventief fouilleren. Enkele citaten over de mogelijke beïnvloeding van veiligheid in krantenartikelen en parlementaire stukken laten zien dat de meningen, over de mogelijke positieve beïnvloeding van de veiligheid door preventief fouilleren, verschillen. 'Preventief fouilleren als middel om de binnenstad van Roermond veiliger te maken'¹⁵⁸; 'Districtschef De Jong denkt dat het een positieve invloed op de

¹⁵⁷ Zie hoofdstuk 1, §2. 'Doelstelling van preventief fouilleren'.

¹⁵⁸ P. DE GRAAF, 'Roermond wil uitgaanspubliek preventief fouilleren', *de Volkskrant*, 28 augustus 2002, 3.

veiligheidsgevoelens van bewoners heeft'¹⁵⁹; 'De leden van de Democraten 66 (D66)-fractie vragen zich af in hoeverre het wetsvoorstel de onveiligheidsgevoelens bij de burgers kan wegnemen. Zij vrezen dat dit doel alleen kan worden bereikt door gebieden permanent als veiligheidsrisicogebied aan te wijzen', waarop Van de Camp antwoordt: 'Onveiligheidsgevoelens hebben een veelheid van oorzaken. Alleen dit wetsvoorstel kan onveiligheidsgevoelens niet wegnemen. Ingebed in een integrale aanpak van de veiligheid kan deze bevoegdheid daaraan wel een bijdrage leveren. Hiervoor is het niet nodig gebieden permanent aan te wijzen als veiligheidsrisicogebied'¹⁶⁰; '(...) dat herhaalde aanwijzing van een gebied tot veiligheidsrisicogebied wel degelijk gevolgen kan hebben voor de reputatie van dat gebied en dientengevolge in negatieve zin ook voor het gevoel van veiligheid dat bezoekers van dit gebied zullen krijgen? In die zin kan aanwijzing toch ook averechts werken, bijvoorbeeld doordat men het gebied zal gaan mijden?'¹⁶¹; Hoogleraar strafrecht P. Mevis van de Erasmus Universiteit Rotterdam waarschuwt voor al te hooggespannen verwachtingen. 'Voor elk wapen dat je vindt, komen er via de achterdeur nieuwe binnen. Je moet ook op andere, meer structurele manieren de onveiligheid te lijf gaan. Het mag geen excuus achteraf worden voor verloedering van wijken'¹⁶²; De Nijmeegse hoogleraar strafrecht Y. Buruma noemt het aantal wapens dat de Rotterdamse politie met de acties preventief fouilleren buit maakt teleurstellend. Volgens de deskundige wordt het fors terugdringen van het wapenbezit niet bereikt met deze bevoegdheid. 'Het criminele circuit wordt hiermee geen zware slag toegebracht'. Buruma dicht het preventief fouilleren vooral een symboolfunctie toe. 'Als burgers aangeven dat ze zich door de acties veiliger voelen, is dat natuurlijk positief'.¹⁶³ Over de mate waarin preventief fouilleren de objectieve en subjectieve veiligheid in de Tarwewijk in positieve zin kan beïnvloeden, zal pas uitsluitsel kunnen worden gegeven na een evaluatie van de uitwerking van preventief fouilleren, waarbij voor- en nametingen van de objectieve en subjectieve veiligheid met elkaar vergeleken dienen te worden.¹⁶⁴ In deze thesis kan hier nog geen uitspraak over worden gedaan, omdat deze effectevaluaties nog niet zijn uitgevoerd.

¹⁵⁹ R. FRAANJE, 'Rotterdamse primeur met preventief fouilleren', *Staatscourant*, 23 sept. 2002, 1.

¹⁶⁰ Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 26865, nr.7, 8. (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A1641510457/query=6/action=pdf/KST48471.pdf>).

¹⁶¹ Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26865, nr. 6, 13-14 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A4413304079/query=3/action=pdf/KST46448.pdf>).

¹⁶² D. VAN DE STAAIJ, 'Voor veiligheid moet alles wijken', *Algemeen Dagblad*, 28 augustus 2002, 1.

¹⁶³ D. VAN DE STAAIJ, 'Parlement wil vaker fouilleren', *Algemeen Dagblad*, 30 november 2002, 1.

Wel is in de vragenlijst van het onderzoek, inzake de mening van de inwoner en passant van de Tarwewijk naar preventief fouilleren in deze wijk, een vraag opgenomen (vraag vier)¹⁶⁵, waarin werd gepeild in welke mate de respondenten meenden dat preventief fouilleren invloed heeft op hun veiligheidsgevoel. De antwoordverdeling van deze vraag zal worden weergegeven in hoofdstuk vijf, §1. 'Antwoordverdeling per vraag'. In de volgende subparagraaf (2.1.) worden de algemene onderzoeksresultaten behandeld over de oorsprong van onveiligheidsgevoelens, ofwel *fear of crime*. Aangezien het hierbij om een veelheid van onderzoeken gaat, worden in de tekst alleen de algemene bevindingen weergegeven zonder de exacte referentie naar de vindplaats van die onderzoeken. Wel zal in de voetnoot telkens worden aangegeven in welke overzichtswerken de verschillende onderzoeken zijn opgesomd, waarbij ook de exacte referenties kunnen worden gevonden. In de tweede subparagraaf (2.2.) zal specifiek worden ingegaan op de invloed van politie op onveiligheidsgevoelens. Ten slotte worden in de conclusie (2.3.) de besproken theorie en onderzoeksresultaten gekoppeld aan gegevens van de Tarwewijk.

2.1. Theoretische verklaringen voor onveiligheidsgevoelens

In '*Fear of crime: a review of the literature*'¹⁶⁶, vat C. Hale de zoektocht naar theoretische verklaringen en empirische bevestiging van het fenomeen '*fear of crime*' (ofwel het onveiligheidsgevoel) samen in vier brede thematische invalshoeken.¹⁶⁷ Een eerste invalshoek zoekt de oorzaak en de verklaringen van het onveiligheidsgevoel in een verhoogde kwetsbaarheid, zowel fysiek als sociaal, bij bepaalde bevolkingsgroepen. Een tweede piste gaat de invloed na van slachtofferschap, zowel direct als indirect, op het onveiligheidsgevoel. Een derde benadering beschrijft de invloed van de fysieke en sociale omgeving op het onveiligheidsgevoel. Ten slotte omvat een vierde invalshoek de link tussen *fear of crime* en sociaal-psychologische factoren. Een belangrijke opmerking bij de bespreking van verschillende factoren die binnen de vier verschillende invalshoeken

¹⁶⁴ Zie hoofdstuk 2, 2.1. 'Procedureel' voor de bespreking van het effect van preventief fouilleren.

¹⁶⁵ Zie bijlage VII. voor de weergave van de vragenlijst.

¹⁶⁶ C. HALE, 'Fear of crime: a review of the literature', *International Review of Victimology* 1996, 4, 79-150.

¹⁶⁷ S. PLEYSIER, G. VERVAEKE en J. GOETHALS, 'Het 'onveiligheidsgevoel' onderzocht', in J. GOETHALS en G. VERVAEKE (ed.), *Criminologie in actie*, Brussel, Politeia, 2002, 193.

vallen, is dat niet alle verschillende onderzoeken steeds de significante verbanden bevestigen. Bij de hierna volgende beknopte toelichting van de vier invalshoeken wordt, indien mogelijk, een link gelegd met de Tarwewijk.

2.1.1. Kwetsbaarheid

Met kwetsbaarheid wordt niet de maatschappelijke bezorgdheid over het criminaliteitsprobleem bedoeld, maar de individuele angst voor criminaliteit. Als mogelijke indicatoren voor een verhoogde (sociale) kwetsbaarheid worden genoemd: geslacht, leeftijd, sociaal economische status en etnische afkomst. Deze factoren zullen in het kort worden besproken. De grotere angst voor criminaliteit bij vrouwen wordt toegeschreven aan meer fysieke en sociale kwetsbaarheid in vergelijking met mannen. Die verhoogde fysieke kwetsbaarheid betreft de lichamelijke kracht en weerbaarheid. Hun verhoogde sociale kwetsbaarheid vertaalt zich dikwijls in *fear of rape*, of meer algemeen in '*general fear for men*'. Voor leeftijd geldt een vergelijkbare redenering. Dat ouderen, en dan voornamelijk bejaarde vrouwen, over het algemeen angstiger zijn dan jongeren (voornamelijk jonge mannen), wordt opnieuw gekoppeld aan een geringere fysieke en sociale weerbaarheid, ofwel een hogere kwetsbaarheid. Het fenomeen dat ouderen en vrouwen objectief en relatief gezien minder kans maken slachtoffer van een misdrijf te worden maar toch het hoogst scoren wat angst voor criminaliteit betreft, wordt de *fear of crime paradox* genoemd. Dat mensen met een lagere sociaal economische status relatief bangere zijn voor criminaliteit, wordt voornamelijk toegeschreven aan de buurten waarin ze wonen en waar dikwijls sprake is van veel *incivilities*, zoals luidruchtige burens, graffiti, groepen rondhangende jeugd, zwerfvuil, leegstaande huizen, verslaafden enzovoorts. In dergelijke *high crime areas* is de kans op slachtofferschap relatief groter. Bij etnische minderheden komt daar nog het aspect 'racisme' bij.¹⁶⁸

In de Tarwewijk woont, zoals reeds beschreven¹⁶⁹, een bevolkingsgroep met een laag gemiddeld inkomen, een hoog percentage uitkeringen en een hoog percentage werkzoekenden. Een bevolkingsgroep, kortom, met een lagere sociaal economische status, die in een wijk woont die kan worden omschreven als een *high crime area*.

¹⁶⁸ C. HALE, 'Fear of crime: a review of the literature', *International Review of Victimology* 1996, 4, 95-103; S. PLEYSIER, G. VERVAEKE en J. GOETHALS, 'Het 'onveiligheidsgevoel' onderzocht', in J. GOETHALS en G. VERVAEKE (ed.), *Criminologie in actie, Brussel, Politeia, 2002, 193-194.*

Bovendien is een hoog percentage geregistreerde inwoners van de wijk van allochtone afkomst. Al deze factoren zouden volgens de besproken theorie kunnen leiden tot een groter onveiligheidsgevoel. De Tarwewijk heeft echter een jonge bevolking, en een meerderheid van de inwoners is van het mannelijke geslacht - hetgeen volgens de *fear of crime paradox* zou leiden tot een lager onveiligheidsgevoel. Desondanks is het onveiligheidsgevoel in de Tarwewijk volgens de Rotterdamse Veiligheidsindex relatief groot.

2.1.2. Slachtofferschap

Slachtofferschap wordt binnen de literatuur herhaaldelijk genoemd als tweede belangrijke verklarende variabele voor *fear of crime*. Hierbij moet onderscheid worden gemaakt tussen direct en indirect slachtofferschap. De invloed van direct slachtofferschap op *fear of crime* is in de literatuur niet eenduidig. Een belangrijkere invloed op *fear of crime* lijkt indirect slachtofferschap te zijn, waarbij het slachtofferschap wel betekenisvolle anderen (zoals burens, vrienden en familie) moet betreffen.¹⁷⁰

Algemeen kan worden gesteld dat de Tarwewijk, op basis van meldingen en aangiften voor de verschillende categorieën delicten, scoort tussen de 15^e en 35^e plaats op de ranglijst van de meest onveilige wijken in Rotterdam.¹⁷¹ Ook de aantallen direct en indirect slachtofferschap zullen dus groot zijn, wat het relatief hoge onveiligheidsgevoel in de Tarwewijk deels zou kunnen verklaren.

2.1.3. Fysieke en sociale omgeving

Belangrijk is de aandacht die, geïnspireerd vanuit de sociale geografie, wordt gegeven aan de fysieke en sociale omgeving, en de invloed hiervan op *fear of crime*.

¹⁶⁹ Zie hoofdstuk 2, §3.3. 'Sfeerrapportage'.

¹⁷⁰ C. HALE, 'Fear of crime: a review of the literature', *International Review of Victimology* 1996, 4, 103-105; S. PLEYSIER, G. VERVAEKE en J. GOETHALS, 'Het 'onveiligheidsgevoel' onderzocht', in J. GOETHALS en G. VERVAEKE (ed.), *Criminologie in actie*, Brussel, Politeia, 2002, 194.

¹⁷¹ Zie hoofdstuk 2, §3.4 'Handhavingsbeleid'.

In 'Defensible Space'¹⁷² beschrijft Newman het effect van het louter architectonische karakter van de woonomgeving op de sociale omgeving. Niet alleen kan de 'gebouwde omgeving' rechtstreeks opportuniteit bij daders en bijgevolg angst bij potentiële slachtoffers creëren, ook reduceert of induceert het de (preventieve werking van de) sociale controle van de bewoners en de bredere omgeving. Het sociaal klimaat binnen een hedendaagse stedelijke context wordt uiteraard niet slechts door de architectonische structuur bepaald. Ontmoetingen binnen een 'gebouwde omgeving' zijn meestal vluchtige, transitoire en fragmentaire contacten met 'onbekende anderen', zowel cultureel als persoonlijk. Volgens Hale¹⁷³ leidt een toenemende densiteit, anonimiteit, heterogeniteit en diversiteit van het stedelijke leven in niet onbelangrijke mate tot sociale isolatie, eenzaamheid en onzekerheid. Een dergelijke habitat maakt ons gevoeliger voor gedrag en situaties die niet als dusdanig strafbaar zijn, maar wel worden gezien als (potentieel) storende inbreuken op onze onmiddellijke leefomgeving en op onze eigen integriteit. De eerder genoemde sociale en fysieke *incivilities* ergeren ons, geven ons de indruk dat orde en sociale controle in de onmiddellijke omgeving zijn verdwenen. Het gevoel geen controle meer te hebben over de onmiddellijke omgeving leidt volgens vele onderzoekers tot *fear of crime*.¹⁷⁴

Van de Tarwewijk kan ten eerste worden gezegd dat de sociale en fysieke *incivilities* duidelijk aanwezig zijn.¹⁷⁵ Zwerfvuil, rondhangende jeugd, leegstaande huizen en verslaafden worden door de inwoners van de Tarwewijk als storend ervaren. Ten tweede is de doorstroom van bewoners in de Tarwewijk hoog. In totaal woont 42% van de bewoners hier korter dan twee jaar, waardoor totstandkoming van een stabiele, sociale structuur wordt bemoeilijkt en anonimiteit in de hand wordt gewerkt. Ten slotte bestaat de Tarwewijk uit een heterogene bevolking, waarbij de verschillende leefstijlen kunnen leiden tot een groter onzekerheidsgevoel. Het zich 'anders' gedragen of 'anders' reageren op bepaalde situaties door de verschillende culturen, kan worden opgevat als een criminele gedraging in plaats van een ander soort gedrag of gewoonte. Al deze factoren zouden het door de Rotterdamse

¹⁷² O. NEWMAN, *Defensible Space*, New York, MacMillan, 1972, aangehaald door S. PLEYSIER, G. VERVAEKE en J. GOETHALS, 'Het 'onveiligheidsgevoel' onderzocht', in J. GOETHALS en G. VERVAEKE (ed.), *Criminologie in actie*, Brussel, Politeia, 2002, 18.

¹⁷³ C. HALE, 'Fear of crime: a review of the literature', *International Review of Victimology* 1996, 4, 113-119.

¹⁷⁴ S. PLEYSIER, G. VERVAEKE en J. GOETHALS, 'Veiligheid: enkele theoretische en (macro)sociologische beschouwingen', in L. WALGRAVE, (ed.), *Veiligheid, een illusie?*, Brussel, Politeia, 2001, 18.

¹⁷⁵ Zie hoofdstuk 2, §3.3. 'Sfeerrapportage'.

Veiligheidsindex aangetoonde relatief hoge onveiligheidsgevoel van de inwoners van de Tarwewijk, kunnen beïnvloeden.

2.1.4. Sociaal-psychologische factoren

Enkele auteurs integreerden sociaal-psychologische factoren in een meer algemeen verklaringsmodel voor *fear of crime*. Het gaat dan bijvoorbeeld om de concepten 'vervreemding', 'anomie', 'onbehagen ten aanzien van sociale verandering', 'pessimisme ten aanzien van de toekomst', 'perceptie van controleerbaarheid over de eigen situatie', 'interpersoonlijk vertrouwen', 'ontevredenheid met de leefomgeving', enzovoorts.¹⁷⁶ Uit deze onderzoeken blijkt dat wat de onderzoekers pogen te meten en te conceptualiseren als *fear of crime* klaarblijkelijk diffuser is dan alleen de concrete angst om slachtoffer van een delict te worden. De bevolking is wel degelijk bezorgd en angstig over criminaliteit, alleen lijkt het hier veeleer om een abstract concept te gaan. Dit wordt duidelijk wanneer *fear of crime* ingepast wordt in een ruimer conceptueel denken. Steeds meer gegevens wijzen erop dat onveiligheidsgevoelens bredere gevoelens van onbehagen reflecteren, die te maken hebben met onzekerheden in onze huidige samenleving (onder andere inzake tewerkstelling, huisvesting en gezondheid) die voortkomen uit fundamentele maatschappelijke processen (onder andere economische recessie en internationalisering), waardoor vaste structuren wegvallen.¹⁷⁷ De metamorfose van de samenleving brengt veel individuen in een situatie van toenemende en allesomvattende onzekerheid. Het bedreigende karakter van een onzekere toekomst kan aanleiding geven tot bezorgdheid, en misschien zelfs angst, vanwege het gevaar voor de veiligheid en het eigen welbehagen, beide in brede zin en dus niet rechtstreeks gekoppeld aan criminaliteit. Het komt erop neer dat, wanneer alle

¹⁷⁶ C. HALE, 'Fear of crime: a review of the literature', *International Review of Victimology* 1996, 4, 120 en S. PLEYSIER, G. VERVAEKE en J. GOETHALS, 'Het 'onveiligheidsgevoel' onderzocht', in J. GOETHALS en G. VERVAEKE (ed.), *Criminologie in actie, Brussel*, Politeia, 2002, 196-196.

¹⁷⁷ N. VETTENBURG en L. Walgrave, *(On)welzijn en (on)veiligheidsgevoelens in de grootstad*. In opdracht van de Vlaamse minister voor Cultuur, Gezin en Welzijn, KULeuven : onderzoeksgroep Jeugdcriminologie, 1998 aangehaald door S. PLEYSIER, G. VERVAEKE en J. GOETHALS, 'Veiligheid: enkele theoretische en (macro)sociologische beschouwingen', in L. WALGRAVE (ed.), *Veiligheid, een illusie?*, Brussel, Politeia, 2001, 21.

houvast verdwijnt, het individu zich onzeker en onrustig voelt, wat vaak (onterecht) wordt vertaald in *fear of crime*.¹⁷⁸

2.1.5. Afsluiting

Vanuit de eerste drie invalshoeken blijkt een meerderheid van de aspecten die tot *fear of crime* zouden kunnen leiden, van toepassing te zijn op de Tarwewijk. Het relatief hoge onveiligheidsgevoel in de Tarwewijk, namelijk de door de Rotterdamse Veiligheidsindex aangetoonde zevende plaats op de ranglijst van wijken met de hoogste score voor onveiligheidsgevoelens, zou kunnen worden gezien als een bevestiging hiervan. Er is echter een belangrijk gegeven waarmee rekening moet worden gehouden. Onveiligheid wordt namelijk vaak ten onrechte gereduceerd tot een criminaliteitsprobleem, terwijl steeds meer gegevens erop wijzen dat onveiligheidsgevoelens op bredere gevoelens van onbehagen berusten - zoals wordt aangehaald in de vierde invalshoek. In welke mate de onveiligheidsgevoelens in de Tarwewijk berusten op bredere gevoelens van onbehagen, en waarin dus de vierde invalshoek een bijdrage levert aan het onveiligheidsgevoel, is echter niets bekend en kan dus geen uitspraak over worden gedaan.

2.2. Politie en onveiligheidsgevoelens

Grote delen van het publiek, en ook veel politici, zien meer politie als oplossing voor het probleem van (zware) criminaliteit. Dat meer politie feitelijk tot grotere veiligheid leidt, is volgens de onderzoekers en auteurs L. Cachet en E. van der Torre aanvechtbaar omdat volgens hen het effect van politie zo wie so beperkt is.¹⁷⁹ Het effect wordt in hoge mate bepaald door sociaal-economische factoren en door de samenhang met andere vormen van (in)formele sociale controle, waarop de politie weinig invloed heeft. Het tegenargument luidt dat meer politie niet zozeer invloed heeft op instrumentele (objectieve) effecten, maar wel op symbolische (subjectieve) effecten, namelijk percepties en indrukken van burgers. Voor een dergelijk symbolisch beleid is een plausibele redenering voorhanden. De

¹⁷⁸ S. PLEYSIER, G. VERVAEKE en J. GOETHALS, 'Veiligheid: enkele theoretische en (macro)sociologische beschouwingen', in L. WALGRAVE (ed.), *Veiligheid, een illusie?*, Brussel, Politeia, 2001, 21-22.

onveiligheidsgevoelens van enkele groepen mensen staan niet in een redelijke verhouding tot de feitelijke aanleiding (zie bijvoorbeeld de *fear of crime paradox*).¹⁸⁰ Bij deze personen bestaat dus ruimte om hun beelden te corrigeren.¹⁸¹

Dat er een relatie bestaat tussen politie(optreden) en veiligheidsgevoelens wordt door weinigen in twijfel getrokken. Hoe die relatie precies ligt, is minder helder. Vanaf de jaren zeventig is er sprake van een golf van onderzoeken waarbij de verbetering van het functioneren van de politie centraal staat. (On)veiligheidsgevoelens namen daarbij steeds een belangrijke plaats in. De onderzoeken naar de invloed van 'meer politie' op straat op het veiligheidsgevoel van de burger, resulteerde in tegenstrijdige resultaten, namelijk: geen invloed, een vermindering van onveiligheidsgevoelens tot zelfs een verhoging van onveiligheidsgevoelens. In de volgende subparagrafen worden de resultaten in deze volgorde besproken. De vierde subparagraaf gaat over de invloed die een objectieve verlaging van de criminaliteit heeft op onveiligheidsgevoelens.

2.2.1. Politie en veiligheidsgevoel: geen invloed

Een van de meest omvangrijke studies naar de invloed van surveillance op het veiligheidsgevoel is het *Kansas City Preventive Patrol Experiment* uit 1974¹⁸². Hierbij werd de preventieve surveillance in een aantal wijken tot nul teruggebracht, in andere wijken werd deze surveillance verdrievoudigd, en in een derde groep wijken werd de preventieve surveillance constant gehouden. De fluctuaties in preventieve surveillance bleken geen invloed te hebben op veiligheidsgevoelens (en evenmin op het niveau van de misdaad). Hoewel er methodologische kritiek op dit onderzoek is uitgeoefend, werden de uitkomsten ook in verdere onderzoeken steeds weer bevestigd: de intensiteit van het traditionele politietoezicht kan vrij sterk fluctueren zonder dat daarvan enige substantiële invloed op veiligheidsgevoelens uitgaat.¹⁸³

¹⁷⁹ L. CACHET en E. VAN DER TORRE, 'De hardnekkige mythe van het blik agenten', *tijdschrift voor Criminologie* 1994, 38, (301) 311.

¹⁸⁰ Zie hoofdstuk 3, 2.1.1. 'Kwetsbaarheid' voor de uitleg van de *fear of crime paradox*.

¹⁸¹ L. CACHET en E. VAN DER TORRE, 'De hardnekkige mythe van het blik agenten', *tijdschrift voor Criminologie* 1994, 38, (301) 311.

¹⁸² G.E. KELLING, T. PATE, D. DIECKMAN en G.E. BROWN, *The Kansas City Preventive Patrol Experiment*, Washington D.C., 1977, aangehaald door K. VAN DER VIJVER, 'Politie en onveiligheidsgevoelens', *tijdschrift voor Criminologie* 1994, 38, (316) 328-329.

¹⁸³ K. VAN DER VIJVER, 'Politie en onveiligheidsgevoelens', *tijdschrift voor Criminologie* 1994, 38, (316) 324.

2.2.2. Politie en veiligheidsgevoel: positieve invloed

De eerste keer dat in de literatuur sprake was van een aantoonbare invloed van politie op veiligheidsgevoelens was het *Newark foot-patrol experiment* in 1981. Een experiment met voetsurveillance in Newark, een gebied dat wordt gekenmerkt als een *high crime area* met een verhoogde mate van zowel misdaad als onveiligheidsgevoelens, leidde niet tot een verlaging van het misdaadniveau maar wel tot een vermindering van onveiligheidsgevoelens. Dit resultaat was opvallend, omdat voor de eerste keer een aantoonbaar positief resultaat van politieoptreden op onveiligheidsgevoelens werd gemeten. In latere jaren werd steeds inzichtelijker wat de reden was van de resultaten in Newark. In tegenstelling tot het traditionele politiewerk (zoals het opsporen van criminelen en een verhoging van repressief georiënteerde technieken), wat niet leidt tot een vermindering van onveiligheidsgevoelens, kan schaalverkleining (optreden dichterbij de burgers) wel tot positief resultaat leiden.¹⁸⁴ Nederlands onderzoek ondersteunde dit beeld. De evaluatie van een teampolitie-project (wijkteams, optreden dichterbij de burger) in Haarlem leidde tot een vergelijkbaar resultaat, hoewel de effecten niet in elke betrokken wijk even groot waren.¹⁸⁵ Hoe lang de effecten duurden, is moeilijk te beoordelen; longitudinale vergelijking is beperkt mogelijk omdat de vragenlijsten een aantal keren werden veranderd. Voorzover vergelijking mogelijk is, laten de (on)veiligheidsgevoelens de afgelopen jaren golfbewegingen zien die niet parallel lopen aan het niveau van de criminaliteit.¹⁸⁶

2.2.3. Politie en veiligheidsgevoel: negatieve invloed

Verhoging van politie(activiteit) kan ook leiden tot een verhoging van onveiligheidsgevoelens. Hiervoor zijn volgens L. Cachet en E. van der Torre vier

¹⁸⁴ J.H. SKOLNICK, en D. BAYLEY, *The new blue line. Police innovation in six American cities*, New York/London, 1986, aangehaald door K. VAN DER VIJVER, 'Politie en onveiligheidsgevoelens', *tijdschrift voor Criminologie* 1994, 38, (316) 328-329.

¹⁸⁵ W. BROER, C.C. SCHREUDER en C.D. VAN DER VIJVER, *Eindbalans organisatieverandering politie Haarlem. Resultaten na drie jaar werken met wijkteams*, Den Haag, 1987, aangehaald door K. VAN DER VIJVER, 'Politie en onveiligheidsgevoelens', *tijdschrift voor Criminologie* 1994, 38, (316) 328-329.

¹⁸⁶ K. VAN DER VIJVER, 'Politie en onveiligheidsgevoelens', *tijdschrift voor Criminologie* 1994, 38, (316) 325.

mogelijke verklaringen, namelijk¹⁸⁷: gefrustreerde verwachtingen; averechtse realiteits-check; meer geregistreerde onveiligheid; en een onmogelijke taak voor de politie. De vier mogelijkheden, waarin een toename van politie op straat voor korte of langere termijn kan leiden tot een gevoel van meer onveiligheid, worden achtereenvolgens besproken. Daarna volgt een vijfde mogelijke verklaring voor die negatieve invloed op het veiligheidsgevoel, namelijk stigmatisering - een discussiepunt dat vaak is aangehaald tijdens de parlementaire behandeling van de wet die preventief fouilleren mogelijk maakte. In de eerste plaats bestaat de mogelijkheid dat meer politie leidt tot gefrustreerde verwachtingen. Op korte termijn zou meer blauw op straat inderdaad tot een gevoel van meer veiligheid kunnen leiden door het gevoel dat de overheid, specifiek de politie, begrip heeft voor de behoeften van de burger en daartoe maatregelen neemt. Op langere termijn blijkt de toegenomen hoeveelheid 'blauw' de problemen niet op te lossen. Soms zijn de extra agenten slechts een druppel op een gloeiende plaat. Bovendien zijn de achterliggende oorzaken in probleemwijken te ingewikkeld (multidimensionaal) om alleen met extra agenten bij te dragen aan wezenlijke verbeteringen. Na een aanvankelijke euforie zal ook de burger dit beseffen door de dagelijkse confrontatie met (het gebrek aan) feitelijke effecten, en aldus teleurgesteld worden. Dat geldt met name voor bewoners van probleemwijken omdat de hoge verwachtingen van de aangekondigde sterke uitbreidingen of projecten, zoals veegacties tegen dealpanden, vaak niet worden waargemaakt. De auteurs geven als redenen hiervoor dat het effect van politie slechts beperkt is, en anderzijds dat het ondenkbaar is dat grote hoeveelheden politiecapaciteit over een lange periode aan slechts één project worden besteed. Bij het uitblijven van concrete resultaten komt de geloofwaardigheid van de overheid vervolgens nog sterker onder druk te staan.

Een tweede mogelijk negatief effect van meer politie is de averechtse realiteits-check. Uit bevolkingsonderzoek blijkt dat vooral mensen die niet in de probleemwijken wonen en er zelden komen, zich zorgen maken over de criminaliteit in deze wijken.¹⁸⁸ Zij hebben onvoldoende directe informatie om een valide beeld te vormen van de problemen in deze wijken, ofwel zij missen de realiteits-check

¹⁸⁷ L. CACHET en E. VAN DER TORRE, 'De hardnekkige mythe van het blik agenten', *tijdschrift voor Criminologie* 1994, 38, (301) 311-315.

¹⁸⁸ C.D. VAN DER VIJVER, *De burger en de zin van strafrecht*, Lelystad, 1993, aangehaald door L. CACHET en E. VAN DER TORRE, 'De hardnekkige mythe van het blik agenten', *tijdschrift voor Criminologie* 1994, 38, (301) 313.

waarover de bewoners van probleemwijken ongewild wel beschikken. Aan het probleem van toenemende criminaliteit koppelen de bewoners van 'nette' wijken de oplossing van meer en strenger politietoezicht. Het onveiligheidsgevoel van niet direct betrokkenen wordt vooral vertaald in de (roep om meer) zichtbare aanwezigheid van politie. Dit kan echter weer averechts werken door de gedachte 'waar rook is, zal ook wel vuur zijn'. Door (de oplossing van) meer politie kan namelijk worden afgeleid dat er sprake is van een groeiend probleem.

Een derde effect van meer politie is de toename van opgemerkte en geregistreerde criminaliteit. Dit kan een pervers effect hebben door 'verkeerde' verslaggeving over het jaarverslag van de plaatselijke politie. De correcte weergave van het jaarverslag, waarin wordt vermeld dat 'het aantal ter kennis van de politie gekomen misdrijven is toegenomen', kan door een nuanceverschil in de verslaggeving al snel verloren gaan, bijvoorbeeld als wordt geschreven dat 'het aantal inbraken en geweldsmisdrijven is toegenomen'. De burger maakt zich vervolgens (nog meer) zorgen over het 'criminaliteitsprobleem', immers, de criminaliteit is al weer toegenomen - ondanks het feit dat er nu meer politie is. Dit wekt bij menigeen de indruk dat het helemaal uit de hand zou zijn gelopen als er geen extra politie bij was gekomen.

Het vierde en laatste meest fundamentele probleem volgens Cachet en Van der Torre is dat de politie met een onmogelijke taak wordt geconfronteerd. Met meer mankracht moet de politie problemen oplossen, terwijl de achterliggende multidimensionale oorzaken, zoals werkloosheid, uitzichtloosheid enzovoorts, blijven bestaan.

Een vijfde mogelijke verklaring voor het aanwakkeren van onveiligheidsgevoelens door extra politieoptreden (die niet door de auteurs wordt aangehaald), is het mogelijke (negatieve) effect van stigmatisering. Bij de parlementaire voorbereidingen voor het wetsvoorstel werd herhaaldelijk gediscussieerd over de mogelijke stigmatisering van een veiligheidsrisicogebied. Met andere woorden: zou een aanwijzing tot veiligheidsrisicogebied een negatief effect kunnen hebben op de veiligheidsgevoelens van inwoners en passanten van dat gebied. Enkele citaten uit de parlementaire voorbereidingen zijn de volgende: 'Is het niet zo dat een uitgeroepen veiligheidsrisicogebied een slechte reputatie zou bevestigen of zelfs veroorzaken, waarmee de angst van burgers zich in zo'n gebied veilig over straat te kunnen bewegen juist wordt aangewakkerd? En zou de neiging tot het meenemen

van een wapen naar zo'n gebied dan niet juist toe- in plaats van afnemen, de bestuurlijke maatregelen overlet?', aldus de leden van Groen Links¹⁸⁹; 'Kan de initiatiefnemer zich voorstellen dat herhaalde aanwijzing van een gebied tot veiligheidsrisicogebied wel degelijk gevolgen kan hebben voor de reputatie van dat gebied en dientengevolge in negatieve zin ook voor het gevoel van veiligheid dat bezoekers van dit gebied zullen krijgen? In die zin kan aanwijzing toch ook averechts werken, bijvoorbeeld doordat men het gebied zal gaan mijden?' aldus de leden van de Socialistische Partij (SP)¹⁹⁰; 'Is het stigmatiserend als een bepaald gebied onveilig wordt genoemd? Nee, dat moet benoemd worden. Het moet gebaseerd worden op feiten. Er moeten analyses zijn. Er zal een preventief en repressief beleid gevoerd moeten worden. Sommige scholen zeggen dat ze onveilig zijn. Er wordt geconstateerd dat er in de scholen wapens zijn. Is het dan stigmatiserend dat daar beleid op wordt gevoerd? Is het stigmatiserend dat gezegd wordt: wij gaan met ouders en de schooldirectie proberen om die wapens uit de school te krijgen? Nee, het is de zaak benoemen. Wij zijn hier als volksvertegenwoordigers daarvoor aanwezig', aldus Rietkerk, CDA-kamerlid¹⁹¹; '(...) dat het meestal de mensen die in zo'n gebied wonen tot hier zit en dat die allang blij zijn dat deze bevoegdheden meer mogelijkheden geven aan de politie. Die maken zich naar mijn stellige overtuiging echt geen zorgen meer over die stigmatisering', aldus kamerlid Nicolaï van de Vereniging van Vrijheid en Democratie (VVD)¹⁹²; 'Een belangrijk argument dat vaak wordt genoemd tegen het geven van dit soort bevoegdheden, is dat een bepaald gebied of een bepaalde wijk wordt gestigmatiseerd. Daar ben ik echter niet van onder de indruk. Ik denk dat het veel vaker het argument is van buitenstaanders die zich daar druk over maken, dan van de bewoner zelf. Ik ga ervan uit dat, wanneer een gebied wordt aangewezen als een veiligheidsrisicogebied en de bevoegdheden dus worden geactiveerd, dat gebied al lang dat stigma in zich draagt', aldus de

¹⁸⁹ Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26865, nr. 6, 9 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A4413304079/query=3/action=pdf/KST46448.pdf>).

¹⁹⁰ Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26865, nr. 6, 13-14 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A4413304079/query=3/action=pdf/KST46448.pdf>).

¹⁹¹ Handelingen Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 26865, nr.49, 3751 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=32/session=anonymous@3A1641510457/query=4/action=pdf/HAN7225A18.pdf>).

¹⁹² Handelingen Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 26865, nr.49, 3749 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=32/session=anonymous@3A1641510457/query=4/action=pdf/HAN7225A18.pdf>).

Reformatorische Politieke Federatie/ Gereformeerd Politiek Verbond (RPF/ GPV)¹⁹³ - kamerlid Van Middelkoop¹⁹⁴.

Uit de eerste vier verklaringen, van Cachet en Van der Torre, kan worden geconcludeerd dat meer politie de burgers slechts tijdelijk geruststelt. Het benadrukken van het nut van meer politie lijkt (op korte termijn) een positief effect te hebben op de veiligheidsgevoelens, maar als er geen concrete resultaten worden geboekt in het bestrijden van de criminaliteit, leidt meer politie op lange termijn tot een gevoel van meer onveiligheid.¹⁹⁵ Namens enkele kamerleden/politieke partijen bestaat de kans dat de veiligheidsgevoelens van inwoners en passanten van de Tarwewijk negatief worden beïnvloed door een eventuele stigmatisering van de wijk.

2.2.4. Relatie criminaliteit en onveiligheidsgevoelens

Er is weinig empirische steun voor de stelling dat minder criminaliteit leidt tot minder onveiligheidsgevoelens. De volgende twee onderzoeken tonen dit aan. Een eerste onderzoek, in de tweede helft van de jaren tachtig, waaruit bleek dat toendertijd de victimisatie afnam of tenminste stabiliseerde, maakte duidelijk dat de onveiligheidsgevoelens daardoor niet aantoonbaar werden beïnvloed.¹⁹⁶ Uit een tweede onderzoek bleek dat als tegen mensen wordt gezegd dat, conform de waarheid, misdaad in een bepaald gebied is afgenomen, zij zich daardoor niet automatisch veiliger voelen.¹⁹⁷ Zij reageren op zo'n boodschap vaak met geheel andere emoties, zoals boosheid - vermoedelijk, aldus Wierds, omdat zij menen dat hun gevoelens worden gebagatelliseerd.¹⁹⁸

¹⁹³ De Reformatorische Politieke Federatie/Gereformeerd Politiek Verbond is in 2000 gefuseerd tot de ChristenUnie.

¹⁹⁴ Handelingen Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 26865, nr.49, 3737 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=32/session=anonymous@3A1641510457/query=4/action=pdf/HAN7225A18.pdf>).

¹⁹⁵ L. CACHET en E. VAN DER TORRE, 'De hardnekkige mythe van het blik agenten', *tijdschrift voor Criminologie* 1994, 38, (301) 311-315.

¹⁹⁶ X, *Sociaal en Cultureel Rapport 1994*, aangehaald door K. VAN DER VIJVER, 'Politie en onveiligheidsgevoelens', *tijdschrift voor Criminologie* 1994, 38, (316) 325.

¹⁹⁷ L.L.J. WIERTS, *Enquête bestrijding roof in het derde district*, Amsterdam, 1991, aangehaald door K. VAN DER VIJVER, 'Politie en onveiligheidsgevoelens', *tijdschrift voor Criminologie* 1994, 38, (316) 325.

¹⁹⁸ K. VAN DER VIJVER, 'Politie en onveiligheidsgevoelens', *tijdschrift voor Criminologie* 1994, 38, (316) 324-325.

2.3. Conclusie

Veiligheidsgevoelens kunnen door de politie worden beïnvloed, zowel in positieve als negatieve zin. Er bestaat geen rechtstreeks verband tussen feitelijke omvang van de misdaad en onveiligheidsgevoelens, waardoor het niet aannemelijk is dat een vermindering van de omvang van de criminaliteit zal leiden tot een afname van onveiligheidsgevoelens. Als mensen het gevoel hebben dat er alert wordt gereageerd op problemen, de buurt serieus wordt genomen en de politie in staat is kleine problemen klein te houden, kan dit leiden tot een vermindering van onveiligheidsgevoelens. Nabijheid, beschikbaarheid, bereikbaarheid, aanwezigheid en bekendheid van de politie kunnen dit beeld oproepen. Als (verhoogd) politieoptreden leidt tot het gevoel 'wat is hier allemaal aan de hand', vermeerderen de gevoelens van onveiligheid. Harde acties zijn hiervan een voorbeeld. Zij geven mensen hooguit het gevoel dat er eindelijk een voorbeeld wordt gesteld. Dat kan geruststellend zijn als het gaat om (ernstige) problemen die zich 'elders' voordoen, maar in de eigen omgeving leidt het veeleer tot vergroting van de onveiligheidsbeleving. De grootste kans om veiligheidsgevoelens te beïnvloeden ligt in de directe leefomgeving van de burgers. Het probleem van onveiligheidsgevoelens die samenhangen met sociale factoren, zal echter het moeilijkste te beïnvloeden zijn. Die gevoelens hangen samen met zoveel uiteenlopende factoren dat de invloed van de politie daarop gering zal zijn.¹⁹⁹

Over de mate waarin preventief fouilleren invloed heeft op de objectieve en/of subjectieve (on)veiligheid kan, zoals reeds vermeld, binnen deze thesis geen uitspraak worden gedaan. Wel kunnen, op basis van de besproken theorie en onderzoeksresultaten met betrekking tot (on)veiligheid, enkele mogelijke scenario's worden besproken. Ten eerste bestaat de mogelijkheid dat preventief fouilleren wordt gezien als een 'harde actie', die bij de inwoners van de wijk zelf kan leiden tot een groter onveiligheidsgevoel. Aan mensen die elders wonen, zou het een geruststellend gevoel kunnen geven. Aan de andere kant is het mogelijk dat de inwoners van de Tarwewijk de acties preventief fouilleren (in ieder geval op korte termijn) positief beoordelen, omdat ze het gevoel hebben dat de buurtproblemen (eindelijk) serieus worden genomen. Als concrete resultaten echter uitblijven, zou dit

¹⁹⁹ K. VAN DER VIJVER, 'Politie en onveiligheidsgevoelens', *tijdschrift voor Criminologie* 1994, 38, (316) 327.

bij de inwoners een teleurstelling bewerkstelligen waarbij wellicht de geloofwaardigheid van de overheid, specifiek de politie, (verder) onder druk komt. Ten tweede zal er een toename zijn van de opgemerkte en geregistreerde criminaliteit, voornamelijk door overtredingen van de WWM. Op welke manier het publiek hierop reageert, hangt af van de berichtgeving hierover. Of preventief fouilleren, ten derde, invloed heeft op de objectieve (on)veiligheid in de wijk, valt te betwisten. Zoals reeds aangehaald waarschuwen de twee hoogleraren strafrecht P. Mevis en Y. Bruma voor al te hooggespannen verwachtingen.²⁰⁰ Naast de opmerkingen van de twee hoogleraren, bemerk ik zelf het volgende: is het mogelijk dat, aangezien preventief fouilleren slechts een tijds- en gebiedsgebonden aanpak is, mensen die gefouilleerd zijn hun bekenden een seintje geven dat het beter is die dag hun wapen niet bij zich te dragen? Bestaat vervolgens de kans dat, wanneer een wijk 'veiligheidsrisicogebied-af' is, men opnieuw, zoals in eerdere periodes, wapens draagt? Rekeninghoudend met deze beperkingen, heeft preventief fouilleren wellicht slechts een geringe (korte termijn) invloed op de objectieve (on)veiligheid van een veiligheidsrisicogebied. Indien toch een hogere objectieve veiligheid wordt bewerkstelligd, is het de vraag of dit leidt tot een groter veiligheidsgevoel. In de vierde plaats is, volgens de theorie, de aanpak van negatieve sociale factoren de beste manier om veiligheidsgevoelens te beïnvloeden. In de Tarwewijk wordt momenteel gewerkt aan een breed integraal handhavingsbeleid²⁰¹, waarbij het optreden van de politie, meer specifiek preventief fouilleren, slechts een (klein) onderdeel vormt. In dit integraal beleid wordt veel aandacht besteed aan verandering van sociale factoren die door de inwoners als 'onwenselijk' worden beschouwd. Dit sluit aan bij de opvatting van Van de Camp over de invloed hiervan op de veiligheid. Daarover zegt hij het volgende: 'Onveiligheidsgevoelens hebben een veelheid van oorzaken. Alleen dit wetsvoorstel kan onveiligheidsgevoelens niet wegnemen. Ingebed in een integrale aanpak van de veiligheid kan deze bevoegdheid daaraan wel een bijdrage leveren'.²⁰² Als uit effectevaluaties van preventief fouilleren in de Tarwewijk blijkt dat de objectieve en/ of subjectieve onveiligheid zijn afgenomen, zal het integraal veiligheidsbeleid het bemoeilijken om uit te maken in welke mate preventief fouilleren hiertoe heeft bijgedragen. Ten slotte bestaat de mogelijkheid dat

²⁰⁰ Zie hoofdstuk 3, §2. 'Veiligheid'.

²⁰¹ Zie hoofdstuk 2, §3.4. 'Handhavingsbeleid'.

de veiligheidsgevoelens van inwoners en passanten van de Tarwewijk worden beïnvloed door een eventuele stigmatisering van de wijk.

In hoeverre de geïnterviewde inwoners en passanten van de Tarwewijk menen dat preventief fouilleren hun veiligheidsgevoel heeft verbeterd, wordt weergegeven bij de resultaten van het onderzoek in hoofdstuk vijf, §1.

§3. Discriminatie

Een derde discussiepunt dat vaak door de media en in parlementaire stukken wordt aangehaald in verband met preventief fouilleren, is de vrees voor selectieve fouillering, ofwel discriminatoir optreden van de politieagenten. Enkele voorbeelden hiervan zijn de volgende: 'Wij (de PvdA-fractie) hebben de mogelijkheid geopperd dat het optreden door de politie als discriminerend wordt ervaren. Het is onwenselijk dat dit gebeurt' (...) Een waarborg kan dan zijn dat er een speciaal meldpunt voor klachten wordt ingesteld. Wij hebben geconstateerd dat de heer Van de Camp dit niet nodig vindt. Hij zegt dat het onnodig is omdat reeds in de aanpak van meldingen is voorzien, en onwenselijk omdat er de onjuiste suggestie vanuit gaat dat juist deze bevoegdheid zich zou lenen voor discriminatoire toepassing. Bovendien voegt Van de Camp hier aan toe niet te twifelen aan de professionaliteit van de politie. Ik bestrijd die stelling', aldus kamerlid Witteveen van de PvdA²⁰³; 'Bovendien vrezen wij een tegengesteld, stigmatiserend en mogelijk discriminerend effect dat kan uitgaan van collectief en preventief fouilleren', aldus GroenLinks kamerlid Halsema²⁰⁴; '(...) maar ik zou u bijna uitnodigen om eens met de politie mee te gaan. Die heeft namelijk een vrij goede neus voor de risicofiguren en de niet-risicofiguren in een dergelijk gebied. Onder die laatste groep versta ik in ieder geval de baby's die u zo-even in uw verhaal ten onrechte opvoerde', aldus kamerlid Van Middelkoop van de RPF/GPV, als reactie op GroenLinks-kamerlid F. Halsema; 'Het is onmogelijk iedereen te fouilleren. De capaciteit van de politie staat het niet toe en dus zullen de controles selectief zijn denkt GroenLinks', aldus GroenLinks kamerlid Van

²⁰² Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 26865, nr.7, 8. (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A1641510457/query=6/action=pdf/KST48471.pdf>)

²⁰³ Handelingen Eerste Kamer, vergaderjaar 2001-2002, 26865, nr. 28, 1389 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=24/session=anonymous@3A1641510457/query=5/action=pdf/HAN7414A06.pdf>)

²⁰⁴ Handelingen Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 26865, nr.49, 3734 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=32/session=anonymous@3A1641510457/query=4/action=pdf/HAN7225A18.pdf>).

Poelgeest²⁰⁵; ‘Tegenstanders vrezen dat preventief fouilleren in de praktijk van alledag leidt tot discriminatie van burgers met een donkere huidskleur. Dat mag niet gebeuren’, aldus een hoofdredactioneel commentaar²⁰⁶; ‘Puur en alleen omdat er zo veel media zijn fouilleren ze vandaag iedereen. Let op mijn woorden, de volgende keren pikt de politie alleen mensen met een kleurtje eruit’²⁰⁷. Deze discussie over het al dan niet a-selectief fouilleren van de politie heeft geleid tot het opnemen van een vraag in de enquête²⁰⁸, die de mening hierover peilt van de gefouilleerde inwoner en passant van de Tarwewijk. Voor het resultaat op deze vraag wordt verwezen naar hoofdstuk vijf, §1. ‘Antwoordverdeling per vraag’ en §6. ‘Bespreking van de resultaten’.

Om een inhoudelijk beeld te geven van discriminatie, worden in paragraaf 3.1. kort de belangrijkste bepalingen vermeld rond discriminatie in Nederland, specifiek met betrekking tot de Politie Rotterdam-Rijnmond. In paragraaf 3.2. worden enkele onderzoeksresultaten besproken met betrekking tot politieoptreden en discriminatie. Paragraaf 3.3. ten slotte bevat een kritische beschouwing van het fenomeen selectief fouilleren.

3.1. Definitie en juridische bepalingen

Onder discriminatie wordt in de Handleiding Discriminatiezaken Politie Rotterdam-Rijnmond²⁰⁹ verstaan: het maken van onderscheid op grond van kenmerken die in de context van de handeling geen aanvaardbaar motief vormen. Mensen kunnen worden gediscrimineerd op grond van talloze kenmerken. In de praktijk zijn voornamelijk minderheidsgroepen hiervan het slachtoffer, ofwel: personen die op een of andere manier afwijken van wat door degene die discrimineert als ‘normaal’ wordt gezien, zoals buitenlanders, homoseksuelen, gehandicapten enzovoorts. Artikel 1 van de Grondwet bevat de algemene norm van wat niet is toegestaan, namelijk: ‘Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras,

²⁰⁵ M. WIEGMAN, ‘GroenLinks haalt maar vast Noord-Korea erbij’, *Het Parool*, 21 november 2002, 5.

²⁰⁶ HOOFDREDACTIONEEL COMMENTAAR, ‘Fouilleren verdient steun’, *Algemeen Dagblad*, 7 januari 2003, 9.

²⁰⁷ D. VAN VLIET, ‘Variaties op fouilleren’, *Algemeen Dagblad*, 28 september 2002, 3.

²⁰⁸ De vraag die is gesteld is als volgt: ‘Bent u van mening dat de politie bepaalde personen eerder preventief fouilleert dan anderen?’ met de antwoordmogelijkheden ‘ja’ of ‘nee’. Zie bijlage VII. vraag 6.

geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan'. Artikel 90 quater van het Wetboek van Strafrecht²¹⁰ omschrijft wat onder discriminatie moet worden verstaan, als: 'Onder discriminatie of discrimineren wordt verstaan elke vorm van onderscheid, elke uitsluiting, beperking of voorkeur, die ten doel heeft of ten gevolge kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, sociaal of cultureel terrein of op andere terreinen van het maatschappelijk leven, wordt teniet gedaan of aangetast'. De Algemene Wet Gelijke Behandeling²¹¹ (AWGB) omvat een verbod van discriminatie op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, hetero- of homoseksuele gerichtheid of burgerlijke staat. De wet is van toepassing op een aantal belangrijke maatschappelijke terreinen zoals arbeid, volkshuisvesting, onderwijs en gezondheidszorg. Ook wordt in de wet positief actiebeleid ten gunste van etnische groepen en vrouwen expliciet neergelegd, met het doel om feitelijke ongelijkheden op te heffen of te verminderen. Artikel 61 tot en met 66 van de Politiewet 1993 betreffen de bepalingen ten aanzien van klachten over de politie. In artikel 61 wordt vermeld dat het regionaal college, op voorstel van de Korpsbeheerder, regels vast dient te stellen over de behandeling, onderzoeken en de afdoening van klachten over het optreden van ambtenaren van politie en van het regionale politiekorps. Voor de politie in Rotterdam-Rijnmond specifiek bestaat dan ook de 'Klachtenregeling politieregio Rotterdam-Rijnmond',²¹² waarin een klacht wordt gedefinieerd als: 'een uiting van ontevredenheid over een optreden, dat bestaat uit een handelen of nalaten in een concrete situatie door één of meer ambtenaren van politie behorende tot het regiokorps Rotterdam-Rijnmond.

Racisme is een onderdeel van discriminatie. Het is een ideologie die uitgaat van de superioriteit van de ene etnische groep ten opzichte van de andere, ofwel van de

²⁰⁹ ROTTERDAMSE ANTI DISCRIMINATIE ACTIE RAAD (RADAR), *Handleiding Discriminatiezaken: Politie Rotterdam-Rijnmond*, Politiedrukkerij Rotterdam-Rijnmond, 1997, 1.1.

²¹⁰ Wetboek van Strafrecht van 3 maart 1881, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 5 maart 1881 (<http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/browsercheck/continuation=11211-002/session=796825681157365/action=javascript-result/javascript=yes>).

²¹¹ Wet van 2 maart 1994, houdende algemene regels ter bescherming tegen discriminatie op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, hetero- of homoseksuele gerichtheid of burgerlijke staat, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 31 maart 1994 (<http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/browsercheck/continuation=11211-002/session=796825681157365/action=javascript-result/javascript=yes>).

²¹² POLITIE ROTTERDAM-RIJNMOND, *Klachtenregeling politieregio Rotterdam-Rijnmond en toelichting*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 1998.

ene cultuur ten opzichte van de andere. In Nederland staan voor de bestrijding van rassendiscriminatie met juridische middelen afhankelijk van de aard, vier wegen open: strafrechtelijk (overheid tegenover burger), civielrechtelijk (burger tegen burger), administratiefrechtelijk (burger tegen overheid) en overige klachtinstanties. Voor een beschrijving van deze vier mogelijkheden wordt verwezen naar de Cursus Antidiscriminatierecht voor beginners.²¹³

3.2. Politie en discriminatie

Binnen het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum van het Ministerie van Justitie (WODC) heeft Junger-Tas in 1977 een observatieonderzoek verricht naar de politieursveillance.²¹⁴ Hieruit bleek dat surveillerende agenten, met name waar het kleurlingen betreft, een zekere selectieve aandacht vertonen. Vergeleken met blanken worden kleurlingen aanzienlijk vaker aangehouden in zogenaamde 'verdachte' situaties (32% tegen 14.5%). Zij worden vaker naar het bureau meegenomen, om vervolgens significant vaker na controle doorgestuurd te worden omdat geen overtreding kon worden vastgesteld (39% tegenover 20%). Aanhouding bij verkeerscontrole levert in bijna de helft van de gevallen waar kleurlingen mee zijn gemoeid in het geheel niets op (tegen 17.3% bij blanken). De politie vertoont significant meer kleinerend en autoritair gedrag jegens langharigen, kleurlingen en slordig geklede personen, terwijl het optreden tegen kleurlingen zich extra onderscheidt door een moraliserende en onvriendelijker benadering. Het blijkt ook dat deze drie groepen personen geneigd zijn zich tegenover de politie op een onbeleefder, onverschilliger, vijandiger of agressiever wijze te gedragen dan anderen. Het gedrag van de burgers en de surveillanten is in hoge mate gecorreleerd, en het lijkt erop dat hier de interactiespiraal is waargenomen die typerend is voor discriminatieverschijnselen.

Uit onderzoek door Luning naar rassenvooroordeel bij de Amsterdamse politie in 1974, blijkt dat de Amsterdamse politie in even grote mate bevooroordeeld is als de Amsterdamse controlegroep - die bestond uit personeel van het Gemeentelijk Vervoersbedrijf, namelijk buschauffeurs, trambestuurders en controleurs, die qua

²¹³ LANDELIJK BUREAU TER BESCHERMING VAN RASSENDISCRIMINATIE (LBR), *Cursus Antidiscriminatierecht voor beginners*, onuitg., Rotterdam, september 2002.

opleidingsniveau overeen zouden komen met politieagenten.²¹⁵ Om deze reden zou het volgens Luning oneerlijk zijn om alleen de politie te beschuldigen, aangezien dat de politie tot zondebok zou maken voor (de houding van) de 'doorsnee-Hollander'. (Wie Luning als 'doorsnee-Hollander' ziet, zou een punt van discussie kunnen zijn.) Dat neemt volgens de onderzoeker echter niet weg dat een bevooroordeelde politieman, gezien de bevoegdheden die hij/zij bezit en de wapens waarover hij/zij beschikt, als bedreiging voor gekleurde landgenoten toch wel enige malen hoger getaxeerd mag worden dan een willekeurige bevooroordeelde burger. Vooroordeel van een buschauffeur kan een onaangename opmerking tot gevolg hebben; vooroordeel van een politieman vrijheidsberoving of erger.

Uit onderzoek van Willis naar de effectiviteit en impact van de bevoegdheid van de Engelse politie tot *stop and search powers* in 1983 blijkt dat blanken het meest worden onderworpen aan deze maatregel, waarna *black people* de grootste groep vormt van etnische minderheden die bestaat uit *dark European, Asian, Chinese, Arab* en *unknown*. Relatief gezien werden *black males* tussen de 16 en 24 jaar oud uitzonderlijk vaak aangehouden.²¹⁶

Naar aanleiding van de resultaten van deze onderzoeken is een negatieve opinie van burgers over het discriminatoir optreden van de politie mijns inziens begrijpelijk. Uit een opiniepeiling van burgers in de *United States* in 1991, bleek dat 59% van de respondenten van mening was dat de politie meedogenloos optrad en 53% geloofde dat de politie gewelddadiger optrad tegen verdachten die *black* of *Hispanic* waren.²¹⁷ De resultaten waren nog schrijnender wanneer de antwoorden werden geanalyseerd van *black adults* en *white adults*. Op de stelling: '*These days police in most cities treat blacks as fairly as they treat whites*', was 45% van de *white adults* het oneens tegenover 73% van de *black adults*. Onderzoek van Jurgen-Tas wees er, als vermeld, op dat de politie ook langharigen en slordig geklede personen anders behandelde. De onderzoeken zijn echter al een aantal jaren geleden uitgevoerd. De vraag die gesteld kan worden is of de politie, na al die jaren van negatieve

²¹⁴ Resultaten van het onderzoek van Junger-Tas uit 1977 staan weergegeven in F. BOVENKERK, *Omdat zij anders zijn: Patronen van rasdiscriminatie in Nederland*, Amsterdam, uitgeverij Boom, 1978, 160-163.

²¹⁵ Resultaten van het onderzoek van Luning in 1974 staan weergegeven in F. BOVENKERK, *Omdat zij anders zijn: Patronen van rasdiscriminatie in Nederland*, Amsterdam, uitgeverij Boom, 1978, 140-160.

²¹⁶ C.F. WILLIS, *The use, effectiveness and impact of police stop and search powers*, London, Research and planning unit, 1983, 13-14.

²¹⁷ C.J.O. OGLETREE, M. PROSSER, A. SMITH en W. TALLEY, *Beyond the Rodney King story: An Investigation of Police Conduct in Minority Communities*, Boston, Northeastern University Press, 1995, 7-8.

berichtgeving, nog steeds op dezelfde manier optreedt, en wat momenteel de mening van de burgers is over het al dan niet discriminatoir optreden van de politie.

3.3. *Selectief fouilleren, een kritische beschouwing*

Wanneer wij in verband met preventief fouilleren spreken over selectiviteit, zijn een aantal bemerkingen hierover op zijn plaats. Ten eerste gaat aan het benoemen van een veiligheidsrisicogebied een selectief proces vooraf. Alleen een gebied dat wordt gekenmerkt door een hoog risico op geweldsincidenten en dreigingen met (vuur)wapens kan worden aangewezen tot veiligheidsrisicogebied. Ten tweede vindt een selectief proces plaats bij het vaststellen van de dagen en tijdstippen, en van de plaatsen vanwaar de verschillende groepen agenten vertrekken en gaan staan tijdens de acties preventief fouilleren. Deze zijn namelijk gebaseerd op een analyse van *hot spots* en tijden. Ten derde worden 'grote' horecagelegenheden slechts binnentreden na een specifieke aanleiding, bijvoorbeeld een melding in het verleden van geweld of andere incidenten, hetgeen ook een selectief proces is. Terwijl deze vormen van selectiviteit worden aanvaard, is dat niet het geval bij selectief fouilleren. Volgens de Rotterdamse politie wordt er dan ook absoluut niet selectief gefouilleerd. Wanneer wordt gesproken over selectief fouilleren, is het mijns inziens echter van belang te weten wat men hieronder verstaat. Naar mijn mening is een selectie op basis van uiterlijke kenmerken, zoals huidskleur, sekse, kledij of haardracht (inderdaad) uit den boze. Selectie op basis van kennis, door werkervaring opgedaan over bepaalde personen in het betreffende gebied, is mijns inziens echter geoorloofd. Hierbij gaat het dan om personen die bekend zijn bij de politie, naar aanleiding van een eerdere aanraking met de politie. Wanneer de politie in deze gevallen niet adequaat reageert, streeft zij haar doel voorbij. Een extreem voorbeeld ter verduidelijking is de volgende. De politie staat op straat en er komt een groepje jongeren langs die als lastbezorgers bekend staan, terwijl aan de andere kant twee oudere dames lopen. Uit capaciteitsgebrek moeten de politieagenten kiezen wie zij zullen fouilleren. Is het dan selectief fouilleren, ofwel discriminatoir optreden, als zij ervoor kiezen het groepje jongeren te fouilleren en de dames ongemoeid hun pad laten vervolgen? Wanneer zij ervoor kiezen de twee dames te fouilleren - om te bewijzen dat zij niet selectief fouilleren – fouilleren zij dan ook niet juist selectief, waarbij zij zelfs hun doel voorbij streven? Zoals reeds gezegd is het, wanneer men spreekt over discriminatie tijdens preventief fouilleren, naar mijn mening belangrijk

aan te geven waarover men spreekt en moet een onderscheid worden gemaakt in uiterlijke persoonskenmerken en kennis over personen opgedaan tijdens werkuren.

DEEL II. EMPIRISCH LUIK

In de voorgaande hoofdstukken is een inhoudelijk en juridisch beeld geschetst van preventief fouilleren en de discussiepunten terzake. Het onderzoek dat in het kader van deze licentiaatsverhandeling is uitgevoerd, is erop gericht de mening te exploreren van de gefouilleerde 'burgers' over preventief fouilleren. Toen de onderzoeksvraag eenmaal vaststond, vonden in de Tarwewijk volop acties preventief fouilleren plaats. Dit was de reden om het onderzoek te richten op de gefouilleerde inwoners en de gefouilleerde passanten van deze wijk.

In dit empirisch luik komen in hoofdstuk vier, 'Methode', achtereenvolgens aan de orde: De procedure (§1.), waarin wordt uitgelegd waarom is gekozen voor een kwantitatief, explorerend onderzoek door middel van een *survey* interview, en waarin de procedure en werkwijze worden beschreven. De meting (§2.), ofwel de vragenlijst en de operationalisering van de begrippen. De subjecten, de kwaliteitscontrole en de beschrijving en verantwoording van de data-analyse worden achtereenvolgens besproken in §3. tot en met §5. In hoofdstuk vijf worden de resultaten van de gebruikte statistische toetsen sec weergegeven. Daarbij wordt eerst de antwoordverdeling gepresenteerd van de nog niet behandelde vragen (§1.). Vervolgens worden de belangrijk geachte significante en niet-significante resultaten sec weergegeven van de Spearman's rho (correlatie, §2.), de Chi kwadraat (§3.), de Independent-Samples T-test (§4.), en de One-Way ANOVA (§5.). In §6. worden de belangrijkste geachte resultaten besproken die, indien mogelijk, worden gekoppeld aan de algemene theorie, en worden aanbevelingen gedaan voor verder en diepgaand onderzoek. Ten slotte volgt een conclusie.

Hoofdstuk 4. Methode

§1. Procedure

Zoals reeds vermeld kan het onderzoek naar de mening van de inwoner en passant van de Tarwewijk worden getypeerd als een kwantitatief, explorerend onderzoek, uitgevoerd met behulp van het *survey* interview. In de volgende drie paragrafen worden de termen kwantitatief, explorerend en *survey* onderzoek besproken. Hierbij wordt tevens duidelijk gemaakt waarom is gekozen voor dit type onderzoek. In de laatste paragraaf zal ten slotte de werkwijze tijdens het onderzoek worden besproken.

1.1. *Kwantitatief onderzoek*

Bij een kwantitatief onderzoek worden de resultaten door middel van getallen of cijfers weergegeven. De kwantitatieve gegevens stellen de onderzoeker in staat wiskundige en statistische bewerkingen door te voeren. Een representatieve steekproef maakt het mogelijk uitspraken te doen over de populatie, in dit onderzoek over de preventief gefouilleerde inwoners en de preventief gefouilleerde passanten van de Tarwewijk.²¹⁸

Mijn eerste onderzoeksopzet was het verrichten van een kwalitatief onderzoek²¹⁹ naar de mening van 'de burger' over preventief fouilleren. Aan de uitvoering hiervan kleefden echter enkele praktische problemen. Tijdens een actie preventief fouilleren zou het niet mogelijk zijn om op straat een diepte-interview af te nemen. Het zou te lang duren en door teveel externe afleidingen zou de validiteit en betrouwbaarheid van de antwoorden nadelig kunnen worden beïnvloed. Om potentiële respondenten te interviewen, zou het nodig zijn geweest een aparte afspraak te maken. Hierbij zouden zich de volgende complicaties aandienen: mensen moesten bereid zijn om

²¹⁸ Zie hoofdstuk 4, §4. Kwaliteitscontrole voor de uitwerking van de representativiteit van het onderzoek.

²¹⁹ Een kwalitatief onderzoek is een vorm van empirisch onderzoek waarbij de gegevensverzameling open en flexibel is. Een kwalitatieve manier van informatie verzamelen geeft ruimte aan onvoorziene en ongeplande verschijnselen en gebeurtenissen. Deze openheid van de verzamelingsmethode vraagt ook een bijzondere openheid van geest van de kant van de onderzoeker. Deze openheid is nodig om flexibel te kunnen reageren op wat zich ter plekke voordoet. Dit houdt in dat een sterke voorstructurering wordt vermeden. Het gaat er daarbij vrijwel steeds om de betekenissen te achterhalen die de onderzochten zelf aan iets in hun wereld geven.

deze afspraak te maken en er tijd voor vrij te maken, en het was een probleem een plaats te vinden waar ik het interview zou kunnen afnemen. Enkele politieambtenaren en mijn stagebegeleider achtten het niet verantwoord om mij, in mijn eentje, naar de woningen van mensen in de Tarwewijk te laten gaan. Volgens hen was dat te gevaarlijk. Mensen bij mij thuis uitnodigen, was om deze reden evenmin een optie. De enige mogelijkheid was het interview af te nemen in een aparte kamer op het politiebureau. Ik meende echter dat dit potentiële respondenten af zou schrikken, waardoor ik de kans op medewerking klein achtte. Terwijl wij de problemen van een kwalitatief onderzoek bespraken, vroeg de chef wijkteam Tarwewijk of ik geïnteresseerd was in een kwantitatief onderzoek. Hij was zelf van mening dat een dergelijk onderzoek van belang was en vond het geen probleem als er meerdere studenten mee zouden lopen met de resterende twee acties preventief fouilleren, teneinde genoeg respondenten te verkrijgen. Deze suggesties wekten mijn interesse waardoor ik de beslissing nam te kiezen voor een kwantitatief onderzoek.

1.2. Explorerend onderzoek

Bij een explorerend onderzoek is geen sprake van duidelijke, expliciete verwachtingen. De onderzoeksvraag kan worden getypeerd als een open vraag, zonder de veronderstelling deze achteraf te kunnen verklaren. Exploratief onderzoek leidt tot zeer voorlopige uitspraken, die kunnen worden gebruikt als voorbereiding op hypothesetoetsende projecten.²²⁰

Op dit moment is de literatuur over preventief fouilleren (in Nederland) zeer beperkt, en is nog geen wetenschappelijk onderzoek verricht naar de mening van 'de burger' over preventief fouilleren. Omdat geen hypothesen op basis van bestaande literatuur konden worden getoetst, is gekozen voor een explorerend onderzoek. Dit explorerend onderzoek kan worden beschouwd als een piloot-studie naar de mening van burgers over preventief fouilleren, waarvan de uitkomsten kunnen worden gebruikt voor een eventueel diepgaander en/of representatiever onderzoek. De resultaten van onderhavig onderzoek worden dan ook gebruikt om aanbevelingen te doen voor eventueel toekomstig onderzoek.

²²⁰ D.B. BAARDA en M.P.M. DE GOEDE, *Basisboek Methoden en Technieken: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek*, Groningen, Wolters-Noordhoff, 2001, 93-93.

1.3. Survey onderzoek

Bij een *survey* onderzoek worden gegevens verzameld door interview (vragen die telefonisch, per post of *face-to-face* kunnen worden afgenomen) of observatie. Vooral bij beschrijvend en exploratief onderzoek, en in geringe mate ook bij toetsend onderzoek, kan gebruik worden gemaakt van de grondvorm *survey* onderzoek.²²¹

Een *survey* interview kan worden omschreven als een gesprek van persoon tot persoon (*face-to-face*), waarbij sprake is van een duidelijke rolverdeling tussen de twee betrokkenen: de interviewer en de respondent. De interviewer stelt de vragen aan de hand van een gestandaardiseerde vragenlijst, waarin zowel de formulering als de volgorde van de vragen vastligt. De bedoeling hiervan is informatie te verwerven die de onderzoeker om theoretische of praktische redenen belangrijk acht. De respondent kan worden bevraagd over meningen, gedragingen, feiten, gebeurtenissen en omstandigheden. Van de respondent wordt verwacht dat hij/zij zo volledig en accuraat mogelijk antwoordt. De onderzoeker is niet geïnteresseerd in de particuliere respondent, maar in de respondent als vertegenwoordiger van een bepaalde categorie waaruit deze bij toeval is geselecteerd. De onvervangbaarheid van de respondent in kwestie betreft in een *survey* onderzoek niet de unieke persoonlijke eigenschappen, maar de omstandigheid dat hij/zij een a-select gekozen steekproefeenheid vormt. Indien de a-select gekozen respondent niet meewerkt, kunnen bijkomende vertekeningen optreden, zoals een oververtegenwoordiging van welwillende of gemakkelijk bereikbare respondenten. Daarom is de motivatie tot medewerking belangrijk en moet de interviewer zich bijzonder inspannen om respondenten, die in eerste instantie niet mee willen werken, alsnog aan te sporen tot participatie.²²²

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, was de keuze voor een *face-to-face* interview vanzelfsprekend. Met een postenquête of een telefonisch interview zou het onmogelijk zijn geweest om de eveneens gefouilleerde passanten van de Tarwewijk te ondervragen.

²²¹ D.B. BAARDA en M.P.M. DE GOEDE, *Basisboek Methoden en Technieken: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek*, Groningen, Wolters-Noordhoff, 2001, 131.

²²² J.B., BILLIET, *Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek: ontwerp en dataverzameling*, Leuven, Acco, 1992, 215 - 218.

Het *face-to-face survey* interview heeft voor- en nadelen, die beide worden besproken. Tevens wordt vermeld op welke manier binnen dit onderzoek rekening is gehouden met die verschillende aspecten. De nadelen van een *survey* interview kunnen worden onderverdeeld in nadelen die worden veroorzaakt door de respondent, óf door de enquêteur.²²³ In de eerste plaats kan het onderzoek nadelig worden beïnvloed door de respondent, als de communicatie wordt belemmerd omdat deze onvoldoende is gemotiveerd om mee te werken. Gebrek aan interesse zal hem/haar ertoe aanzetten zich niet te veel in te spannen om na te denken. Naar mijn mening is deze ongemotiveerdheid voornamelijk van invloed bij lange en ingewikkelde vragenlijsten, die veel tijd en inspanning vergen van de respondent. De vragenlijst die voor het onderzoek is gebruikt, bestond uit elf korte vragen. Vooraf werd aan de respondent vermeld dat de enquête ongeveer één minuut zou duren. Daarmee werd de inspanning die de respondenten moesten leveren tot een minimum beperkt, en was het onwaarschijnlijk dat dit nadeel een (negatieve) rol zou spelen bij de betrouwbaarheid van het onderzoek. Daarentegen verliep de communicatie moeizamer als mensen de Nederlandse taal slechts beperkt beheersten, ofwel uitsluitend (gebroken) Engels spraken. Een enkele respondent begreep het woord 'privacy' of 'wenselijk' niet. In dat geval gaf de enquêteur een synoniem of omschrijving van deze termen. 'Wenselijk' werd vervangen door 'goed' of 'prettig'. De omschrijving voor privacy hing af van de verschillende enquêteurs en was dus divers. Hierbij dient te worden opgemerkt dat dit scenario zich slechts enkele malen voordeed. Bij respondenten die alleen (gebroken) Engels spraken, werd de enquête in het Engels afgenomen. De enquêteurs beschikten echter niet over een vragenlijst die (exact) in het Engels was vertaald, waarbij een precieze vertaling van deze enquête overigens al problematisch zou zijn geweest. De enquêteurs hebben de vragen zelf *ad hoc* vertaald. Een tweede nadeel treedt op als de respondent sociaal wenselijk antwoordt. Dit wil zeggen dat hij/zij denkt te weten welk antwoord de enquêteur zou willen horen, en vervolgens dit antwoord geeft. Tijdens het enquêteren voor dit onderzoek zouden zowel de enquêteur zelf, als de aanwezigheid van de politie, een rol kunnen spelen bij het geven van een sociaal wenselijk antwoord. Om de invloed van de politie op de beantwoording zoveel

²²³ J.B., BILLIET, *Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek: ontwerp en dataverzameling*, Leuven, Acco, 1992, 220-222; J. BILLIET, G. LOOSVELDT. en L. WATERPLAS, *Het survey-interview onderzocht:*

mogelijk te beperken, werd de respondent in een inleidende zin verteld dat de enquêteur geen lid was van de politie, en een onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek deed voor een thesis. Bovendien werd geïnterviewd op één tot drie meter afstand van de politiegroep, om de respondent niet het gevoel te geven door de politie op de vingers te worden gekeken. Ten derde kan het antwoord van de respondent worden beïnvloed doordat hij/zij zich in specifieke omstandigheden bevindt. Bij dit onderzoek werden de respondenten direct na de fouillering geïnterviewd. De kans bestaat dat de respondent een gematigder of juist extremer antwoord zou hebben gegeven, wanneer het interview enkele dagen, weken of maanden later had plaatsgevonden.

De nadelen die kunnen ontstaan door de interviewer (interviewervariantie genoemd), worden onderverdeeld in rolafhankelijke en rolonafhankelijke kenmerken. Rolafhankelijke kenmerken zijn op een of andere wijze verbonden met de taak van de interviewer, zoals een eigen opinie over de te stellen vragen, eigen verwachtingen, instructies die hij/zij verkeerd kan opvolgen, onduidelijkheden over het afnemen van de enquête enzovoorts. Om eventuele onduidelijkheden snel te verhelpen, konden de enquêteurs mij via de portofoon van de politie bereiken. Dit was echter nooit nodig. Eén keer vroeg een enquêteur mij tijdens de pauze wat te doen als respondenten geen mening hadden bij vraag zes²²⁴, waar slechts twee antwoordcategorieën (ja of nee) mogelijk waren. Onafhankelijk van elkaar hadden de enquêteurs deze vraag, indien de respondent hier expliciet naar verwees, aangevuld met een derde antwoordcategorie, namelijk de geen mening filter. Het is van belang te weten dat tijdens de enquête bij vraag zes dus slechts twee antwoordcategorieën bestonden. Alleen als de respondent nadrukkelijk verwoordde hierover geen mening te hebben, werd dit antwoord genoteerd. Het is mogelijk dat meer respondenten voor het geen mening alternatief zouden hebben gekozen, als bij vraag zes drie antwoordmogelijkheden waren opgenomen. Voorts zouden, volgens sommige onderzoekers, ook rolonafhankelijke kenmerken zoals sekse, leeftijd, ras en sociaal economische status van de interviewer, effect kunnen hebben op de antwoorden. Tussen onderzoekers bestaat hierover echter nog geen eenduidigheid. De groep enquêteurs van dit onderzoek bestond uit acht vrouwen en één man tussen de 18 en

Effecten van het ontwerp en gebruik van vragenlijsten op de kwaliteit van de antwoorden, Leuven, Katholiek Sociologisch onderzoeksinstituut KU Leuven, 1984, 29-45.

23 jaar. Ze waren allen studenten. Zeven van de acht vrouwen en de mannelijke enquêteur hadden een blanke huid, er was één vrouw met een donkere huidskleur. Voor dit onderzoek is de interviewvariantie onderzocht. Hierbij is gekeken of de antwoorden op de vijf essentiële vragen van de vragenlijst gemiddeld van elkaar verschilden bij de negen verschillende enquêteurs. Bij de uitvoering van de One-Way ANOVA en de Chi kwadraat voor die variabelen waarbij de toets van toepassing was, werd bij de One-Way ANOVA één significant verschil in antwoord gevonden bij de vraag naar de ervaring met het optreden van de politieagent tijdens het fouilleren, (N=363, $p < .01$).²²⁵ Om welke enquêteurs het ging, werd berekend aan de hand van de *post hoc* test *Scheffe*. Hierbij wordt een paarsgewijze vergelijking gemaakt tussen de gemiddelden van de negen enquêteurs, waaruit blijkt tussen welke twee enquêteurs op deze vraag een significant verschil in (gemiddeld) antwoord is gevonden. Hieruit bleek dat slechts één significant verschil is gemeten tussen twee vrouwelijke enquêteurs (N=74, $p < .05$). Dit verschil hoeft echter niet perse de invloed van interviewvariantie te zijn. Zo zou bijvoorbeeld de plaats waar de enquêteurs de vragenlijsten hebben afgenomen, van invloed kunnen zijn op het verschil in antwoord. Als één van de twee enquêteurs veel enquêtes heeft afgenomen bij het metrostation, zou de factor 'gehaast zijn om de metro te kunnen halen' invloed kunnen hebben op het beantwoorden van de vragen. Naar verklarende factoren voor het verschil in antwoord op de vraag naar de ervaring met het optreden van de politieagent tijdens het fouilleren, is geen verder onderzoek gedaan. Dit verschil kwam namelijk alleen bij deze vraag voor, en slechts tussen twee enquêteurs.

Een *face-to-face survey* interview heeft meerdere voordelen.²²⁶ Ten eerste heeft de enquêteur de mogelijkheid om vragen te verduidelijken als de respondent aangeeft de vraag niet te begrijpen. Ook kan de enquêteur, als hij/zij zelf meent dat de respondent de vraag niet goed begrijpt, de vraag herhalen of in andere woorden (of taal) uitleggen. Hierdoor kunnen analfabeten, of personen die beperkt Nederlands of alleen Engels spreken, eveneens in de onderzoekspopulatie worden opgenomen. Omdat er in de Tarwewijk veel allochtonen wonen, was het mogelijk dat een

²²⁴ Vraag zes luidt als volgt: 'Bent u van mening dat de politie bepaalde personen eerder preventief fouilleert dan anderen?' Zie bijlage VII voor de weergave van de vragenlijst.

²²⁵ Zie hoofdstuk 4, 5.1. 'Gebruikte statistische toetsen' voor de toepassingsmogelijkheden van de gebruikte toetsen.

aanzienlijke groep personen het Nederlandse schrift niet (voldoende) zou beheersen. Tijdens het interview bleek bovendien dat sommige respondenten de enquêtes verkeerd zouden hebben ingevuld als het een antwoord met schaalverdeling betrof. Om deze redenen was het van belang dat de enquêteur de vragenlijst zelf invulde. Een tweede voordeel van het *face-to-face survey* interview is de directe wijze waarop de geïnterviewden worden aangesproken en de enquête wordt afgenomen. Daardoor is de kans op respons groter dan bij een post- of telefonische enquête. Soms was de mededeling dat de enquête maar 'een minuutje' zou duren, dat deze anoniem zou worden verwerkt, of dat men de enquêteur een groot plezier zou doen door mee te werken aan de resultaten voor de thesis, doorslaggevend om de vragen (alsnog) te beantwoorden. In de derde plaats is een pluspunt van deze manier van interviewen, dat spontane uitingen geregistreerd kunnen worden. De enquêteurs is dan ook gevraagd deze uitspraken te noteren. Ten slotte was de ervaring, die is opgedaan tijdens de acties preventief fouilleren door onder meer de gesprekken met politieagenten en respondenten, van belang voor een breder zicht op het fenomeen preventief fouilleren en voor de mogelijkheid een beeld te vormen over deze politieke ingreep.

1.4. Werkwijze

In totaal hebben negen enquêteurs meegewerkt, verdeeld over twee acties preventief fouilleren. Bij beide acties preventief fouilleren waren zes enquêteurs aanwezig. Van deze zes liepen er drie mee tijdens beide acties, de drie anderen verschilden per actie. Voorafgaand aan de actie werden de enquêteurs ingelicht over de inhoudelijke betekenis van preventief fouilleren en namen wij gezamenlijk de enquête door. Daarbij werden enkele duidelijke afspraken gemaakt. Zo kregen de enquêteurs bijvoorbeeld de instructie om de vragenlijst voor te lezen, terwijl de respondent kon meelezen op het enquêteformulier. Op deze manier was het mogelijk de schaalverdeling van de antwoorden te verduidelijken aan de respondent. Vervolgens vulde de enquêteur de formulieren in. Bij een respondent die niet wilde meewerken, werd de enquêteurs gevraagd zich hier niet te snel bij neer te leggen maar te proberen hem of haar toch tot deelname aan het onderzoek over te halen.

²²⁶ J.B., BILLIET, *Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek: ontwerp en dataverzameling*, Leuven, Acco, 1992, 212-213.

Wanneer respondenten nog speciale opmerkingen maakten, dienden de enquêteurs deze op het formulier te noteren.

De enquêteurs werden toegevoegd aan een mobiele groep politieagenten in uniform waarbij minimaal één vrouwelijke agent aanwezig was, zodat ook vrouwelijke burgers gefouilleerd en geënquêteerd konden worden. Omdat de aan fouilleren onderworpen personen zich relatief vaak in gezelschap van een of meer anderen bevonden, liepen steeds twee enquêteurs met een groep agenten mee zodat zij meerdere gefouilleerde burgers konden ondervragen. De enquêteurs stonden op kleine afstand (ongeveer één tot drie meter) van de agenten. Na het fouilleren, vroegen zij de betreffende persoon mee te werken aan een onderzoek naar de mening van de burger over preventief fouilleren voor een afstudeerscriptie. Soms was de agent de enquêteur voor, en verwees deze de gefouilleerde burger door naar de enquêteur omdat hij/ zij 'u nog een vraagje zou willen stellen'.

Bij het fouilleren van meerdere personen tegelijk, werden steeds de eerste twee gefouilleerde burgers door de enquêteurs aangesproken. Vervolgens werden, indien mogelijk, de overige leden van die groep geënquêteerd. Door deze werkwijze kan de selectie van respondenten a-selectief worden genoemd.

§2. Meting

Bij dit onderzoek is zoals vermeld gebruik gemaakt van een *survey* onderzoek, meer specifiek een *face-to-face* interview. In deze paragraaf wordt eerst de vragenlijst doorgelopen, waarna de operationalisering van de begrippen in de onderzoeksvraag plaatsvindt.

2.1. Vragenlijst

In de vragenlijst zijn vijf essentiële vragen opgenomen, die zijn gebaseerd op discussiepunten over preventief fouilleren in parlementaire stukken en mediaberichten.²²⁷ Deze vijf vragen, vraag drie tot en met zeven, hebben betrekking op de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk, de mogelijke beïnvloeding van het veiligheidsgevoel in de Tarwewijk, het optreden van de

²²⁷ Zie hoofdstuk 3 'Discussiepunten met betrekking tot preventief fouilleren'.

politieagent tijdens het fouilleren, het al dan niet a-selectief fouilleren, en de privacy.²²⁸ De overige vragen zijn opgenomen om te kunnen zien of deze variabelen invloed hebben op de beantwoording van de vijf essentiële vragen. Dit zijn vraag één, waarin wordt gevraagd of de respondent wist dat in de Tarwewijk de mogelijkheid bestaat om preventief gefouilleerd te worden - met andere woorden, dat de Tarwewijk een veiligheidsrisicogebied is, en vraag twee, waarin de vraag gesteld wordt hoe vaak de persoon al is gefouilleerd. Vraag acht tot en met elf betreffen gegevens met betrekking tot de respondent, namelijk geslacht, geboortejaar, het al dan niet wonen in de Tarwewijk (inwoner versus passant) en, wanneer de respondent een inwoner van de Tarwewijk bleek te zijn, de vraag hoe lang hij/zij hier woonde. De laatste 'vragen' dienden enkel door de enquêteur beantwoord en genoteerd te worden. Het betrof de vraag of de respondent, vóór de fouillering, een voetganger, automobilist, fietser, bromfietser, motorrijder, cafébezoeker of coffeeshopbezoeker was, óf dat hij/zij behoorde tot de categorie 'anders'. Ook moest genoteerd worden of bij de respondent niets gevonden was, een vrijwillige afstand had plaatsgevonden, of dat de persoon als verdachte werd beschouwd en dus werd meegenomen naar het politiebureau.

Bij het opstellen van de enquête is getracht rekening te houden met een aantal in de literatuur beschreven aanbevelingen voor het ontwerpen van een goede vragenlijst.²²⁹ Ten eerste is geprobeerd de vragen duidelijk over te brengen door ze kort te houden, door in elke vraag slechts één attitudeobject te verwerken, en door geen (dubbele) negaties op te nemen. Ten tweede is getracht het suggestieve effect tot een minimum te beperken door de vragen neutraal op te stellen. Ten derde is een korte vragenlijst met gesloten vragen opgesteld, om de tijd en inspanning van de respondent voor het invullen van een enquête tot een minimum te beperken. Er moest namelijk rekening worden gehouden met de omstandigheid dat de enquête op straat werd afgenomen - waar de gefouilleerden mogelijk niet het geduld opbrengen een vragenlijst in te vullen. Bij een korte vragenlijst zijn mensen mogelijk sneller bereid mee te werken. Het afnemen van een enquête met gesloten vragen vergt eveneens minder tijd dan een enquête met open vragen. Bovendien zijn de

²²⁸ Zie bijlage VII. voor de weergave van de vragenlijst.

²²⁹ J.B. BILLIET, *Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek: ontwerp en dataverzameling*, Leuven, Acco, 1992, 159- 171; J. BILLIET, G. LOOSVELDT en L. WATERPLAS, *Het survey-interview onderzocht: Effecten van het ontwerp en gebruik van vragenlijsten op de kwaliteit van de antwoorden*, Leuven, Katholiek Sociologisch onderzoeksinstituut KU Leuven, 1984, 125-208.

antwoorden op gesloten vragen van verschillende respondenten, na invoering van de gegevens, makkelijk te vergelijken met het statistisch verwerkingsprogramma *Statistical Package for Social Sciences* (SPSS). Indien mogelijk is gebruik gemaakt van een gradatieschaal met vijf antwoordalternatieven, waarbij altijd een middenalternatief werd aangeboden. De keuze voor vijf antwoordalternatieven is gemaakt om de sterkte van de houding te kunnen meten. Het middenalternatief is toegevoegd, omdat ik ervan uitga dat de mening van de respondent binnen de context werkelijk tot het middenalternatief kan behoren. Om alle antwoordmogelijkheden op een overzichtelijke wijze aan de respondenten voor te kunnen leggen, lazen de enquêteurs de vragen voor - waarbij ze de respondent mee lieten kijken/lezen op het enquêteformulier. Ten vierde is rekening gehouden met de plaats van de vragen op de vragenlijst. Hierbij is ervoor gezorgd dat vragen die bedreigend over zouden kunnen komen, in deze vragenlijst waarschijnlijk de gegevens van de respondent, aan het eind van de vragenlijst worden gesteld. Op deze manier werden respondenten niet meteen afgeschrikt, met de kans dat zij niet verder wilden meewerken. Wanneer zij verkozen op deze persoonlijke vragen geen antwoord te geven, was het merendeel van de vragenlijst al ingevuld en konden deze gegevens alsnog worden gebruikt bij de analyse. Een piloot studie naar de begrijpelijkheid en duidelijkheid van de vragen in de enquête heeft niet kunnen plaatsvinden, omdat er nog slechts twee acties preventief fouilleren zouden worden uitgevoerd. Beide laatste acties wilde ik benutten om de enquêtes af te nemen. Wel is de enquête, voorafgaande aan de acties, afgenomen bij vier personen die niets met de Tarwewijk te maken hebben. Voor alle vier bleek de vragenlijst duidelijk. Bij vraag zes, over het al dan niet a-selectief optreden van de politie, is er bewust voor gekozen dit begrip te omschrijven.²³⁰ A-selectiviteit zou mogelijk een te vakkundig woord zijn, dat de respondenten niet begrijpen. Om te voorkomen dat ze, als ze de vraag niet begrepen, geen antwoord zouden geven, is de term a-selectief fouilleren niet gebruikt.

2.2. Operationalisering van de begrippen

²³⁰ De vraag luidt als volgt: 'Bent u van mening dat de politie bepaalde personen eerder preventief fouilleert dan anderen?'. Zie bijlage VII. voor de weergave van de vragenlijst.

De begrippen in de onderzoeksvraag, namelijk: ‘Wat is de mening van de preventief gefouilleerde inwoner en preventief gefouilleerde passant van het veiligheidsrisicogebied de Tarwewijk over preventief fouilleren in deze wijk?’, worden geoperationaliseerd in vijf vragen. Deze vragen betreffen de mening van inwoners en passanten van de Tarwewijk inzake de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk, de mogelijke beïnvloeding van het veiligheidsgevoel in de Tarwewijk, het optreden van de politieagent tijdens het fouilleren, het al dan niet a-selectief fouilleren door leden van de politie, en de privacy.²³¹

Het veiligheidsrisicogebied de Tarwewijk wordt begrensd door de volgende straten: Maastunnelplein, Pleinweg, Zuidplein, Strevelseweg, Dordtselaan, Maashaven Zuidzijde en Brielselaan, en de wegen en gebieden die daarbinnen vallen.²³²

Behalve inwoners zijn ook passanten ondervraagd, waaronder wordt verstaan: personen die preventief zijn gefouilleerd in de Tarwewijk, maar er niet wonen.

Onder preventief fouilleren wordt zowel onderzoek aan het lichaam, als onderzoek van het voertuig begrepen.

§3. Subjecten

De geënquêteerde groep bestaat uit de 370 inwoners en passanten van De Tarwewijk, die tijdens de laatste twee acties in deze wijk preventief gefouilleerd zijn. Doordat sommige gegevens bij enkele enquêtes ontbreken, bijvoorbeeld omdat de respondent zijn/haar tram wilde halen en er dus vandoor ging, of omdat de enquêteur vergeten is een antwoord in te vullen, zal het totaal aantal respondenten bij een bepaalde vraag (N totaal) meestal lager zijn dan de totale onderzoeksgroep van 370 respondenten.

De eerste actie waarbij de enquêteurs respondenten wierven, vond plaats op woensdag 12 februari tussen 14.00 en 22.00 uur. De tweede actie waarbij werd geënquêteerd was op zaterdag 22 februari tussen 18.00 en 2.00 uur. Van de in totaal 370 respondenten was 17.7% vrouw (N =64) en 82.3% man (N=298). De respondenten varieerden in leeftijd tussen de 13 en 71 jaar (gemiddeld 27.7 jaar,

²³¹ Zie bijlage VII. voor de weergave van de afgenomen enquête en dus de antwoordverdeling van de verschillende vragen.

²³² Zie bijlage VI. voor een grafische weergave van Rotterdam en specifiek de Tarwewijk.

SD=9.61). De meerderheid van de respondenten was passant, een minderheid woonde in de Tarwewijk, respectievelijk 58.3% (N=210) en 41.7% (N=150). De bewoners woonden tussen de 1 en 504 maanden (ofwel 42 jaar) in de betreffende wijk²³³ (gemiddeld 71.7 maanden ofwel 5.9 jaar, SD=89.0).²³⁴

Tijdens de eerste en tweede actie zijn respectievelijk 702 (53%) en 624 (47%) burgers gefouilleerd. Daarmee was het aanbod van gefouilleerde personen te groot voor de capaciteit van de enquêteurs. Het totaal aantal burgers dat werd gevraagd deel te nemen aan het onderzoek, bedroeg 533. Dit vormt 40% van het totaal aantal burgers die zijn gefouilleerd tijdens de eerste en de tweede actie. Niet iedereen wilde desgevraagd participeren. De personen die wel meewerkten, vormen samen de responsgroep. Deze bevat 370 respondenten. Dit is 69% van het aantal burgers dat werd gevraagd deel te nemen aan het onderzoek, ofwel 28% van het totaal aantal burgers dat tijdens de twee acties preventief fouilleren door de politieagenten is gefouilleerd. De non-responsgroep, gevormd door degenen die niet wilden/konden participeren, bestaat uit 163 personen. Dit is 31% van het aantal burgers dat werd gevraagd deel te nemen aan het onderzoek. Bij weigering wordt verondersteld dat dit systematisch samenhangt met bepaalde kenmerken van personen die voor het onderzoek van belang zijn, waardoor bijgevolg een systematische vertekening kan optreden.²³⁵ Om deze reden probeerden de enquêteurs deze mensen alsnog aan te sporen aan het interview mee te werken. Dit lukte echter niet in alle gevallen.

Tijdens de eerste actie preventief fouilleren hebben de enquêteurs de non-responsgroep alleen naar sekse geturfd. De reden van de weigering werd niet genoteerd. De non-respons bij de mannen was 30.4% (N=72, N totaal=237) en bij de vrouwen 17.6% (N=6, N totaal=34). Bij de nabespreking, met alle enquêteurs, van de eerste actie, werd duidelijk dat de non-responsgroep voornamelijk bestond uit personen die geen Nederlands of Engels spraken, geïrriteerd/boos waren, geen tijd hadden, onder invloed waren van alcohol of drugs, of 'gewoon' geen zin hadden om mee te werken. Degenen die geen tijd hadden, waren voornamelijk mensen die

²³³ Bij vraag 11 van de enquête, waarin gevraagd wordt hoe lang men al in de Tarwewijk woont, werd ofwel het aantal maanden ofwel het aantal jaar genoteerd afhankelijk van het antwoord van de respondent. Voor de verwerking van de gegevens van deze vraag zijn alle antwoorden omgerekend in maanden. Wanneer iemand dus zei 15 jaar in de Tarwewijk gewoond te hebben, werd dit omgerekend tot 180 maanden. Het aantal maanden dat men in de Tarwewijk woont is dus niet altijd exact.

²³⁴ Voor een gedetailleerde weergave van de beschrijvende statistieken van de onderzoekspopulatie zie bijlage IX.

²³⁵ J.B., BILLIET, *Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek: ontwerp en dataverzameling*, Leuven, Acco, 1992, 144.

preventief gefouilleerd werden bij de ingang van het metrostation en die hun metro wilden halen. Personen die werden aangehouden, mochten bijna nooit worden ondervraagd omdat het volgens de agenten te gevaarlijk was. Deze zijn niet geturfd als non-respons. Getracht is om alsnog de aangehouden personen in de cel te interviewen. Dit is niet gelukt, omdat er bij de politie weinig voorstanders waren voor dit scenario en men het druk had met de arrestantenafhandeling. Het aantal aangehouden personen tijdens deze eerste actie bedraagt zestien (2.3%, N totaal=702).

Bij de tweede actie preventief fouilleren is de non-respons bij de mannen 37.3% (N=79, N totaal=212) en 14.3% bij de vrouwen (N=6, N totaal=42). Tijdens de tweede actie zijn wel de redenen van de non-responsgroep genoteerd en geturfd. Tabel 7. laat zien dat de voornaamste redenen voor het niet meewerken aan de enquête respectievelijk 'geen tijd', 'taalprobleem', 'geïrriteerd', en 'drugs/alcohol' zijn. De minst genoteerde redenen zijn 'gewoon geen zin' en 'anders'. De groep 'anders' bestaat uit één persoon, die alleen geïnterviewd wilde worden als er een cameraploeg bij was, en één persoon die al een enquête had ingevuld. Het aantal aangehouden personen tijdens deze tweede actie bedraagt zeventien (2.3%, N totaal=724)

Tabel 7 Redenen voor de totale non-respons tijdens de tweede actie preventief fouilleren in percentages en absolute aantallen.

Reden	Non-respons (%)	Non-respons in absolute aantallen
Taalprobleem	25.9	22
Geïrriteerd	20.0	17
Geen tijd	31.8	27
Gewoon geen zin	3.5	14
Drugs/alcohol	16.5	3
Anders	2.4	2
Totaal	100	85

§4. Kwaliteitscontrole

De sterkte van een kwantitatief onderzoek hangt af van het invoeren van een aantal kwaliteitsmaten. Het gaat hierbij om de interne -, construct- en externe validiteit, en de betrouwbaarheid. Bij attitudevragen kan men strikt genomen geen uitspraken doen over de geldigheid van de antwoorden van respondenten, maar alleen over de consistentie of betrouwbaarheid.²³⁶

De interne validiteit betreft de zekerheid dat kan worden aangetoond dat een bepaalde conditie een andere conditie veroorzaakt, en dat laatstgenoemde conditie niet wordt beïnvloed door (een) storende externe factor(en). Tijdens dit onderzoek is het mogelijk dat de aanwezigheid van de opsporingsambtenaren invloed heeft gehad op de antwoorden op bepaalde vragen van de vragenlijst, zoals bijvoorbeeld de vraag: "Hoe heeft u het optreden van de politieagent tijdens het fouilleren ervaren?".

De constructvaliditeit behelst het opstellen van correcte, objectieve, operationele maten voor de te bestuderen concepten. In verband met de constructvaliditeit kan ten eerste een kanttekening geplaatst worden bij vraag drie en vier van de vragenlijst. Bij vraag drie (de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk) en vier (beïnvloeding van het veiligheidsgevoel in de Tarwewijk door preventief fouilleren) is de vraag legitiem of de respondenten werkelijk rekening hielden met het feit, dat het in de vragen expliciet gaat over preventief fouilleren in de Tarwewijk. De mogelijkheid bestaat dat respondenten de vragen beantwoordden in algemene zin, over preventief fouilleren in het algemeen, zonder daarbij expliciet terug te koppelen naar de Tarwewijk. Ten tweede zijn begrippen zoals 'privacy' en 'wenselijkheid' zonder verduidelijking in de vragen opgenomen. De mogelijkheid bestaat dat verschillende respondenten een andere inhoud geven aan deze termen. In dezelfde lijn ligt het probleem van de *ad hoc* vertaalde enquêtes in het Engels. Dit is niet bij alle respondenten op dezelfde manier gebeurd, omdat de vragenlijst niet in het Engels was vertaald. Ten derde kan het afnemen van de vragenlijsten door verschillende enquêteurs invloed hebben gehad op de interpretatie van bepaalde vragen, als de respondent de vraag niet begreep en de enquêteurs zo'n vraag verschillend van elkaar verduidelijkt. Verduidelijking en/of de vraag in andere

²³⁶ D.B. BAARDA en M.P.M. DE GOEDE, *Basisboek Methoden en Technieken: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek*, Groningen, Wolters-Noordhoff, 2001, 132; J. BILLIET, G. LOOSVELDT en L.

woorden voorleggen, werd door iedere enquêteur slechts gedaan bij mensen die alleen gebroken Nederlands spraken. Verder werd, zoals eerder vermeld, door sommige respondenten gevraagd de begrippen 'privacy' en 'wenselijkheid' te verduidelijken. In dat geval gaf de enquêteur een synoniem of omschrijving van deze termen. 'Wenselijk' werd vervangen door 'goed' of 'prettig'. De omschrijving voor privacy hing af van de verschillende enquêteurs en was dus divers. Hierbij dient te worden opgemerkt dat dit scenario zich slechts zelden voordeed. Ten slotte bleek bij het invoeren van de gegevens een op het eerste gezicht merkwaardig fenomeen, dat zich bij 16 respondenten voordeed. Op vraag één van de enquête (of men wist dat in de Tarwewijk de mogelijkheid bestond om preventief gefouilleerd te worden), antwoordden 16 respondenten ontkennend, terwijl zij op de, hierop volgende, vraag twee (hoe vaak hij/zij al was gefouilleerd) antwoordden dat dit niet de eerste keer was. Twee aannemelijke verklaringen hiervoor zijn ten eerste dat de persoon die dag voor het eerst gefouilleerd was, maar wel twee keer op diezelfde dag, óf ten tweede dat de respondent dacht dat de vraag het tijdstip (de dag) van de actie preventief fouilleren betraf, in plaats van het bekend zijn met het feit dat de Tarwewijk een veiligheidsrisicogebied is.

De externe validiteit bepaalt het domein waarnaar de bevindingen van een onderzoek generaliseerd kunnen worden. De resultaten van dit onderzoek kunnen niet veralgemeend worden naar de onderzoekspopulatie die bestaat uit preventief gefouilleerde inwoners en preventief gefouilleerde passanten van de Tarwewijk. Hieruit volgt dat de onderzoeksresultaten dus ook niet representatief zijn voor de mening van de gefouilleerde inwoners en passanten van andere veiligheidsrisicogebieden. Aangezien de respondenten tijdens de acties preventief fouilleren wel a-selectief zijn gekozen, geven de resultaten van het onderzoek in ieder geval een indicatie van de opvattingen van de onderzoekspopulatie over preventief fouilleren (in deze wijk) - namelijk de preventief gefouilleerde inwoners en passanten van de Tarwewijk. Enkele redenen waarom de onderzoeksresultaten niet veralgemeend kunnen worden zijn de volgende. Het was, tijdens de twee acties preventief fouilleren waarbij werd geënquêteerd, ten eerste slechts vijf keer (1.8%, N totaal=362) mogelijk om de enquête af te nemen bij aangehouden personen, tegenover 33 aanhoudingen in totaal (2.49%, N totaal=1326), en zeven keer bij

mensen die een vrijwillige afstandsverklaring aflegden (hierover zijn geen gegevens bekend voor het totaal aantal mensen dat, tijdens de twee acties waarbij werd geënquêteerd, preventief is gefouilleerd). De steekproef is wat dat betreft dus niet representatief. Ten tweede is de politie, tijdens de twee acties preventief fouilleren waarbij werd geënquêteerd, in totaal twee maal een grote horecagelegenheid (café) binnengevallen - waarbij vanwege veiligheidsredenen geen enquêtes zijn afgenomen van de gefouilleerde personen. De groep respondenten bevat dus geen cafébezoekers, waardoor niet kon worden berekend of hun mening verschilt ten aanzien van andere respondenten en waardoor de steekproef dus niet representatief is. Het is, ten derde, ook een onmogelijke opgave om na te gaan of de groep respondenten representatief is voor de gehele onderzoekspopulatie met betrekking tot andere variabelen. Tijdens de acties preventief fouilleren in de Tarwewijk werden alleen tellingen gedaan naar: het aantal gefouilleerde mensen op straat (inclusief horeca), het aantal doorzochte auto's, het aantal gefouilleerde mensen in horecagelegenheden, het aantal binnengetreden horecagelegenheden, het aantal aanhoudingen, het aantal arrestanten WWM, het aantal arrestanten 'overig', en het aantal voorgeleidingen voor de RC. Gegevens over het geboortejaar, het geslacht, het al dan niet wonen in de Tarwewijk, het aantal gefouilleerde personen dat zich in een auto bevond, etcetera, zijn echter niet bekend. Om deze reden kan over de representativiteit wat betreft deze variabelen niets gezegd worden.

De betrouwbaarheid verwijst naar het verkrijgen van identieke resultaten bij herhaalde metingen. Het commentaar, weergegeven bij de bespreking van de constructvaliditeit, over de eventuele andere interpretatie van de begrippen 'privacy' en 'wenselijkheid' door de verschillende respondenten, de *ad hoc* vertaling van de enquête in het Engels, en de verduidelijking van vragen indien nodig hebben, indien zij invloed uitoefenen op de resultaten, ook invloed op de betrouwbaarheid van het onderzoek. Over de betrouwbaarheid van het onderzoek kan geen uitspraak worden gedaan, omdat er geen psychometrisch onderzoek is gedaan naar de vragenlijst. Wel is geprobeerd zoveel mogelijk rekening te houden met factoren die de betrouwbaarheid van het onderzoek storend zouden kunnen beïnvloeden, zoals werd vermeld in de paragrafen over de procedure, de meting en subjecten.

§5. Beschrijving en verantwoording van de data analyse

5.1. Gebruikte statistische toetsen

Bij de verwerking van de gegevens is ten eerste de Spearman's rho gebruikt om correlaties te kunnen berekenen. De correlatie geeft het lineair verband tussen twee variabelen weer, waarvan ten minste één variabele van minimaal ordinaal niveau is. De significante verbanden duiden op een wederzijds verband en geven geen causaliteit weer. Bij de weergave van de resultaten geldt: ρ = correlatiewaarde, p =

significantie niveau. De afkorting ns staat voor niet significant. Ten tweede is de Chi kwadraat (χ^2) toets gebruikt om een verband te testen tussen twee variabelen op nominaal niveau. De χ^2 geeft geen richting van het verband en causaliteit weer. Bij de weergave van het resultaat geldt: $\chi^2(N,df)$ = Chi waarde bij het aantal observaties en vrijheidsgraden, p = significantie niveau. Ten derde is de Independent-Samples T-test gebruikt. Deze test vergelijkt de gemiddelden van twee onafhankelijke categorieën binnen één variabele met een andere variabele van minimaal ordinaal niveau. Significantie bij deze test betekent dat de gemiddelden van de twee categorieën bij een bepaald significantieniveau van elkaar verschillen. Bij weergave van de resultaten geldt: $t(N)$ = t-waarde bij het aantal observaties, p = significantie niveau en de afkorting gem. wordt gebruikt om voor het gemiddelde. Wanneer de variabele uit meer dan twee onafhankelijke categorieën bestaat, is ten slotte gebruik gemaakt van de One-Way ANOVA. Deze test is dus als het ware een uitbreiding van de Independent-Samples T-test.

5.2. Selecties in data bij verwerking

Bij statistische bewerkingen, waarin de vraag wordt betrokken naar het aantal keer dat men preventief is gefouilleerd (vraag twee van de enquête), wordt telkens de filtering toegepast waarbij de drie uitschieters, de respondenten die menen 20, 25, en 30 maal te zijn gefouilleerd, zijn verwijderd. De antwoorden zijn niet alleen ongeloofwaardig en hoogst onwaarschijnlijk, deze kleine groep van vier respondenten kan bovendien de resultaten aanzienlijk beïnvloeden. Bij de Independent-Samples T-test, waarbij de vraag met betrekking tot het al dan niet selectief fouilleren (vraag zes van de enquête) wordt gebruikt, is een filter toegepast waarbij het 'geen mening alternatief' niet in rekening wordt gebracht. Zonder deze bewerking is de Independent-Samples T-test onmogelijk, omdat bij deze bewerking de *grouping variable* niet uit drie variabelen, maar slechts uit twee antwoordcategorieën mag bestaan. Deze statistische bewerking werd als verantwoord gezien, omdat het middenalternatief bij deze vraag van minder belang wordt geacht. Een andere mogelijkheid bij de verwerking van vraag zes was gebruikmaking van de One-Way ANOVA met de drie antwoordcategorieën ja, nee en geen mening. Aangezien de geen mening filter niet als mogelijk antwoord in de enquête was opgenomen, en dit antwoord slechts werd genoteerd als de respondent hier expliciet naar verwees, wordt aangenomen dat deze externe factor een te grote invloed zou hebben op de onderzoeksresultaten. Daardoor zou zij als betrouwbaar noch valide beschouwd kunnen worden. Bij gebruik van de variabele 'hoe lang woont u al in deze buurt in jaren of maanden' (waarbij het aantal jaren werd omgerekend in het aantal maanden), zijn alleen de respondenten in acht genomen die daadwerkelijk in de Tarwewijk wonen, waarbij $N=150$. De variabele geboortjaar is gehercodeerd tot de variabele 'leefcat' voor een beter overzicht van het verband tussen leeftijd en het aantal keren dat men is gefouilleerd. De variabele 'leefcat' bestaat uit zeven leeftijdscategorieën, namelijk: categorie 1: jonger dan 16 jaar, categorie 2: tussen de 16 en 25 jaar, categorie 3: tussen de 26 en 35 jaar, categorie 4: tussen de 36 en 45 jaar, categorie 5: tussen de 46 en 55 jaar, categorie 6: tussen de 56 en 65 jaar en ten slotte categorie 7: ouder dan 66 jaar. Voor toepassing van de One-Way ANOVA bij de gegevens over de 'mobiliteit' van de te fouilleren persoon, namelijk of deze te voet was, met een auto, met de fiets, op de brommer of met de motor, danwel dat de respondent zich in een (café of) coffeeshop bevond, of behoorde tot de groep 'overigen', is een nieuwe variabele gemaakt, de variabele 'mobilcat'. Deze variabele bestaat uit drie categorieën, namelijk: categorie 1: voetgangers, categorie 2: automobilisten, en categorie 3: de overige zes mobiliteitscategorieën.²³⁷ Deze nieuwe variabele mobilcat is opgesteld omdat de bovengenoemde zes mobiliteitscategorieën afzonderlijk een te klein deel van het geheel vormen om geldige uitspraken te kunnen doen. Wanneer een categorie weinig data bevat, kunnen de resultaten aanzienlijk worden beïnvloed omdat het gemiddelde op minder data wordt gebaseerd. Bij minder data is de kans op een afwijkend gemiddelde groter, omdat een sterk afwijkende mening meer invloed uitoefent op het gemiddelde dan bij een categorie met meer data. Na hercodering bevat categorie 3 van de variabele mobilcat 4.4% ($N=16$) van het totaal. Categorie 1, voetgangers, bevat 69.1% ($N=250$) en categorie 2, de automobilisten, bevat 26.5% ($N=96$) van het totaal.

²³⁷ Zie bijlage X. voor de tabellen van de variabelen 'mobilcat' en 'leefcat'.

Hoofdstuk 5. Resultaten

Aangezien bij een explorierend onderzoek zowel de significante als de niet-significante verbanden belangrijke informatie kunnen leveren, worden zowel de voor het onderzoek van belang geachte significante als niet-significante resultaten weergegeven. Zoals reeds vermeld ontbreken sommige gegevens bij enquêtes, waardoor het totaal aantal (N totaal) lager uitkomt dan 370 (het totaal aantal respondenten). In §1. tot en met §5. worden de relevant geachte resultaten van de verschillende gebruikte testen sec weergegeven. Paragraaf 1. Begint met een overzicht van de antwoordverdeling van de vragen met betrekking tot preventief fouilleren. N totaal staat voor het totaal aantal respondenten die de vraag hebben beantwoord, SD staat voor de standaarddeviatie. Dit overzicht geeft een algemeen beeld van de opinie met betrekking tot preventief fouilleren. In §2. tot en met §5. worden achtereenvolgens de relevant geachte significante en niet-significante resultaten weergegeven van de correlatie, de Chi kwadraat, de Independent-Samples T-test en de One-Way ANOVA. In §6. ten slotte volgt een bespreking van de meest relevant geachte en opvallende resultaten, waarbij indien mogelijk een koppeling met de theorie van hoofdstuk drie wordt gemaakt.

§1. Antwoordverdeling per vraag

In deze paragraaf wordt de antwoordverdeling op vraag één tot en met vraag zeven en de ‘vragen’ die door de enquêteur zelf ingevuld moesten worden weergegeven.²³⁸

Op de vraag of de persoon in kwestie voorafgaand aan het fouilleren wist dat het in de Tarwewijk mogelijk was preventief gefouilleerd te worden, antwoordde 42.6% ‘nee’ (N=156) en 57.4% ‘ja’ (N=210). Wanneer bij deze vraag het al dan niet wonen in de Tarwewijk in rekening wordt gebracht, blijkt dat van de passanten 52% (N=109) op de hoogte was van de acties preventief fouilleren, terwijl 65% (N=97) van de inwoners van de Tarwewijk hiervan op de hoogte was. Gemiddeld is men 1.92 maal gefouilleerd (N totaal=364, $1 \leq \text{aantal maal gefouilleerd} \leq 12$, SD=1.92) na filtering van deze variabele.²³⁹ Op de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk wordt gemiddeld positief geantwoord met 3.84 op een schaal van vijf (N=363, SD=1.09). Bij een meerderheid van de respondenten wordt het veiligheidsgevoel in de Tarwewijk als verbeterd geacht door de acties preventief fouilleren, met een gemiddelde van 3.72 op een schaal van vijf (N=362, SD=.87). Het optreden van de politieagent tijdens het preventief fouilleren wordt positief gewaardeerd met een gemiddelde van 3.76 (N=363, SD=.84) op een schaal van vijf. Een meerderheid van de respondenten van mening dat de politie a-selectief fouilleert (na filtering)²⁴⁰, namelijk 61.4% (N=199). Van de respondenten is 38.6% (N=125) van mening dat de politie selectief fouilleert (SD=.49). Met een gemiddelde van 3.49 op een schaal van vijf wordt door de meerderheid van de respondenten het preventief fouilleren niet als

²³⁸ Zie bijlage XI. voor een totaal overzicht van de antwoordverdeling op de verschillende vragen.

²³⁹ Bij de filtering van deze variabele werden de drie respondenten die verklaarden 20, 25 en 30 keer gefouilleerd te zijn, niet mee in rekening gebracht. Zie hoofdstuk 4, 5.2. ‘Selecties in data bij verwerking’ voor de uitleg en verantwoording van deze filtering.

²⁴⁰ Bij deze variabele is een filter toegepast waarbij het ‘geen mening alternatief’ niet in rekening wordt gebracht. Zie hoofdstuk 4, 5.2. ‘Selecties in data bij verwerking’ voor de uitleg en verantwoording van deze filtering.

een schenden van hun privacy beschouwd (N=360, SD=1.17). Van de respondenten was 69.1% (N=250) te voet, 26.5% (N=96) met een auto, 0.6% (N=2) met de fiets, 0.8% (N=3) op de brommer, 0.3% (N=1) met de motor, bevond 1.4% (N=5) zich in een coffeeshop, bevonden zich geen respondenten in een café en behoorde 1.4% (N=5) tot de categorie 'anders'. Ten slotte werd bij 96.7% (N=351) respondenten niets aangetroffen, heeft 1.9% (N=7) een vrijwillige afstandsverklaring ondertekend en werd 1.4% (N=5) aangehouden ofwel bestempeld als 'verdacht'.

§2. Relevant geachte significante en niet-significante verbanden tussen de variabelen

De significante en niet-significante verbanden tussen de variabelen die voor een correlatie in aanmerking kwamen, worden weergegeven in tabel 8. Daarna worden alleen de voor dit onderzoek relevant geachte correlaties besproken, te beginnen met de significante verbanden, en hierop volgend de niet-significante verbanden. De notatie van de resultaten is als volgt: ρ = correlatiewaarde, p = significantie niveau. Wanneer een positief significant verband wordt gevonden, betekent dit dat men bij een hogere score op de ene vraag, ook hoger scoort op de andere vraag. Een negatief significant verband wil zeggen dat hoe hoger men scoort op de ene vraag, hoe lager de score is op de ander.

Tabel 8 Correlatietabel van relevante, significante paren.

Correlations Spearman's rho	1	2	3	4	5	6	7
1 Aantal keer gefouilleerd ²⁴¹	X					.15** N=355	
2 Wenselijkheid		X	.37** N=361	.36** N=361	.48** N=358	-.15** N=356	
3 Veiligheidsgevoel			X		.36** N=357		-.18* N=145
4 Ervaring opreden politieagent				X	.36** N=359		
5 Privacy					X		

²⁴¹ Bij de filtering van deze variabele werden de drie respondenten die verklaarden 20, 25 en 30 keer gefouilleerd te zijn, niet mee in rekening gebracht. Zie hoofdstuk 4, 5.2. 'Selecties in data bij verwerking' voor de uitleg en verantwoording van deze filtering.

6 Geboortejaar	X	.15** N=355
7 Aantal maanden wonend in de Tarwewijk ²⁴²		X

**Correlation is significant at the .01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the .05 level (2-tailed).

Ten eerste wordt een significant positief verband gevonden tussen de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk en score op de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel in de Tarwewijk, $\rho=.374$, $p<.01$. Ofwel, hoe hoger (positiever) men antwoordt op de wenselijkheid van preventief fouilleren, hoe positiever men antwoordt op de vraag of het veiligheidsgevoel is verbeterd. Ten tweede wordt een significant positief verband gevonden tussen de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk en de ervaring met het optreden van de politieagent, $\rho=.361$, $p<.01$. Ofwel, hoe wenselijker men preventief fouilleren acht, hoe positiever men van mening was over het optreden van de politieagent. Ten derde wordt een significant positief verband gevonden tussen de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk en de mate van aantasting van de privacy, $\rho=.484$, $p<.01$. Ofwel, hoe wenselijker men preventief fouilleren acht, hoe minder men preventief fouilleren als een schenden van de privacy beschouwt. Ten vierde wordt een significant positief verband gevonden tussen de score op de positieve beïnvloeding van het veiligheidsgevoel in de Tarwewijk en de ervaring met het optreden van de politieagent, $\rho=.384$, $p<.01$. Ofwel, hoe positiever de invloed van preventief fouilleren wordt geacht op het afnemen van het onveiligheidsgevoel, hoe positiever men het politieoptreden ervoer. Ten vijfde wordt een significant positief verband gevonden tussen de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel en de mate van aantasting van de privacy, $\rho=.356$, $p<.01$. Ofwel, hoe positiever de invloed van preventief fouilleren wordt geacht op het afnemen van het onveiligheidsgevoel, hoe minder preventief fouilleren als een schenden van de privacy wordt geacht. Ten zesde wordt een significant positief verband gevonden tussen de ervaring met het optreden van de politieagent en de mate van aantasting van de privacy, $\rho=.359$, $p<.01$. Ofwel, hoe positiever de ervaring is over het optreden van de politieagent, hoe minder men

²⁴² Bij 'het aantal maanden dat men in De Tarwewijk woonachtig is' zijn alleen die respondenten in rekening gebracht die daadwerkelijk in De Tarwewijk wonen (N=150, N totaal=360). Zie hoofdstuk 4, 5.2. 'Selecties in data bij verwerking' voor de uitleg en verantwoording van deze filtering.

preventief fouilleren als een schenden van de privacy ziet. Ten zevende wordt een significant positief verband gevonden tussen het aantal maal dat men is gefouilleerd (na filtering)²⁴³ en het geboortejaar, $\rho=.147$, $p<.01$. In dit geval wordt aangenomen dat hoe jonger iemand is, hoe vaker men wordt gefouilleerd. Ten achtste wordt een significant negatief verband gevonden tussen de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk en het geboortejaar, $\rho=-.153$, $p<.01$. Ofwel, de tendens bestaat dat hoe ouder iemand is, hoe wenselijker preventief fouilleren wordt geacht. Ten slotte wordt een significant negatief verband gevonden tussen de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel en het aantal maanden dat men in de Tarwewijk woont²⁴⁴, $\rho=-.177$, $p<.05$. Ofwel, hoe langer men in de Tarwewijk woont, hoe minder invloed preventief fouilleren volgens de respondenten heeft op het verbeteren van het veiligheidsgevoel.

De voor het onderzoek belangrijk geachte niet-significante verbanden die zijn gevonden, ofwel de variabelen die geen invloed op elkaar hebben, zijn ten eerste dat geen significante verbanden zijn gevonden tussen het aantal maal dat men preventief is gefouilleerd (na filtering) en: de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk ($\rho=-.072$, $p=ns$); de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel ($\rho=.034$, $p=ns$); de ervaring met het optreden van de politieagent ($\rho=-.024$), $p=ns$); en de mate van aantasting van de privacy door preventief fouilleren ($\rho=.058$, $p=ns$). Ten tweede zijn geen significante verbanden gevonden tussen het geboortejaar en: de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel ($\rho=.001$, $p=ns$); de ervaring met het optreden van de politieagent ($\rho=.039$, $p=ns$); en de mate van aantasting van de privacy door preventief fouilleren ($\rho=-.038$, $p=ns$). Ten slotte is geen significant verband gevonden tussen het aantal maanden dat men in de Tarwewijk woonachtig is (na filtering) en de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk ($\rho=-.066$, $p=ns$).

§3. Relevant geachte significante en niet-significante relaties tussen variabelen

²⁴³ Bij de filtering van deze variabele werden de drie respondenten die verklaarden 20, 25 en 30 keer gefouilleerd te zijn, niet mee in rekening gebracht. Zie hoofdstuk 4, 5.2. 'Selecties in data bij verwerking' voor de uitleg en verantwoording van deze filtering.

²⁴⁴ Bij 'het aantal maanden dat men in De Tarwewijk woonachtig is' zijn alleen die respondenten in rekening gebracht die daadwerkelijk in De Tarwewijk wonen (N=150, N totaal=360). Zie hoofdstuk 4, 5.2. 'Selecties in data bij verwerking' voor de uitleg en verantwoording van deze filtering.

Met de Chi kwadraat toets is één benoemenswaardig significant verband gevonden, één niet significant verband, en is één berekening onmogelijk omdat er te weinig respondenten waren in de verschillende antwoordcategorieën. Ten eerste bestaat een significant verband tussen het al dan niet tevoren weten dat de mogelijkheid bestaat om in de Tarwewijk preventief gefouilleerd te worden en het al dan niet wonen in de Tarwewijk, $\chi^2(359,1)=5.592$, $p<.05$.²⁴⁵ Ofwel, inwoners van de Tarwewijk zijn beter op de hoogte van de acties preventief fouilleren in de Tarwewijk dan de passanten. Ten tweede is geen significant verband gevonden tussen de mening over het al dan niet a-selectief fouilleren van de politieagenten (na filtering)²⁴⁶ en de mobilcat(egorie)²⁴⁷, $\chi^2(319, 2)=1.478$, $p=ns$. Ofwel, het antwoord op deze vraag verschilt gemiddeld niet van een voetganger, automobilist of de restcategorie, namelijk fietser, bromfietser, motorrijder, cafébezoeker of bezoeker van een coffeeshop en 'anders'. Ten slotte kan geen uitspraak gedaan worden over een mogelijk verband tussen de mening over het al dan niet a-selectief optreden van de politieagenten (na filtering), en of bij de gefouilleerde persoon niets was aangetroffen, een vrijwillige afstand had plaatsgevonden of dat de persoon als verdachte mee naar het bureau werd genomen, aangezien '4 cells (66.7%) have expected count less than 5'.

²⁴⁵ Deze notatie staat voor: $\chi^2(N,df)$ = Chi waarde bij het aantal observaties en vrijheidsgraden, p = significantie niveau.

²⁴⁶ Bij deze variabele is een filter toegepast waarbij het 'geen mening alternatief' niet in rekening wordt gebracht. Zie hoofdstuk 4, 5.2. 'Selecties in data bij verwerking' voor de uitleg en verantwoording van deze filtering.

²⁴⁷ Mobilcat is een variabele die de gegevens bevat over de 'mobiliteit' van de persoon voordat hij/ zij werd gefouilleerd. De variabele mobilcat is in drie categorieën opgesplitst, namelijk: categorie 1 bevat de respondenten die te voet waren, categorie 2 bevat de personen die met de auto waren en categorie 3 bevat de overige zes variabelen, namelijk of de respondent zich vervoerde per fiets, brommer, motor of respondenten die in een café of coffeeshop zaten, of de variabele 'anders'. Zie hoofdstuk 4, 5.2. 'Selecties in data bij verwerking' voor de uitleg en verantwoording van deze filtering.

§4. De Independent-Samples T-test.

In deze paragraaf worden alleen de voor dit onderzoek relevant geachte resultaten besproken, met als eerste de significante verschillen en hierop volgend de niet-significante verschillen. De notatie van de resultaten is als volgt: $t(N)$ = t-waarde bij het aantal observaties, p = significantie niveau, en de afkorting gem. wordt gebruikt voor het gemiddelde. In tabel 9. worden de relevante significante verschillen weergegeven.

Tabel 9 Overzicht van de relevant geachte significante verschillen van de Independent samples T-test

T-test	selectiviteit ²⁴⁸	geslacht	Inwoner/passant
Aantal keer gefouilleerd ²⁴⁹		$t=3.154^{**}$ N=359	$t=3.727^{**}$ N=357
Wenselijkheid	$t=-2.731^{**}$ N=322		$t=2.161^*$ N=358
Veiligheidsgevoel	$t=-3.094^{**}$ N=321	$t=-2.084^*$ N=358	
Privacy	$t=-3.659^{**}$ N=323		

** significant at the .01 level (2-tailed).

* significant at the .05 level (2-tailed).

Ten eerste is een significant verschil gevonden tussen het aantal maal dat men preventief is gefouilleerd (na filtering)²⁵⁰ en het geslacht, $t(359)=3.154$, $p<.01$. Ofwel in dit geval: mannen (gem.=2.02) worden gemiddeld vaker gefouilleerd dan vrouwen (gem.=1.39). Ten tweede is een significant verschil gevonden tussen de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel in de Tarwewijk door preventief fouilleren en het geslacht, $t(358)=-2.084$, $p<.05$. Ofwel in dit geval: de vrouwen geven aan dat preventief fouilleren meer bijdraagt aan hun veiligheidsgevoel (gem.=3.90) dan de mannen (gem.=3.69). Ten derde is een significant verschil gevonden tussen het al dan niet wonen in de Tarwewijk en het aantal maal dat men is gefouilleerd (na filtering), $t(357)=3.727$, $p<.01$. Dat wil in dit geval zeggen dat de mensen die in de Tarwewijk

²⁴⁸ Bij deze variabele is een filter toegepast waarbij het 'geen mening alternatief' niet in rekening wordt gebracht. Zie hoofdstuk 4, 5.2. 'Selecties in data bij verwerking' voor de uitleg en verantwoording van deze filtering.

²⁴⁹ Bij de filtering van deze variabele werden de drie respondenten die verklaarden 20, 25 en 30 keer gefouilleerd te zijn, niet mee in rekening gebracht. Zie hoofdstuk 4, 5.2. 'Selecties in data bij verwerking' voor de uitleg en verantwoording van deze filtering.

wonen (gem.=2.41) gemiddeld vaker worden gefouilleerd dan passanten (gem.=1.57). Ten vierde is een significant verschil gevonden tussen het al dan niet wonen in de Tarwewijk en de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk, $t(358)=2.161$, $p<0.05$. Ofwel in dit geval: inwoners van de Tarwewijk (gem.=3.99) achten de acties preventief fouilleren in deze wijk gemiddeld wenselijker dan passanten (gem.=3.75). Ten vijfde is een significant verschil gevonden tussen de variabele 'bent u van mening dat de politie bepaalde personen eerder preventief fouilleert dan anderen' (na filtering)²⁵¹ en de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk, $t(322)=-2.731$, $p<.01$. In dit geval wil dat zeggen dat, wanneer men van mening is dat de politie selectief fouilleert (gem.=3.62), men preventief fouilleren in de Tarwewijk gemiddeld onwenselijker acht dan wanneer men van mening is dat de politie a-selectief fouilleert (gem.=3.97). Ten zesde is een significant verschil gevonden tussen de variabele 'bent u van mening dat de politie bepaalde personen eerder preventief fouilleert dan anderen' (na filtering) en de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel, $t(321)=-3.094$, $p<.01$. In dit geval wil dat zeggen dat, wanneer men van mening is dat de politie a-selectief fouilleert (gem.=3.85), het veiligheidsgevoel in de Tarwewijk gemiddeld sterker verbeterd wordt geacht door preventief fouilleren, dan wanneer men van mening is dat de politie selectief fouilleert (gem.=3.54). Ten slotte is een significant verschil gevonden tussen de variabele 'bent u van mening dat de politie bepaalde personen eerder preventief fouilleert dan anderen' (na filtering) en de mate van aantasting van de privacy, $t(323)=-3.659$, $p<.01$. In dit geval wil dit zeggen dat, wanneer men van mening is dat de politie a-selectief fouilleert (gem.=3.69), men gemiddeld van mening is dat de privacy minder geschonden wordt door preventief fouilleren dan wanneer men van mening is dat de politie selectief fouilleert (gem.=3.19).

De betekenisvolle niet-significante verschillen zijn als volgt. Ten eerste is er geen significant verschil tussen het geboortjaar en het al dan niet weten dat er in de Tarwewijk preventief wordt gefouilleerd, $t(357)=-1.819$, $p=ns$. Dit geeft aan dat er een tendens bestaat dat leeftijd geen invloed heeft op het al dan niet (respectievelijk

²⁵⁰ Bij de filtering van deze variabele werden de drie respondenten die verklaarden 20, 25 en 30 keer gefouilleerd te zijn, niet mee in rekening gebracht. Zie hoofdstuk 4, 5.2. 'Selecties in data bij verwerking' voor de uitleg en verantwoording van deze filtering.

²⁵¹ Bij deze variabele is een filter toegepast waarbij het 'geen mening alternatief' niet in rekening wordt gebracht. Zie hoofdstuk 4, 5.2. 'Selecties in data bij verwerking' voor de uitleg en verantwoording van deze filtering.

gem.=1974.47 en 1976.34) op de hoogte zijn van de acties preventief fouilleren in de wijk. Ten tweede is geen significant verschil gevonden tussen de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel en het al dan niet weten dat er in de Tarwewijk preventief gefouilleerd wordt, $t(361)=-.481$, $p=ns$. Het al dan niet weten afweten van de acties preventief fouilleren in de Tarwewijk (respectievelijk gem.=3.71 en 3.75) heeft dus geen invloed op de score van het veiligheidsgevoel in deze wijk. Ten derde is geen significant verschil gevonden tussen het aantal maanden dat men in de Tarwewijk woont (na filtering)²⁵² en het al dan niet weten dat in de Tarwewijk preventief wordt gefouilleerd, $t(145)=1.018$, $p=ns$. Ten vierde is geen significant verschil gevonden tussen de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk en het geslacht, $t(359)=-.849$, $p=ns$. Dit wil zeggen dat zowel de man (gem.=3.82) als de vrouw (gem.=3.95) preventief fouilleren in deze wijk gemiddeld even wenselijk achten. Ten vijfde is geen significant verschil gevonden tussen de opvatting over de manier van optreden van de agent en het geslacht, $t(360)=-.366$, $p=ns$. De mannen (gem.=3.75) en vrouwen (gem.=3.79) beoordeelden het optreden van de agenten gemiddeld hetzelfde. Ten zesde is geen significant verschil gevonden tussen de mate van aantasting van de privacy en het geslacht, $t(359)=-.153$, $p=ns$. De mannen (gem.=3.48) en vrouwen (gem.=3.51) bestempelden de mate van schending van de privacy door preventief fouilleren gemiddeld hetzelfde. Ten zevende is geen significant verschil gevonden tussen de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel door de acties preventief fouilleren en het al dan niet wonen in de Tarwewijk, $t(357)=.529$, $p=ns$. Dit wil zeggen dat het al dan niet wonen in de Tarwewijk (respectievelijk gem.=3.76 en 3.71) geen invloed heeft op de score van de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel. Ten achtste is geen significant verschil gevonden tussen de mening over het al dan niet a-selectief optreden/fouilleren van de politie (respectievelijk gem.=1.94 en 2.12 na filtering) en het aantal maal dat men is gefouilleerd (na filtering), $t(321)=.756$, $p=ns$. Ten negende is geen significant verschil gevonden tussen de mening over het al dan niet a-selectief optreden/fouilleren van de politie (respectievelijk gem.=3.84 en 3.69 na filtering) en de ervaring met het optreden van de politie, $t(323)=-1.589$, $p=ns$. Ten slotte is geen significant verschil gevonden tussen de mening over het al dan niet a-selectief

²⁵² Bij deze variabele zijn alleen die respondenten in rekening gebracht die daadwerkelijk in De Tarwewijk wonen (N=150, N totaal=360). Zie hoofdstuk 4, 5.2. 'Selecties in data bij verwerking' voor de uitleg en verantwoording van deze filtering.

optreden/fouilleren van de politie (respectievelijk gem.=1975.21 en 1976.04 na filtering) en het geboortejaar, $t(319)=.752$, $p=ns$.

§5. One-Way ANOVA

Ten eerste is geen significant verschil gemeten in de beantwoording van vragen naar de mening over de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk, de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel in de Tarwewijk, de ervaring met het optreden van de agent, de mate van schenden van de privacy, en de mobilcat(egorie)²⁵³. Ofwel, het antwoord op deze vragen verschilt gemiddeld niet van een voetganger, automobilist of de restcategorie, namelijk fietser, bromfietser, motorrijder, café- of coffeeshopbezoeker, en 'anders'. Ten tweede is geen significant verschil gevonden in de mening op deze vier vragen, en of bij de gefouilleerde persoon niets was aangetroffen, een vrijwillige afstand had plaatsgevonden of dat de persoon als verdachte mee naar het bureau werd genomen.

§6. Bespreking van de resultaten

In deze paragraaf worden de voor het onderzoek meest relevant geachte bevindingen besproken. Hierbij zal, indien mogelijk, een koppeling worden gemaakt met de besproken theorie in hoofdstuk drie, en worden per onderwerp eventuele verklaringen voor de bevindingen en aanbevelingen voor verder onderzoek gegeven.

De vijf essentiële vragen over de mening van de passant en de inwoner van de Tarwewijk over preventief fouilleren – te weten de vragen over de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk, de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel in de Tarwewijk, de ervaring met het optreden van de politieagent, het al dan niet a-selectief fouilleren en de mate van schenden van de privacy - worden positief beantwoord. Op de vraag over de schending van de privacy, gekoppeld aan de theorie die in hoofdstuk drie §1. is besproken, wordt dieper ingegaan. In de besproken literatuur wordt geconcludeerd dat, puur theoretisch en juridisch bezien (definitie van privacy volgens de onderzoekers B. Koops en A. Vedder, artikel 8

²⁵³ Mobilcat is een variabele die de gegevens bevat over de 'mobiliteit' van de persoon voordat hij/ zij werd gefouilleerd. De variabele mobilcat is in drie categorieën opgesplitst, namelijk: categorie 1 bevat de respondenten die te voet waren, categorie 2 bevat de personen die met de auto waren en categorie 3 bevat de overige zes variabelen, namelijk of de respondent zich vervoerde per fiets, brommer, motor of respondenten die in een café of coffeeshop zaten, of de variabele 'anders'. Zie hoofdstuk 4, 5.2. 'Selecties in data bij verwerking' voor de uitleg en verantwoording van deze filtering.

EVRM, reasonable expectation of privacy-doctrine, en 'klasse privacy')²⁵⁴, preventief fouilleren een schenden van de privacy is. Volgens de onderzoekers Koops en Vedder is het begrip privacy subjectief en beïnvloedbaar door context en functie. Voor het bespreken van de resultaten van onderhavig onderzoek over de mate waarin de respondenten preventief fouilleren een schenden van de privacy achten, verwijs ik naar de tabel toegevoegd in bijlage XI. over de antwoordverdeling op deze vraag. Uit deze tabel blijkt dat de antwoordverdeling op een vijfpuntschaal van ernstige schending, schending, geen mening, geen schending en absoluut geen schending, respectievelijk 5.8%, 18.9%, 14.4%, 41.9%, en 18.9% was. Alhoewel ik in de praktijk heb ondervonden dat sommigen zich ongemakkelijk en bekeken voelden doordat zij in een publieke ruimte werden gefouilleerd, was een overgrote meerderheid van de respondenten van mening dat preventief fouilleren geen schending van hun privacy inhield. Als ik hier bij een enkele respondent nader op inging, kreeg ik vaak te horen dat zij het aftasten van hun lichaam op zich wel als een schending van hun privacy zagen, maar dat ze dat er voor over hadden om de veiligheid te vergroten. Aangezien deze vraag slechts aan enkele respondenten is gesteld, kan dit niet veralgemeend worden. Wel geeft het aan dat een deel van de respondenten (over het aantal kan geen uitspraak worden gedaan) veiligheid verkiest boven zijn/haar vrijheid, en daarom preventief fouilleren niet als een schenden van de privacy beschouwt. Bij deze respondenten kan het schenden van hun privacy inderdaad als context- en functie-afhankelijk worden beschouwd. Om een valide uitspraak te kunnen doen over de afweging veiligheid/vrijheid bij preventief fouilleren is verder onderzoek nodig.

Er is geen significant verschil geconstateerd bij vragen naar de mening over de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk, de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel in de Tarwewijk, de ervaring met het optreden van de agent, het al dan niet a-selectief fouilleren (na filtering), de mate van schenden van de privacy, en de mobiliteitscategorie. Ofwel, het antwoord op deze vragen verschilt gemiddeld niet van een voetganger, automobilist of de restcategorie, namelijk fietser, bromfietser, motorrijder, (café-) of coffeeschopbezoeker, en 'anders'. Zoals reeds vermeld is het van belang om er rekening mee te houden dat twee grote cafés zijn binnengevallen, waarbij alle bezoekers zijn gefouilleerd. Deze personen zijn echter niet geïnterviewd, waardoor geen uitspraak gedaan kan worden over de mening van cafébezoekers inzake preventief fouilleren. Daartoe is verder onderzoek nodig. Ook is geen significant verschil gevonden in de mening inzake de vragen over de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk, de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel in de Tarwewijk, de ervaring met het optreden van de agent, en de mate van schenden van de privacy en of bij de gefouilleerde persoon niets was aangetroffen, een vrijwillige afstand had plaatsgevonden of dat de persoon als verdachte mee naar het bureau werd genomen. Of er een verschil in mening is op de vraag of men denkt

²⁵⁴ Zie hoofdstuk 3, §1. 'Privacy'.

dat de politie selectief fouilleert bij personen waarbij niets is aangetroffen, een vrijwillige afstand heeft plaatsgevonden of dat de persoon als verdachte mee naar het bureau werd genomen, kan geen uitspraak over gedaan worden, doordat zich in de laatste twee categorieën te weinig respondenten bevinden. Dit gegeven, namelijk dat slechts vijf personen (1.4%) van de respondenten verdacht zijn en slechts zeven personen (1.9%) een vrijwillige afgifte hebben gedaan kan ook zijn invloed hebben op de vier niet-significante resultaten hierboven opgesomd. Voorzichtigheid bij deze resultaten is derhalve op zijn plaats. Bovendien zijn de geïnterviewde verdachten degenen die niet agressief waren tegenover de agenten – was dat wel het geval, dan mocht er niet worden geïnterviewd. Degenen die agressief reageerden op de foullering, en waarschijnlijk een negatieve attitude hadden ten opzichte van preventief fouilleren, zijn dus niet geïnterviewd. Hierdoor is het aannemelijk dat een positiever beeld wordt gegeven van de mening van verdachten inzake preventief fouilleren, dan in werkelijkheid het geval is.

Bij de verwerking van de gegevens wordt duidelijk dat als één van de vragen over de wenselijkheid van preventief fouilleren, de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel, de opvatting over het handelen/optreden van de politieagent, de mening over het al dan niet selectief fouilleren of de mate van schending van de privacy door preventief fouilleren in de Tarwewijk positief wordt beantwoord, dat gemiddeld evenzo geldt voor de antwoorden op de andere vragen. Dus als bijvoorbeeld positief wordt geantwoord op de vraag over beïnvloeding van het veiligheidsgevoel door preventief fouilleren, wordt ook de vraag naar de wenselijkheid van preventief fouilleren gemiddeld positiever beantwoord, wordt het optreden van de agent positiever gequoteerd, is men vaker van mening dat de politieagenten a-selectief fouilleren en ziet men preventief fouilleren minder als een schenden van de privacy. Dit verband gaat ook op bij de negatieve beantwoording. Dus hoe negatiever men een van deze vragen beantwoordt, hoe negatiever men gemiddeld ook op de andere vragen antwoordt. Een uitzondering hierop vormt het verband tussen de ervaring met het optreden van de politieagent en de mening over het al dan niet a-selectief fouilleren door de agent. Tussen deze twee variabelen is geen significant verschil gevonden. Een aannemelijke verklaring voor deze algemene bevinding is dat, als men positief denkt over preventief fouilleren in het algemeen, men ook een positievere houding heeft ten opzichte van preventief fouilleren in de Tarwewijk, en men minder negatief is over deelaspecten van de bevoegdheid. Dit zou verband kunnen houden met een algehele positieve attitude tegenover de bevoegdheid tot preventief fouilleren in het algemeen en niet specifiek met inachtneming van de Tarwewijk. Verder onderzoek is nodig om hier een uitspraak over te kunnen doen.

Enkele interessante bevindingen met betrekking tot de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel in de Tarwewijk door preventief fouilleren zijn de volgende. Ten eerste blijkt dat hoe langer men in de Tarwewijk woont, hoe minder invloed preventief fouilleren heeft op verbetering van het veiligheidsgevoel. Hierbij kan de koppeling gemaakt worden met de theorie van Cachet en Van der Torre, waarbij zij van mening zijn dat meer 'blauw' op straat juist onveiligheidsgevoelens kan aanwakkeren door gefrustreerde verwachtingen.²⁵⁵ Mensen die al langer in probleemwijken wonen, hebben vaak meerdere malen te maken gehad met overheidsingrijpen, specifiek politieke projecten, of acties die uiteindelijk niet tot het gewenste resultaat hebben geleid. Ze hebben er genoeg van en trappen er niet meer in. Onderhavig onderzoek wijst echter niet uit dat mensen die langer in de Tarwewijk wonen van mening zijn dat

²⁵⁵ Zie hoofdstuk 3, 2.2.3. 'Negatieve invloed op onveiligheidsgevoelens'.

hun veiligheidsgevoel is verslechterd, maar wel dat de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel door preventief fouilleren positiever wordt gequoteerd door mensen die korter in de wijk wonen dan door mensen die er langer wonen. Opvallend is dus dat het aantal maanden dat men in de Tarwewijk woont een negatieve invloed heeft op de positieve score wat betreft de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel, maar dat deze variabele geen invloed heeft op de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk. Een verklaring voor deze bevinding kan ik op het eerste gezicht niet geven. Misschien dat verder onderzoek naar dit fenomeen hieromtrent duidelijkheid kan verschaffen. Ten tweede blijkt dat vrouwen gemiddeld positiever antwoorden op de vraag of preventief fouilleren hun veiligheidsgevoel heeft verbeterd dan mannen, en constateren we een tendens dat leeftijd geen invloed heeft op het antwoord op de vraag of preventief fouilleren het veiligheidsgevoel heeft verbeterd. Dit komt niet overeen met de besproken theorie, waarin twee van de vier indicatoren, te weten geslacht en leeftijd, worden aangehaald als mogelijke indicatoren voor verhoogde (sociale) kwetsbaarheid - waardoor een hoger onveiligheidsgevoel kan ontstaan.²⁵⁶ Uit de tabel toegevoegd in bijlage IV. over de leeftijdsverdeling van de respondenten, kan opgemaakt worden dat binnen de geënquêteerde groep slechts twee personen zijn geënquêteerd die ouder zijn dan 60, namelijk één persoon van 64 en de ander van 71 jaar oud. De groep van 45 jaar en ouder maakt slechts 5% (N=18) uit van de hele respondentengroep. Dit zou een mogelijke verklaring kunnen zijn voor de onevenredigheid tussen de resultaten van mijn onderzoek en de aangehaalde theorie. Over het verband tussen de leeftijd en de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel kan binnen dit onderzoek geen uitspraak worden gedaan, en is een vervolgonderzoek nodig. Volgens dit (in dezen te beperkte) onderzoek zou leeftijd dus geen invloed hebben op de volgens de respondenten aangegeven mate van beïnvloeding van het veiligheidsgevoel, en zou leeftijd wel invloed uitoefenen op de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk. Er wordt een tendens geconstateerd dat hoe ouder men is, hoe wenselijker men preventief fouilleren gequoteerd. De ondervertegenwoordiging van 'oudere' respondenten echter, maakt dat verder onderzoek nodig is voor een valide en betrouwbare conclusie over de invloed van leeftijd op de mening ten aanzien van preventief fouilleren. Ten derde is geen verschil gevonden in de score op de vraag of het veiligheidsgevoel is verbeterd

²⁵⁶ Zie hoofdstuk 3, 2.1.1. 'Kwetsbaarheid'.

door preventief fouilleren en het al dan niet wonen in de Tarwewijk. De quotering op de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel door de acties preventief fouilleren verschilt dus gemiddeld niet tussen inwoners en passanten van de Tarwewijk. Theorie wijst echter uit dat een (verhoogd) politieoptreden zoals 'harde' acties, die leiden tot het gevoel van 'wat is hier allemaal aan de hand', personen die niet in de betreffende (probleem)wijk wonen geruststelt, terwijl dit optreden de onveiligheidsgevoelens in de eigen (betreffende) omgeving veeleer zouden vergroten. Mijns inziens kunnen de acties preventief fouilleren gekarakteriseerd worden als 'harde' acties. Denken de inwoners en passanten hier misschien anders over? Voor een beter beeld over de invloed van preventief fouilleren op het veiligheidsgevoel van inwoners van veiligheidsrisicogebieden, van passanten uit de omringende wijken, en van degenen die veraf wonen en niets van doen hebben met een veiligheidsrisicogebied, is nader onderzoek noodzakelijk. Hoewel het al dan niet wonen in de Tarwewijk geen ander resultaat heeft op de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel dan op dat van buitenstaanders, wijst het onderzoek echter wel uit dat de inwoners preventief fouilleren in deze wijk wenselijker achten dan passanten. De vraag is welke andere variabele dan veiligheidsgevoelens de wenselijkheid van preventief fouilleren zodanig beïnvloedt, dat de inwoners preventief fouilleren in hun wijk wenselijker achten dan passanten. Hiervoor is verder onderzoek nodig. Ten vierde heeft het al dan niet weten dat in de Tarwewijk acties preventief fouilleren kunnen plaatsvinden geen invloed op de beantwoording van de vraag, of het veiligheidsgevoel al dan niet is verbeterd door de acties preventief fouilleren. Dit lijkt vreemd. Mijns inziens kan het veiligheidsgevoel door preventief fouilleren slechts worden beïnvloed, als men weet dat zo'n actie in de eigen wijk kan plaatsvinden. Een verklaring voor dit resultaat zou kunnen zijn dat een deel van de respondenten antwoordde op korte termijn, dat wil zeggen dat hun veiligheidsgevoel voor die bewuste dag/avond was toegenomen. Of betrof hun antwoord wellicht een verwachting voor de toekomst? Verder onderzoek zou hieromtrent meer informatie kunnen leveren. Uit voorgaande resultaten over de vragen met betrekking tot de wenselijkheid van preventief fouilleren en de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel, blijkt dat hierover voor vier variabelen niet parallel geantwoord werd. Het gaat om de variabelen geboortjaar, het al dan niet wonen in de Tarwewijk, het aantal maanden dat men in de Tarwewijk woont, en het geslacht. Ten eerste wordt een tendens waargenomen dat het geslacht invloed heeft op de beantwoording van de vraag of

preventief fouilleren het veiligheidsgevoel al dan niet heeft beïnvloed. Het blijkt dat vrouwen gemiddeld positiever antwoorden op de vraag of preventief fouilleren hun veiligheidsgevoel heeft verbeterd dan mannen. Een tweede tendens die waargenomen wordt is echter dat het geslacht geen invloed heeft op de wenselijkheid van preventief fouilleren. Ten tweede heeft het aantal maanden dat men in de Tarwewijk woont een negatieve invloed op de score wat betreft de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel: hoe langer men in de Tarwewijk woont, hoe minder invloed preventief fouilleren volgens de respondenten heeft op verbetering van het veiligheidsgevoel. Het aantal maanden dat men in de Tarwewijk woont heeft echter geen invloed op de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk. Ten derde beïnvloedt het al dan niet woonachtig zijn in de Tarwewijk niet het veiligheidsgevoel, terwijl dit wel invloed heeft op de wenselijkheid van preventief fouilleren. De inwoners van de Tarwewijk achten preventief fouilleren in deze wijk wenselijker dan de passanten. Ten slotte heeft het geboortjaar geen significante invloed op het veiligheidsgevoel, terwijl dit wel het geval is bij de wenselijkheid van preventief fouilleren. Hoe ouder men is, hoe wenselijker men preventief fouilleren acht. De invloed van de variabele leeftijd moet bij dit onderzoek echter buiten beschouwing worden gelaten door de methodologische beperking. De vraag dient zich aan, waarom deze drie variabelen, de variabele leeftijd buiten beschouwing gelaten, niet dezelfde invloed hebben op het veiligheidsgevoel en op de wenselijkheid van preventief fouilleren. Alleen nader, diepgaand onderzoek zou deze vraag kunnen beantwoorden.

Een ander opmerkelijk resultaat is dat het aantal maal dat men is gefouilleerd geen invloed heeft op de wenselijkheid van preventief fouilleren, op de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel, de mening over het optreden van de politieagent, of de mening over het al dan niet a-selectief fouilleren door politieagenten. Ofwel, wanneer men vaker is gefouilleerd, wil dit niet automatisch zeggen dat men negatiever antwoordt op deze vragen. Wel is er een verband tussen het aantal maal dat men is gefouilleerd en de variabelen geboortjaar en geslacht. Er is een tendens gevonden dat hoe jonger men is, hoe vaker men wordt gefouilleerd. Bij de hercodering van de variabele geboortjaar in zeven leeftijdscategorieën²⁵⁷, zoals weergegeven in bijlage

²⁵⁷ De zeven leeftijdscategorieën bevatten de volgende leeftijden: categorie 1: jonger dan 16 jaar, categorie 2: tussen de 16 en 25 jaar, categorie 3: tussen de 26 en 35 jaar, categorie 4: tussen de 36 en 45 jaar, categorie 5:

X. blijkt dat de meeste mensen worden gefouilleerd binnen de leeftijdscategorieën twee, drie en vier, ofwel tussen de 16-25, 26-35 en 36-45 jaar. Deze leeftijdscategorieën nemen respectievelijk 49% (N=174), 28% (N=101) en 16% (N=55) van het totaal aantal respondenten (N=355) in beslag. Uit deze resultaten zou geconcludeerd kunnen worden dat jongeren, voornamelijk de tweede leeftijdscategorie tussen de 16 en 25 jaar, vaker worden gefouilleerd dan 'ouderen'. Over deze bevindingen kan echter geen gegronde uitspraak worden gedaan door een aantal beperkingen. Ten eerste vond de eerste actie preventief fouilleren waarbij enquêtes zijn afgenomen plaats tussen 14.00 en 22.00 uur, en de tweede actie preventief fouilleren waarbij enquêtes zijn afgenomen tussen 18.00 en 2.00 uur. Het is aannemelijk te veronderstellen dat deze tijden van invloed waren op de leeftijd van de personen die zich op straat bevonden. Voornamelijk oudere mensen begeven zich na een bepaald uur niet meer buiten de deur. Dit leidt tot een onevenredig aantal jongeren op straat, die dus de kans hebben om gefouilleerd te worden. Ten tweede kan de jonge leeftijdsopbouw van de Tarwewijk de resultaten beïnvloeden, waardoor zich per definitie dikwijls meer personen in de jongere leeftijdscategorieën op straat bevinden - en dus worden gefouilleerd. Ten slotte kan het eventueel selectief fouilleren van de politie evenmin worden uitgesloten. De mogelijkheid bestaat dat naarmate de avond vordert, de politiefunctionaris zijn/haar werk door vermoeidheid op een willekeuriger manier uitvoert. Uit de resultaten van het onderzoek blijkt ook dat mannen vaker worden gefouilleerd dan vrouwen. Hierbij zouden eveneens enkele van de hierboven genoemde externe factoren een rol kunnen spelen, te weten: het tijdstip van de acties preventief fouilleren, het gegeven dat in de Tarwewijk meer mannen dan vrouwen wonen, en het eventueel selectief fouilleren van de politie. Een andere mogelijk beïnvloedende factor is dat er meer mannelijke dan vrouwelijke politieagenten deelnamen aan de acties preventief fouilleren. Aangezien vrouwelijke burgers alleen mogen worden gefouilleerd door vrouwelijke agenten, zou dit een verklaring kunnen zijn voor een lager aantal preventief gefouilleerd vrouwen, evenals voor het geringer aantal keer dat zij werden gefouilleerd. Daar staat tegenover dat zich niet bij iedere groep agenten een vrouwelijke agent bevond – terwijl de enquêteurs altijd bij een groep agenten werd

tussen de 46 en 55 jaar, categorie 6 tussen de 56 en 65 jaar en ten slotte categorie 7 ouder dan 66 jaar. Zie hoofdstuk 4, 5.2. 'Selecties in data bij verwerking' voor de uitleg en verantwoording van deze hercodering.

geplaatst waar ook minstens één vrouwelijke politieagent aanwezig was, zodat ook gefouilleerde vrouwen konden worden ondervraagd. Dit gegeven zou juist weer kunnen leiden tot een onevenredig aantal vrouwen in de respondentengroep, wat tot een overschatting van het aantal gefouilleerde vrouwen zou kunnen leiden. Als vermeld namen meer mannelijke dan vrouwelijke agenten deel aan de acties preventief fouilleren. De vraag dient zich aan of de reden hiervan is dat er nu eenmaal veel meer mannelijke dan vrouwelijke agenten zijn, of dat er bij voorbaat vanuit werd gegaan dat er meer mannen dan vrouwen zouden (moeten) worden gefouilleerd. Zoals reeds vermeld is het onmogelijk om na te gaan in hoeverre de respondentengroep representatief is voor het totaal aantal gefouilleerden tijdens de twee acties preventief fouilleren, zodat hierover geen uitspraak kan worden gedaan. In vervolgonderzoek zou geprobeerd kunnen worden hier rekening mee te houden, door de fouillerende agenten te vragen het aantal gefouilleerde vrouwen en mannen te onderscheiden zodat de meldkamer dit zou kunnen bijhouden. Uit het onderzoek blijkt dat op de vraag, of de respondent van mening is dat de politie selectief fouilleert, 61.4% (N=199) van de respondenten antwoordt van mening te zijn dat de politie a-selectief fouilleert, tegenover 38.6% (N=125) die van mening is dat de politie selectief fouilleert, ofwel discrimineert. Wanneer hierover een enkele keer werd doorgevraagd, werd niet altijd (alleen) de huidskleur genoemd. Zo werden 'slordig gekleed zijn' of 'junk-zijn' eveneens genoemd als factoren voor het selectief optreden door de politie. Een andere vorm van discriminatie die werd aangehaald, was selectie op basis van sekse. Tijdens het fouilleren van een groepje jongelui werden alleen de jongens gefouilleerd. Binnen deze groep bevond zich één meisje die, als enige, niet werd gefouilleerd. Tijdens het afnemen van de vragenlijst bij haar vriend kwam ze erbij staan, waarop ze tegen mij zei: 'Zie je dat? Alleen de jongens worden gefouilleerd!'. Later op die avond werd een auto met twee jonge vrouwen erin staande gehouden. Zij vertelden mij geschokt te zijn dat juist zij, twee blanke vrouwen, werden aangehouden voor fouillering en onderzoek van hun auto. Op de vraag of zij van mening waren dat de politie selectief fouilleerde, antwoordden beiden ontkennend - omdat zelfs zij werden aangehouden. Een agent vertelde mij dat hij tijdens preventief fouilleren juist blanke mensen aanhield. De redenering hierachter was dat er op dat tijdstip weinig blanken in de wijk rondliepen, en dat hij daarom de blanken die zich daar wel bevonden verdachter vond. Het is dus duidelijk dat wanneer men van mening is dat de politie selectief fouilleert, niet alleen

rassendiscriminatie wordt bedoeld, maar dat ook andere kenmerken een rol kunnen spelen. Dit werd in zekere mate objectief aangetoond door het onderzoek van Junger-Tas²⁵⁸, waarin werd aangetoond dat surveillerende agenten, met name waar het kleurlingen betreft, een zekere selectieve aandacht vertonen en dat zij significant meer kleinerend en autoritair gedrag uitten jegens langharigen, kleurlingen en slordig geklede personen. In het onderzoek van Willis²⁵⁹ bleek dat specifiek *black males* tussen de 16 en 24 jaar de meeste kans hadden om gefouilleerd te worden tijdens *stop and search* acties. Hoewel er, als eerder vermeld, teveel beperkende factoren waren bij onderhavig onderzoek om een uitspraak te kunnen doen over het al dan niet selectief fouilleren, wijst ook mijn onderzoek in eenzelfde richting. Van de totaal 362 respondenten was 17.7% vrouw (N=64), 82.3% man (N=298). Bovendien was, zoals de tabel in bijlage X. weergeeft, van de totaal 355 respondenten 49% (N=174) tussen de 16 en de 25 jaar oud. Aangezien het woord discriminatie zeer vaak wordt gebruikt in de context van preventief fouilleren, en selectief fouilleren mijns inziens inderdaad ongeoorloofd is wanneer men spreekt over discriminatie op basis van uiterlijke kenmerken, is een aanbeveling naar verder onderzoek over dit fenomeen op zijn plaats.

Ten slotte is een verband gevonden tussen het al dan niet wonen in de Tarwewijk en het al dan niet bekend zijn met de acties preventief fouilleren in de Tarwewijk. Inwoners blijken beter op de hoogte zijn van de acties dan passanten. Van de passanten was 52% (N=109, N totaal=209) op de hoogte van de acties preventief fouilleren, terwijl 65% (N=97, N totaal=150) van de inwoners van de Tarwewijk op de hoogte was. De vraag is echter of deze betere bekendheid bij de inwoners van de Tarwewijk komt door de bekendmaking in het huis-aan-huisblad of via mond-op-mond-berichten, en/of het eerder preventief gefouilleerd zijn in de Tarwewijk. Bovendien moet er rekening mee worden gehouden dat, tijdens de invoering van de gegevens van de enquêtes in SPSS, zich 16 keer eenzelfde ogenschijnlijk tegenstrijdige beantwoording voordeed. Op de vraag of men wist dat in de Tarwewijk de mogelijkheid bestond om preventief gefouilleerd te worden, antwoordden 16 respondenten ontkennend; terwijl het antwoord op de volgende vraag, te weten hoe vaak hij/zij al was gefouilleerd, luidde dat dit niet de eerste keer was. Hiervoor zijn twee aannemelijke verklaringen. Iemand kan die dag voor het eerst zijn gefouilleerd,

²⁵⁸ Zie hoofdstuk 3, 3.2. 'Politie en discriminatie'.

²⁵⁹ Zie hoofdstuk 3, 3.2. 'Politie en discriminatie'.

maar wel twee keer op diezelfde dag. Ook kan de respondent hebben gedacht dat de gestelde vraag erover ging, of men wist dat er die dag een actie preventief fouilleren was, in plaats van te weten dat de Tarwewijk een veiligheidsrisicogebied is waar acties preventief fouilleren kunnen plaatsvinden. Overigens zijn de (verplichte) aankondigingen er ook slechts voor bedoeld burgers te wijzen op het feit dat hun wijk tijdelijk een veiligheidsrisicogebied is – en worden de acties zelf niet tevoren bekend gemaakt.

CONCLUSIE

De media schreven overwegend positief over de reacties van het publiek in verband met preventief fouilleren. Daarentegen was de berichtgeving, voornamelijk uit de politiek bestuurlijke hoek, juist kritisch over preventief fouilleren. Dit verschil in opinie was aanleiding tot onderhavig explorerend onderzoek naar de mening van de preventief gefouilleerde inwoner en de passant van het veiligheidsrisicogebied de Tarwewijk over preventief fouilleren in deze wijk, waarbij de onderzoeksvraag als volgt werd geformuleerd: ‘Wat is de mening van de preventief gefouilleerde inwoner en preventief gefouilleerde passant van het veiligheidsrisicogebied de Tarwewijk over preventief fouilleren in deze wijk?’ Naar mijn mening is een dergelijk onderzoek van belang, omdat wij in een democratie leven waarin de burger, al is het indirect, inspraak heeft op de totstandkoming van wetgeving. Het is de vraag of de ethische argumenten die politici aanvoeren, overeenkomen met de beleving van burgers die direct met de maatregel te maken krijgen. Om deze reden ben ik van mening dat het belangrijk is dat bij nieuwe, verregaande bevoegdheden van de overheid, in dit geval het politiewezen die de bevoegdheid krijgt tot het fouilleren van personen zonder persoonlijke verdenking, wordt onderzocht wat de opinie van de meerderheid van de ‘gewone’ burgers is die aan de maatregel onderworpen worden. Uit opinieonderzoek kunnen politici, als directe vertegenwoordigers van de burgers, leren wat er onder de bevolking leeft. Als blijkt dat een meerderheid het eens is met de nieuwe maatregel, is een ingrijpende overheidsbevoegdheid ook beter te ‘verkopen’ aan de bevolking. Een opinieonderzoek naar preventief fouilleren is echter slechts mogelijk nádat de acties zijn uitgevoerd, omdat een mening hieromtrent zou kunnen worden herzien nadat de fouillering daadwerkelijk is ondergaan. Wel zouden beleidsmakers uit een dergelijk opinieonderzoek iets kunnen leren voor de toekomst, inzake andere verregaande te nemen maatregelen in Nederland.

De mening van de preventief gefouilleerde inwoner en preventief gefouilleerde passant in de Tarwewijk is geanalyseerd op basis van vijf vragen, die zijn afgeleid uit discussiepunten over preventief fouilleren zoals die naar voren kwamen in de media en de parlementaire handelingen, namelijk: de wenselijkheid van preventief fouilleren in de Tarwewijk, de mogelijke beïnvloeding van het veiligheidsgevoel in de Tarwewijk, het optreden van de politieagent tijdens het fouilleren, het al dan niet a-

selectief fouilleren, en de privacy. Inzake de discussiepunten privacy, veiligheid en discriminatie zijn tevens enkele theorieën bestudeerd. Hieruit blijkt ten eerste dat, puur theoretisch/juridisch gezien, preventief fouilleren een schending is van de privacy van de burger. Ten tweede zouden onveiligheidsgevoelens voor het merendeel berusten op sociaal psychologische factoren, ofwel bredere gevoelens van onbehagen, waardoor de invloed van de politie gering zal zijn op het onveiligheidsgevoel. Ten slotte blijkt zowel uit opinieonderzoek als uit participerend observatieonderzoek dat de politie een zekere selectieve aandacht toont tijdens haar werk. Uit onderhavig onderzoek blijkt dat de onderzoeksgroep gemiddeld genomen positief staat tegenover preventief fouilleren. Een ander belangrijk resultaat is dat het aantal maal dat men is gefouilleerd geen invloed heeft op de wenselijkheid van preventief fouilleren, op de beïnvloeding van het veiligheidsgevoel, de mening over het optreden van de politieagent of de mening over het al dan niet a-selectief fouilleren door politieagenten. Ofwel, wanneer men vaker is gefouilleerd, wil dit niet automatisch zeggen dat men negatiever antwoordt op deze vragen.

Het is van belang om rekening te houden met een aantal methodologische beperkingen van het onderzoek. In grote lijnen kan hier ten eerste over vermeld worden dat de resultaten van dit onderzoek niet veralgemeenbaar zijn buiten de respondentengroep. Zij geven slechts een indicatie van de opvatting over preventief fouilleren van de onderzoekspopulatie, namelijk de preventief gefouilleerde inwoner en preventief gefouilleerde passant van de Tarwewijk. Ten tweede bestaat de mogelijkheid dat de resultaten over de mening van de respondenten over preventief fouilleren een positiever beeld geven dan in werkelijkheid het geval is. Dit is mogelijk doordat de preventief gefouilleerde personen die agressief waren, met name de verdachten, niet geïnterviewd konden worden. Hierbij dient rekening gehouden te worden met het feit dat de aangehouden slechts een beperkt aandeel vormen van de gefouilleerde burgers. Ten slotte is het bij een onderzoek naar de mening van personen altijd moeilijk om een uitspraak te doen over de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek. Geprobeerd is dit zoveel mogelijk onder controle te houden.

Onderhavig onderzoek moet gezien worden als een explorerend onderzoek en als stimulans voor verder onderzoek. Op basis van de resultaten kunnen hypothesen opgesteld worden voor een diepgaander en betrouwbaarder onderzoek.

Bibliografie

Wetgeving

Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden van 24 augustus 1818, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden* (<http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/browsercheck/continuation=11211-002/session=796825681157365/action=javascript-result/javascript=yes>).

Wetboek van Strafrecht van 3 maart 1881, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 5 maart 1881 (<http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/browsercheck/continuation=11211-002/session=796825681157365/action=javascript-result/javascript=yes>).

Wet van 15 januari 1921 op de strafvordering, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 28 januari 1921 (<http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/browsercheck/continuation=07271-002/session=521791257857640/action=javascript-result/javascript=yes>)

Wet van 14 februari 1992, houdende nieuwe bepalingen met betrekking tot gemeenten, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 12 maart 1992 (<http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/browsercheck/continuation=11855-002/session=529662970678370/action=javascript-result/javascript=yes>).

Wet van 4 juni 1992, houdende algemene regels van bestuursrecht, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 30 juni 1992 (<http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/login/session=262136594632369/action=javascript-result/javascript=yes>).

Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, *B.S.*, 22 december 1992.

Wet van 9 december 1993, tot vaststelling van een nieuwe politiewet, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 30 december 1993 (<http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/login/session=262136594632369/action=javascript-result/javascript=yes>).

Wet van 2 maart 1994, houdende algemene regels ter bescherming tegen discriminatie op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, hetero- of homoseksuele gerichtheid of burgerlijke staat, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 31 maart 1994 (<http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/browsercheck/continuation=11211-002/session=796825681157365/action=javascript-result/javascript=yes>).

Wet van 22 juni 1994, tot vaststelling van de Algemene wet op het binnentreden, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 9 augustus 1994 (<http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/login/session=665778754475450/action=javascript-result/javascript=yes>).

Wet van 5 juli 1997, houdende regels inzake het vervaardigen, verhandelen, vervoeren, voorhanden hebben, dragen enz. van wapens en munitie, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 10 juli 1997 (<http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/login/session=262136594632369/action=javascript-result/javascript=yes>).

Wet van 12 oktober 2000 tot wijziging van de Wet wapens en munitie met betrekking tot de strafmaat voor verboden bezit en verboden wapenhandel, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 24 oktober 2000 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=22/session=anonymous@3A0915231986/query=2/action=pdf/STB5821.pdf>).

Wet van 23 november 2000 tot algehele herziening van de Vreemdelingenwet, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 7 december 2000 (<http://wetten.overheid.nl/cgi-bin/sessioned/login/session=678552934247489/action=javascript-result/javascript=yes>).
Grundgesetz, (http://www.bundestag.de/gesetze/gg/gg_07_02.pdf).
Strafprozeßordnung, (<http://www.datenschutz-berlin.de/recht/de/rv/szprecht/stpo/>).

Parlementaire documenten

Handelingen Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 26865, nr.49 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=32/session=anonymous@3A1641510457/query=4/action=pdf/HAN7225A18.pdf>).

Handelingen Eerste Kamer, vergaderjaar 2001-2002, 26865, nr. 28 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=24/session=anonymous@3A1641510457/query=5/action=pdf/HAN7414A06.pdf>).

Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26 865, nr.3 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A0915231986/query=3/action=pdf/KST41418.pdf>).

Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26865, nr.5 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A5608746433/query=1/action=pdf/KST45081.pdf>).

Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 26865, nr. 6, 13-14 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A4413304079/query=3/action=pdf/KST46448.pdf>).

Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 26865, nr.7 (<http://overheid-op.sdu.nl/cgi-bin/showdoc/pos=0/session=anonymous@3A1641510457/query=6/action=pdf/KST48471.pdf>).

Interne documenten

GROENEVELD, R., en VAN OSNABRUGGE, W., *Evaluatie Preventief fouilleren Tarwewijk periode 2*, onuitg, Politie Rotterdam-Rijnmond, 3 maart 2003, 24p.

GROENEVELD, R., en VAN OSNABRUGGE, W., *Evaluatie preventief fouilleren: wijkteam Tarwewijk, periode 11 oktober t/m 04 december 2002*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 14 januari 2003, 21p.

LANDELIJK BUREAU TER BESCHERMING VAN RASSENDISCRIMINATIE (LBR), *Cursus Antidiscriminatierecht Voor beginners*, onuitg., Rotterdam, september 2002, 35p.

LOKALE GEZAGSDRIEHOEK ROTTERDAM, *Voorlopige evaluatie preventieve fouilleren*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 10 december 2002, 14p.

POLITIE ROTTERDAM-RIJNMOND, *Klachtenregeling politieregio Rotterdam-Rijnmond en toelichting*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 1998, 7p.

TOETSGROEP PREVENTIEF FOUILLEREN, *Preventief fouilleren Rotterdam: informatiemap*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, december 2002, 36p.

X, *Aanpak van vuurwapengeweld*, onuitg., Regiopolitie Rotterdam-Rijnmond, 24 april 1998, 17p.

X, *Hoe krijg je de Tarwewijk echt Oké?; Signalen en aandachtspunten van bewoners uit de Tarwewijk*, onuitg., Rotterdam, De werkplaats Charlois/ Projectbureau Tarwewijk, november 2002, 31p.

X, *Operationeel Draaiboek Regeling: preventief fouilleren, Tarwewijk*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 18 december 2002, 23p.

X, *Protocol preventief fouilleren*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 13 november 2002, 11p.

X, *Voorstel aanwijzing veiligheidsrisicogebied District Zuid*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 2 oktober 2002, 16p.

X, *Wijkveiligheidsplan en handhavingsarrangement Tarwewijk*, onuitg., Rotterdam, maart 2002, 59p.

Raadsvergadering van 11 juli 2002, onuitg., Rotterdam, raadsstuk-567, 6p.

Wapencontroles in veiligheidsrisicogebieden, onuitg., beleidsnotitie 2002/11130, Amsterdam, 24 september 2002, 8p.

Krantenartikels

DE GRAAF, P., 'Roermond wil uitgaanspubliek preventief fouilleren', *de Volkskrant*, 28 augustus 2002.

FRAANJE, R., 'Rotterdamse primeur met preventief fouilleren', *Staatscourant*, 23 september 2002

HOOFDREDACTIONEEL COMMENTAAR, 'Fouilleren verdient steun', *Algemeen Dagblad*, 7 januari 2003.

HOOGERWAARD, J., 'Burgemeester Opstelten: We gaan dit niet elke dag doen', *Trouw*, 28 september 2002.

PARLEMENTAIRE REDACTIE, 'CDA bepleit forse uitbreiding van vooral fouilleren', *De Telegraaf*, 7 januari 2003.

REDACTIE POLITIEK, 'Preventief fouilleren in trein en tram', *Trouw*, 7 januari 2003.

Rooijackers, S., 'Tevredenheid over preventief fouilleren', *Rotterdams Dagblad*, 4 maart 2003.

VAN DE STAAIJ, D., 'Fouilleren in metro van de baan', *Algemeen Dagblad*, 13 februari 2003.

VAN DE STAAIJ, D., 'Parlement wil vaker fouilleren', *Algemeen Dagblad*, 30 november 2002

VAN VLIET, D., 'Variaties op fouilleren', *Algemeen Dagblad*, 28 september 2002.

WIEGMAN, M., 'Remkes: overal fouilleren' *Het parool*, 14 januari 2002.

WIEGMAN, M., 'GroenLinks haalt maar vast Noord-Korea erbij', *Het Parool*, 21 november 2002.

X, 'Meer acties preventief fouilleren', *De Volkskrant*, 2 december 2002

X,, 'Oogst van 10000 keer fouilleren', *Algemeen Dagblad*, 7 maart 2003.

X., 'Preventief fouilleren mag in Spijkenisse', *Rotterdams Dagblad*, 6 maart 2003.

Overige

- BAARDA, D.B. en M.P.M. DE GOEDE, *Basisboek Methoden en Technieken: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek*, Groningen, Wolters-Noordhoff, 2001, 397p.
- BILLIET, J.B., *Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek: ontwerp en dataverzameling*, Leuven, Acco, 1992, 319p.
- BILLIET, J., LOOSVELDT, G., en WATERPLAS, L., *Het survey-interview onderzocht: Effecten van het ontwerp en gebruik van vragenlijsten op de kwaliteit van de antwoorden*, Leuven, Katholiek Sociologisch onderzoeksinstituut KU Leuven, 1984, 272p.
- BLOK, P., *Het recht op privacy; Een onderzoek naar de betekenis van het begrip 'privacy' in het Nederlandse en Amerikaanse recht*, proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor aan de universiteit van Tilburg, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2002, 372 p.
- BOVENKERK, F., *Omdat zij anders zijn: Patronen van rasdiscriminatie in Nederland*, Amsterdam, uitgeverij Boom, 1978, 207p.
- CRESWELL, J.W., *Research design: Qualitative & quantitative approaches*, London, Sage, 1994, 228p.
- DRAYER J.M.H. en SUYVER J.J.H., *Politie in de rechtsorde*, Zwolle, Tjeenk Willink, 2000, 201p.
- ENGBERTS, M., DELAHAIJE, M., en GEBBEN, J., 'Vaak gestelde vragen', *Algemeen Politieblad* 2003, afl. 6, 21-22.
- FELTES, T., 'Police in Transition: German responses', in KADAR, A. (ed.), *Police in Transition*, Central European University Press, 2001, 250p.
- HALE, C., 'Fear of crime: a review of the literature', *International Review of Victimology* 1996, 4, 79-150.
- HERSTEIN, B.E. *Privacy in balans; Meer of minder privacy: that is the question*, onuitg., thesis Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam, 1999-00, 43 p.
- HOEGENDIJK, M.G.M., *Zakboek strafvordering voor de hulpofficier van justitie 2003*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2002, 337p.
- KOOPS, B. en VEDDER, A., *Opsporing versus privacy: de beleving van burgers*, Den Haag, Sdu Uitgevers, 2001, 124 p.
- LANDELIJK BUREAU TER BESCHERMING VAN RASSENDISCRIMINATIE (LBR), *Cursus Antidiscriminatierecht voor beginners*, onuitg., Rotterdam, september 2002.
- OGLETREE, C.J.O., PROSSER, M., SMITH, A., en TALLEY, W., *Beyond the Rodney King story: An Investigation of Police Conduct in Minority Communities*, Boston, Northeastern University Press, 1995, 197p.
- PLEYSIER, S., VERVAEKE, G. en GOETHALS, J., 'Het 'onveiligheidsgevoel' onderzocht', in GOETHALS, J. en VERVAEKE, G. (ed.), *Criminologie in actie*, Brussel, Politeia, 2002, 520p.
- PLEYSIER, S., VERVAEKE, G. en GOETHALS, J., 'Veiligheid: enkele theoretische en (macro)sociologische beschouwingen', in WALGRAVE, L. (ed.), *Veiligheid, een illusie?*, Brussel, Politeia, 2001, 252p.
- POLITIE ROTTERDAM-RIJNMOND, *Klachtenregeling politieregio Rotterdam-Rijnmond en toelichting*, onuitg., Politie Rotterdam-Rijnmond, 1998.
- ROTTERDAMS ANTI DISCRIMINATIE ACTIE RAAD (RADAR), *Handleiding Discriminatiezaken: Politie Rotterdam-Rijnmond*, Politiedrukkerij Rotterdam-Rijnmond, 1997, 52p.

T. BLOM, *Privacy, EVRM en (straf)rechtshandhaving*, in C.H. BRANTS, P.A.M. MEVIS en E. PRAKKEN (red.), *Legitieme strafvordering; Rechten van de mens als inspiratie in de 21^e eeuw*, Antwerpen, Intersentia Rechtswetenschappen, 2001, 215p.

VAN DER TORRE, E.J. en HULSHOF, M.H.M., *Een drugsscene op Zuid (de Millinxbuurt)*, Alphen aan den Rijn, Samsom, 2000, 138p.

VAN DER VIJVER, K., 'Politie en onveiligheidsgevoelens', *tijdschrift voor Criminologie* 1994, 38, 316-328.

VAN DE WEERD, H.J.C.M., *De preventieve fouillering nader onderzocht; Een onderzoek naar de juridische (on)mogelijkheden*, onuitg., thesis Nederlands Recht, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2001-02, 57p.

VAN OSNABRUGGE, W., 'Preventief fouilleren in Rotterdam-Zuid: Voorbereiding, juridisch kader en methoden van optreden', *Algemeen Politieblad* 2003, afl. 6, 20-22.

WILLIS, C.F., *The use, effectiveness and impact of police stop and search powers*, London, Reaearch and planning unit, 1983, 40p.

BIJLAGE I: Artikel 2 en 3 Wet wapens en munitie: wapencategorie I, II, III en IV

Artikel 2 Wet wapens en munitie

1. Wapens in de zin van deze wet zijn de hieronder vermelde of overeenkomstig dit artikellid aangewezen voorwerpen, onderverdeeld in de volgende categorieën.

Categorie I

- 1°. stiletto's, valmessen en vlindermessen, een en ander indien het lemmet:
 - a. meer dan een snijkant heeft;
 - b. 7 cm of langer en 14 mm of smaller is;
 - c. 9 cm of langer is; of
 - d. van een stootplaat is voorzien;
- 2°. andere opvouwbare messen, indien:
 - a. het lemmet meer dan een snijkant heeft; of
 - b. de lengte in opengevouwen toestand langer dan 28 cm is;
- 3°. boksbeugels, ploertendoders, wurgstokken, werpsterren, vilmessen, ballistische messen en geluiddempers voor vuurwapens;
- 4°. blanke wapens die uiterlijk gelijken op een ander voorwerp dan een wapen;
- 5°. pijlen en pijlpunten bestemd om door middel van een boog te worden afgeschoten, die zijn voorzien van snijdende delen met de kennelijke bedoeling daarmee ernstig letsel te kunnen veroorzaken;
- 6°. katapulten;
- 7°. andere door Onze Minister aangewezen voorwerpen die een ernstige bedreiging van personen kunnen vormen of die zodanig op een wapen gelijken, dat zij voor bedreiging of afdreiging geschikt zijn.

Categorie II

- 1°. vuurwapens die niet onder een van de andere categorieën vallen;
- 2°. vuurwapens, geschikt om automatisch te vuren;
- 3°. vuurwapens die zodanig zijn vervaardigd of gewijzigd dat het dragen niet of minder zichtbaar is dan wel dat de aanvalskracht wordt verhoogd;
- 4°. vuurwapens die uiterlijk gelijken op een ander voorwerp dan een wapen;
- 5°. voorwerpen waarmee door een elektrische stroomstoot personen weerloos kunnen worden gemaakt of pijn kan worden toegebracht, met uitzondering van medische hulpmiddelen;
- 6°. voorwerpen, bestemd voor het treffen van personen met giftige, verstikkende, weerloosmakende, traanverwekkende en soortgelijke stoffen, met uitzondering van medische hulpmiddelen en van vuurwapens in de vorm van geweren, revolvers en pistolen, bestemd voor het afschieten van munitie met weerloosmakende of traanverwekkende stof;
- 7°. voorwerpen bestemd voor het treffen van personen of zaken door vuur of door middel van ontploffing, met uitzondering van explosieven voor civiel gebruik indien met betrekking tot deze explosieven erkenning is verleend overeenkomstig de Wet explosieven voor civiel gebruik.

Categorie III

- 1°. vuurwapens in de vorm van geweren, revolvers en pistolen voor zover zij niet vallen onder categorie II sub 2°, 3° of 6°;

- 2°. toestellen voor beroepsdoeleinden die geschikt zijn om projectielen af te schieten;
- 3°. werpmessen;
- 4°. alarm- en startpistolen en -revolvers, met uitzondering van alarm- en startpistolen die:
 - a. geen loop of een kennelijk verkorte, geheel gevulde loop hebben;
 - b. zodanig zijn ingericht dat zij uitsluitend knalpatronen van een kaliber niet groter dan 6 mm kunnen bevatten; en
 - c. waarvan de ligplaats van de patronen en de gasuitlaat loodrecht staan op de loop of op de lengterichting van het wapen.

Categorie IV

- 1°. blanke wapens waarvan het lemmet meer dan een snijkant heeft, voor zover zij niet vallen onder categorie I;
- 2°. degens, zwaarden, sabels en bajonetten;
- 3°. wapenstokken;
- 4°. lucht-, gas- en veerdrukwapens, behoudens zulke door Onze Minister overeenkomstig categorie I, sub 7°, aangewezen die zodanig gelijken op een vuurwapen dat zij voor bedreiging of afdreiging geschikt zijn;
- 5°. kruisbogen en harpoenen;
- 6°. bij regeling van Onze Minister aangewezen voorwerpen die geschikt zijn om daarmee personen ernstig lichamelijk letsel toe te brengen;
- 7°. Voorwerpen waarvan, gelet op hun aard of de omstandigheden waaronder zij worden aangetroffen, redelijkerwijs kan worden aangenomen dat zij voor geen ander doel zijn bestemd dan om letsel aan personen toe te brengen of te dreigen en die niet onder een van de andere categorieën vallen.

2. Munitie in de zin van deze wet is, onderverdeeld in de volgende categorieën:

Categorie I (Vervallen)

Categorie II

- 1°. munitie die uitsluitend geschikt voor vuurwapens van categorie II is;
- 2°. munitie die een giftige, verstikkende, weerloosmakende, traanverwekkende of soortgelijke stof verspreidt, met uitzondering van munitie met weerloosmakende of traanverwekkende stof, bestemd voor vuurwapens in de vorm van geweren, revolvers en pistolen;
- 3°. munitie voorzien van een projectiel waarmee een pantserplaat kan worden doorboord, munitie voorzien van een projectiel met brandsas of met een explosieve lading, alsmede de voor deze munitie bestemde projectielen;
- 4°. munitie voor geweren, revolvers en pistolen voorzien van expanderende projectielen, alsmede de voor deze munitie bestemde projectielen, behalve wanneer het voor de jacht of de schietsport bestemde munitie of projectielen betreft.

Categorie III

Alle overige munitie.

3. Aanwijzingen door Onze Minister, als bedoeld in het eerste lid, geschieden bij regeling.

4. Onverminderd het bepaalde in het eerste lid, onder categorie I, sub 7°, zijn geen wapens in de zin van deze wet voorwerpen die klaarblijkelijk zijn bestemd om als speelgoed te worden gebruikt en die redelijkerwijze niet geschikt kunnen worden geacht om daarmee personen ernstig lichamelijk letsel toe te brengen.

Artikel 3

1. De bepalingen betreffende wapens zijn mede van toepassing op onderdelen en hulpstukken die specifiek bestemd zijn voor die wapens en van wezenlijke aard zijn.

2. De bepalingen betreffende munitie zijn mede van toepassing op onderdelen van die munitie, voorzover geschikt om munitie van te maken.

BIJLAGE II: Wettelijke bepalingen in verband met preventief fouilleren

Artikel 151b Gemeentewet

1. De raad kan bij verordening de burgemeester de bevoegdheid verlenen om bij verstoring van de openbare orde door de aanwezigheid van wapens, dan wel bij ernstige vrees voor het ontstaan daarvan, een gebied, met inbegrip van de daarin gelegen voor het publiek openstaande gebouwen en daarbij behorende erven, aan te wijzen als veiligheidsrisicogebied. In een veiligheidsrisicogebied kan de officier van justitie de bevoegdheden, bedoeld in de artikelen 50, derde lid, 51, derde lid, en 52, derde lid, van de Wet wapens en munitie toepassen.
2. De burgemeester gaat niet over tot aanwijzing als veiligheidsrisicogebied dan na overleg met de officier van justitie in het overleg, bedoeld in artikel 14 van de Politiewet 1993.
3. De aanwijzing als veiligheidsrisicogebied wordt gegeven voor een bepaalde duur die niet langer is en voor een gebied dat niet groter is dan strikt noodzakelijk voor de handhaving van de openbare orde.
4. De beslissing tot gebiedsaanwijzing wordt op schrift gesteld en bevat een omschrijving van het gebied waarop deze van toepassing is alsmede de geldigheidsduur. Indien de situatie dermate spoedeisend is dat de burgemeester de beslissing tot gebiedsaanwijzing niet tevoren op schrift kan stellen, zorgt hij alsnog zo spoedig mogelijk voor de opschriftstelling en voor de bekendmaking daarvan.
5. De burgemeester brengt de gebiedsaanwijzing zo spoedig mogelijk ter kennis van de raad en van de officier van justitie, bedoeld in het tweede lid.
6. Zodra de verstoring van de openbare orde door de aanwezigheid van wapens, dan wel de ernstige vrees voor het ontstaan daarvan, bedoeld in het eerste lid, is geweken, trekt de burgemeester de gebiedsaanwijzing in. Het vijfde lid is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 50 Wet wapens en munitie

1. De bij of krachtens artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering aangewezen ambtenaren zijn bevoegd te vorderen dat de verpakking van goederen, met inbegrip van reisbagage, wordt geopend, indien daartoe redelijkerwijs aanleiding bestaat op grond van:
 - a. een gepleegd strafbaar feit waarbij wapens zijn gebruikt;
 - b. een gepleegde overtreding van de artikelen 13, 26 of 27;
 - c. aanwijzingen dat een strafbaar feit als bedoeld onder a of b zal worden gepleegd.
2. Na het tweede lid wordt, onder vernummering van het derde lid tot het vierde lid, een nieuw lid ingevoegd, luidende:
3. In gebieden die overeenkomstig artikel 151b, eerste lid, van de Gemeentewet, door de burgemeester als veiligheidsrisicogebied zijn aangewezen kan de officier van justitie gelasten dat tegenover een ieder de bevoegdheid kan worden uitgeoefend om verpakkingen van goederen, met inbegrip van reisbagage, te onderzoeken op wapens of munitie. Het bevel bevat een omschrijving van het aangewezen gebied en de geldigheidsduur die niet langer dan twaalf uur mag bedragen. Het bevel bevat voorts de feiten en omstandigheden, op grond waarvan

de toepassing van de bevoegdheid om de verpakking van goederen, met inbegrip van reisbagage, te onderzoeken op wapens of munitie noodzakelijk wordt geacht.

Artikel 51 Wet wapens en munitie

1. De bij of krachtens artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering aangewezen ambtenaren zijn bevoegd vervoermiddelen te onderzoeken indien daartoe redelijkerwijs aanleiding bestaat op grond van:

- a. een gepleegd strafbaar feit waarbij wapens zijn gebruikt;
- b. een gepleegde overtreding van de artikelen 13, 26 of 27;
- c. aanwijzingen dat een strafbaar feit als bedoeld onder a of b zal worden gepleegd.

2. Na het tweede lid wordt, onder vernummering van het derde lid tot het vierde lid, een nieuw lid ingevoegd, luidende:

3. In gebieden die overeenkomstig artikel 151b, eerste lid, van de Gemeentewet, door de burgemeester als veiligheidsrisicogebied zijn aangewezen kan de officier van justitie gelasten dat tegenover een ieder de bevoegdheid kan worden uitgeoefend om vervoermiddelen te onderzoeken op wapens of munitie. Het bevel bevat een omschrijving van het aangewezen gebied en de geldigheidsduur die niet langer dan twaalf uur mag bedragen. Het bevel bevat voorts de feiten en omstandigheden, op grond waarvan de toepassing van de bevoegdheid vervoermiddelen te onderzoeken op wapens of munitie noodzakelijk wordt geacht.

Artikel 52 Wet wapens en munitie

1. Het tweede lid komt te luiden:

2. De in het eerste lid bedoelde ambtenaren zijn bevoegd personen aan hun kleding te onderzoeken indien daartoe redelijkerwijs aanleiding bestaat op grond van:

- a. een gepleegd strafbaar feit waarbij wapens zijn gebruikt;
- b. een gepleegde overtreding van de artikelen 13, 26 of 27;
- c. aanwijzingen dat een strafbaar feit als bedoeld onder a of b zal worden gepleegd.

3. Na het tweede lid wordt, onder vernummering van het derde lid tot het vierde lid, een nieuw lid ingevoegd, luidende:

4. In gebieden die overeenkomstig artikel 151b, eerste lid, van de Gemeentewet, door de burgemeester als veiligheidsrisicogebied zijn aangewezen kan de officier van justitie gelasten dat tegenover een ieder de bevoegdheid kan worden uitgeoefend om hem aan zijn kleding te onderzoeken op de aanwezigheid van wapens of munitie. Het bevel bevat een omschrijving van het aangewezen gebied en de geldigheidsduur die niet langer dan twaalf uur mag bedragen. Het bevel bevat voorts de feiten en omstandigheden, op grond waarvan de toepassing van de bevoegdheid om een ieder aan zijn kleding te onderzoeken op wapens of munitie noodzakelijk wordt geacht.

BIJLAGE III: UK Stop and Search Powers

Power	Object of Search	Extent of Search	Where Exercisable
Unlawful articles general			
Public Stores Act 1975 s6	HM Stores stolen or unlawfully obtained	Persons, vehicles, and vessels	Anywhere the constabulary powers are exercisable
Firearms Act 1968	Firearms	Persons and vehicles	A public place or anywhere
Misuse of Drugs Act 1971 s23	Controlled drugs	Persons and vehicles	Anywhere
Customers and Excise Management Act 1979 s163	Goods: (a) on which duty has not been paid; (b) being unlawfully removed, imported or exported; (c) otherwise liable to forfeiture to HM customs and excise	Vehicle and vessels only	Anywhere
Aviation Security Act 1982 s27 (1)	Stolen or unlawful obtained goods	Airport employees and vehicles carrying airport employees or aircraft of any vehicle in a cargo area whether or not carrying an employee	Any designated airport
Police and Criminal Evidence Act 1984 s1	Stolen goods; articles for use in certain Theft Act offences, offensive weapons, including bladed or sharply pointed articles (except folding pocket knives with a bladed cutting edge not exceeding 3 inches)	Persons and vehicles	Where there is public access.

Police and Criminal Evidence Act 1984 s6 © (by a constable of the United Kingdom Atomic Energy Authority Constabulary in respect of property owned or controlled by British Nuclear plc	HM Stores (in the form of goods and chattels belongs to British Nuclear Fuels plc	Persons, vehicles and vessels	Any where the constabulary powers are exercisable.
Sporting events (control of alcohol etc) Act 1985 s7	Intoxicating liquor	Persons, coaches and trains	Designated sports grounds or coaches and trains travelling to or from a designated sporting event.
Crossbows Act 1987 s4	Crossbows or parts of crossbows (except crossbows with a draw weight of less than 1.4 kilograms	Persons and vehicles	Anywhere except dwellings.
Criminal Justice Act 1988 s139B	Offensive weapons, bladed or sharply pointed article	Persons	School premises
Poaching Prevention Act 1862 s2	Game of poaching equipment	Persons and vehicles	A public place
Deer Act 1991 s12	Evidence of offences under the Act	Persons and vehicles	Anywhere except dwellings
Conservation of Seals Act 1970 s4	Seals or hunting equipment	Vehicles only	Anywhere
Badgers Act 1992 s11	Evidence of offences under the Act	Persons and vehicles	Anywhere
Wildlife and Countryside Act 1981	Evidence of wildlife offences	Persons and vehicles	Anywhere except dwellings
Terrorism Act 2000 s43	Evidence of liability to arrest	Persons	Anywhere

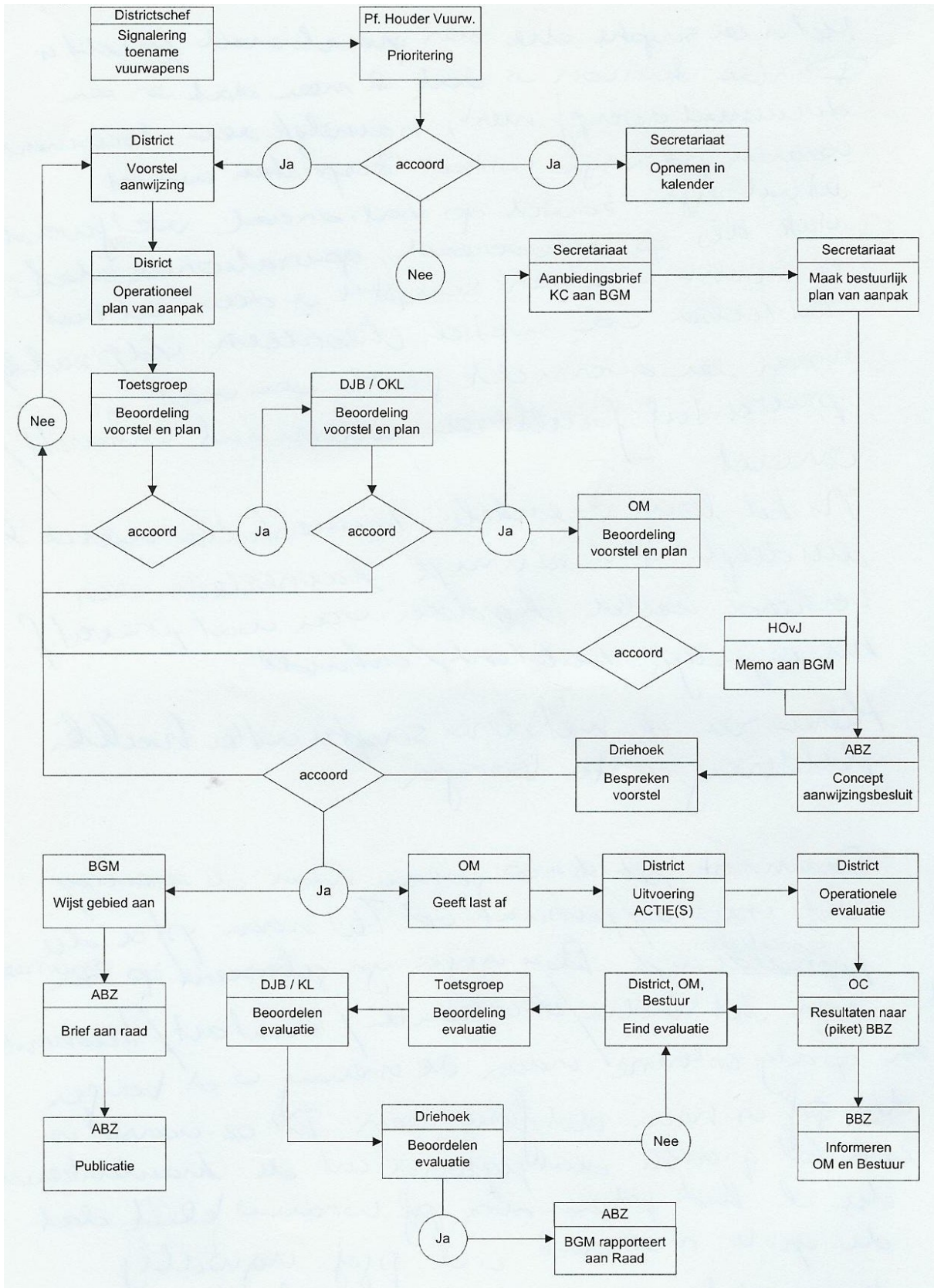
	under section 14 of the Act		
Terrorism Act 2000 s44.1	Articles which could be used for a purpose connected with the commission, preparation, or instigation of acts of terrorism	Vehicles, driver or passengers	Anywhere within the area or locality authorised under subsection (1)
Terrorism Act 2000 s44 (2)	Articles which could be used for a purpose connected with the commission, preparation or instigation of acts of terrorism	Pedestrians	Anywhere within the area of locality authorised.
Paragraphs 7 and 8 of Schedule 7 to the Terrorism Act 2000	Anything relevant to determining if a person being examined falls within paragraph 2(1) (a) to (c) of Schedule 5.	Persons, vehicles, vessels, etc.	Ports and airports
Section 60 Criminal Justice and Public Order Act 1994, as amended by s8 of the knives Act 1997	Offensive weapons or dangerous instruments to prevent incidents of serious violence or to deal with the carrying of such items	Persons and vehicles	Anywhere within a locality authorised under subsection1.

There is also a Code A under PACE which has recently abolished “voluntary searches”.

- Gives tighter guidance on what constitutes “reasonable suspicion” and makes it clear that a person’s age, race, appearance, etc, cannot alone constitute such reasonable suspicion. Officers must also give the person searched an explanation of the grounds for their reasonable suspicion.
- Encourages stop and search to be used in a focused, intelligence led way.
- Expects officers to make a record of the search at the time, and give this to the person immediately, unless there are exceptional reasons which make this wholly impractical.

- Expects records to include the self-defined ethnicity of the person searched.
- Expects police authority, with their forces to make arrangements for members of their communities to scrutinise stop and search data, and explain the use of the powers to local people.

BIJLAGE IV: Stroomschema aanwijzing veiligheidsrisicogebied

BIJLAGE V: Speciaal ontwikkelde aanhoudingskaart voor de acties preventief fouilleren

Aanhoudingskaart

Proces Verbaal

Volgnummer:

Verdachte
 Naam
 Voornamen
 Geboortedatum
 Geboorteplaats
 Adres
 Postcode Plaats
 Telefoon

Strafbaar Feit
 Overtreding tzv
 Soort wapen Mes, Vuurwapen, Cat 4

Waarneming(en)
 Locatie
 Straatthv.....
 Tijdstipuur
 Afstand mbt waarneming
 Daglicht/Donker
 Straatverlichting brandend

Verbalisanten
 Naam verbalisant 1
 Voornamen
 RegiopolitieRang
 Naam verbalisant 2
 Voornamen
 RegiopolitieRang

Dwangmiddelen
 Onderzoek kleding JA/NEE depers
 Inbeslagneming JA/NEE depers
 Afstand JA/NEE depers
 Overgedragen aan depers

Aanhouding
 Uit het oog verloren tussen tijdstip
 Feit/aanhouding JA/NEE
 Datum aanhouding
 Tijdstip aanhouding
 Plaats en straat
 Datum aankomst bureau
 Tijdstip aankomst bureauuur
 Bureau
 Gebruik handboeien JA/NEE

Voorgeleiding
 Datum voorgeleiding
 Tijdstip voorgeleidinguur
 Voorgeleid aan
 Ranghovj
 Locatie voorgeleiding

AANTREFFEN WAPEN / DRUGS (moeten beantwoord worden)

- 1) Soort wapen/drugsmes / vuurwapen / cat.4/drugs
- 2) soort en hoeveelheid drugs
- 3) Plaats aantreffen
- 4) Overige plaatsen aantreffen (goed specificeren)
- 5) Merk, kleur, kenteken (vtg)
- 6) indien ander overig wapen, noem wapen

Overige bevindingen aantreffen wapen/drugs

.....

Overige strafbare feiten

Welk strafbaar feit werd gepleegd
 () Verzet tegen aanhouding (180 WvSr)
 Welke rechtmatige ambtshandeling(en) werden verricht (bv. Mededeling 'aangehouden')
 Waaruit bestond verzet
Elementen: hij die zich met geweld of bedreiging met geweld verzet tegen een ambtenaar
Redenen van wetenschap: ik zag ik hoorde enz.enz (voorbeeld: zich lostrekken in tegenovergestelde richting, slaan richting collega)

() Bevel of vordering (geen medewerking verlenen 184 WvSR)
 Is de medewerking gevorderdJA/NEE
Redenen van wetenschap: ik zag ik hoorde enz.enz
Elementen: hij die opzettelijk niet voldoet aan bevel op vordering krachtens wettelijk voorschrift gedaan door een ambtenaar welke belast is met het opsporen of onderzoeken van strafbare feiten.

() Belemmering (ambtshandelingen belemmeren art 184. Wv Sr)
Redenen van wetenschap: ik zag ik hoorde enz.enz
Elementen:
 (hij die opzettelijk enige handeling, door een van de ambtenaren ondernomen ter uitvoering van enig wettelijk voorschrift,belet, belemmert of verijdelt).

Wat verklaart verdachte ter plaatse:

Mededeling niet tot antwoorden verplicht JA/NEE

.....

datum

Handtekening verdachte in concept

Waarvan door mij/ons dit Proces-verbaal op ambtseed/ambtsbelofte is opgemaakt te

Opdag

Handtekening verbalisant 1eed/belofte (depers.....)

Handtekening verbalisant 2eed/belofte (depers.....)

BIJLAGE VI: Grafische weergave van Rotterdam en specifiek de Tarwewijk

De Tarwewijk

BIJLAGE VII: Vragenlijst

A) Vragen met betrekking tot preventief fouilleren

1. *Wist u dat in de Tarwewijk de mogelijkheid bestaat om preventief gefouilleerd te worden? (Hiermee wordt niet bedoeld of u wist dat er vanavond gefouilleerd zou worden, maar of u wist dat de mogelijkheid tot preventief fouilleren in de Tarwewijk bestaat).*

- Ja
- Nee

2. *Hoe vaak bent u preventief gefouilleerd:.....*

3. *Is preventief fouilleren in de Tarwewijk naar uw mening:*

Absoluut niet wenselijk	Niet wenselijk	Neutraal	Wenselijk	Zeer wenselijk

4. *Heeft preventief fouilleren in de Tarwewijk uw veiligheidsgevoel:*

Sterk verslechterd	Verslechterd	Gelijk gehouden	Verbeterd	Sterk verbeterd

5. *Hoe heeft u het optreden van de politieagent tijdens het fouilleren ervaren:*

Zeer negatief	Negatief	Neutraal	Positief	Zeer positief

6. *Bent u van mening dat de politie bepaalde personen eerder preventief fouilleert dan anderen:*

- Ja
- Nee

7. *Bent u van mening dat preventief fouilleren uw privacy schendt:*

Ernstige schending	Schending	Geen mening	Geen schending	Absoluut geen schending

B) Gegevens respondent

8. *Geslacht:* M V

9. Geboortejaar: 19.....

10. Woont u in de Tarwewijk: J N, namelijk.....

11. Zo ja, hoe lang woont u al in deze buurt in jaren of maanden:.....

In te vullen door enquêteur, de gefouilleerde persoon:

- Voetganger
- Niets aangetroffen
- Vrijwillige afstand
- Verdachte
- Auto
- Fiets
- Brommer
- Motor
- Café
- Coffeeshop
- Anders, namelijk.....

BIJLAGE VIII: Toetsingsschema van het EHRM

1. Is er sprake van een inbreuk op hetgeen krachtens het EVRM onder het recht op privacy ex. Art. 8 valt?
2. Wordt deze inbreuk gemaakt door een overheidsfunctionaris?
3. Is deze inbreuk *in accordance with the law*?
 - a. Is er een nationaal rechtelijke basis?
 - b. Voldoet deze rechtsbasis aan de eisen van voorzienbaarheid en toegankelijkheid?
4. Welk doel wordt er met deze inbreuk gediend? Art. 8 somst deze doeleinden limitatief op.
5. Was deze inbreuk noodzakelijk in een *democratic society*?
 - a. Was er een *pressing social need*?
 - b. Is er evenredigheid tussen middel en doel en zijn er geen minder vergaande middelen om dat doel te bereiken?
 - c. Waren de door de overheid aangedragen redenen voor de noodzakelijkheid van de inbreuk *relevant* en *sufficient*?

BIJLAGE IX: Gegevens respondenten

Geslacht

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Vrouw	64	17,3	17,7	17,7
	Man	298	80,5	82,3	100,0
	Total	362	97,8	100,0	
Missing	System	8	2,2		
Total		370	100,0		

LEEFTIJD

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	13,00	1	,3	,3	,3
	15,00	6	1,6	1,7	2,0
	16,00	12	3,2	3,4	5,3
	17,00	14	3,8	3,9	9,2
	18,00	16	4,3	4,5	13,7
	19,00	22	5,9	6,1	19,8
	20,00	21	5,7	5,9	25,7
	21,00	22	5,9	6,1	31,8
	22,00	16	4,3	4,5	36,3
	23,00	18	4,9	5,0	41,3
	24,00	20	5,4	5,6	46,9
	25,00	15	4,1	4,2	51,1
	26,00	14	3,8	3,9	55,0
	27,00	18	4,9	5,0	60,1
	28,00	4	1,1	1,1	61,2
	29,00	18	4,9	5,0	66,2
	30,00	7	1,9	2,0	68,2
	31,00	8	2,2	2,2	70,4
	32,00	9	2,4	2,5	72,9
	33,00	8	2,2	2,2	75,1
	34,00	5	1,4	1,4	76,5
	35,00	11	3,0	3,1	79,6
	36,00	9	2,4	2,5	82,1
	37,00	5	1,4	1,4	83,5
	38,00	5	1,4	1,4	84,9
	39,00	5	1,4	1,4	86,3
	40,00	7	1,9	2,0	88,3
	41,00	5	1,4	1,4	89,7
	42,00	5	1,4	1,4	91,1
	43,00	8	2,2	2,2	93,3
	44,00	4	1,1	1,1	94,4
	45,00	2	,5	,6	95,0
	46,00	4	1,1	1,1	96,1
	47,00	1	,3	,3	96,4
	48,00	3	,8	,8	97,2
	51,00	2	,5	,6	97,8
	53,00	2	,5	,6	98,3
	54,00	1	,3	,3	98,6
	55,00	1	,3	,3	98,9
	57,00	1	,3	,3	99,2
	58,00	1	,3	,3	99,4
	64,00	1	,3	,3	99,7
	71,00	1	,3	,3	100,0
	Total	358	96,8	100,0	
Missing	System	12	3,2		
Total		370	100,0		

Woont u in de Tarwewijk?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nee	210	56,8	58,3	58,3
	Ja	150	40,5	41,7	100,0
	Total	360	97,3	100,0	
Missing	System	10	2,7		
Total		370	100,0		

Zo ja, hoe lang woont u al in deze buurt in maanden

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1	5	3,4	3,4	3,4
2	1	,7	,7	4,1
3	6	4,1	4,1	8,3
4	2	1,4	1,4	9,7
5	2	1,4	1,4	11,0
6	8	5,5	5,5	16,6
7	1	,7	,7	17,2
8	2	1,4	1,4	18,6
9	1	,7	,7	19,3
11	1	,7	,7	20,0
12	14	9,7	9,7	29,7
14	1	,7	,7	30,3
18	5	3,4	3,4	33,8
24	16	11,0	11,0	44,8
30	2	1,4	1,4	46,2
36	8	5,5	5,5	51,7
48	12	8,3	8,3	60,0
60	7	4,8	4,8	64,8
72	8	5,5	5,5	70,3
78	1	,7	,7	71,0
84	7	4,8	4,8	75,9
96	2	1,4	1,4	77,2
108	3	2,1	2,1	79,3
120	5	3,4	3,4	82,8
144	5	3,4	3,4	86,2
156	2	1,4	1,4	87,6
168	1	,7	,7	88,3
192	1	,7	,7	89,0
204	2	1,4	1,4	90,3
216	2	1,4	1,4	91,7
228	2	1,4	1,4	93,1
240	3	2,1	2,1	95,2
276	2	1,4	1,4	96,6
288	1	,7	,7	97,2
300	1	,7	,7	97,9
360	1	,7	,7	98,6
444	1	,7	,7	99,3
504	1	,7	,7	100,0
Total	145	100,0	100,0	

BIJLAGE X: Overzicht van de variabelen 'mobilcat' en 'leefcat'

MOBILCAT

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	voetganger	250	67,6	69,1	69,1
	automobilist	96	25,9	26,5	95,6
	overig (fiets, brommer, motor, cafe, coffeeschop, 'anders')	16	4,3	4,4	100,0
	Total	362	97,8	100,0	
Missing	System	8	2,2		
Total		370	100,0		

LEEF CAT

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	<16	7	1,9	2,0	2,0
	16-25	176	47,6	49,2	51,1
	26-35	102	27,6	28,5	79,6
	36-45	55	14,9	15,4	95,0
	46-55	14	3,8	3,9	98,9
	56-65	3	,8	,8	99,7
	>65	1	,3	,3	100,0
	Total	358	96,8	100,0	
Missing	System	12	3,2		
Total		370	100,0		

BIJLAGE XI: antwoordverdeling op vraag één tot en met vraag zeven van de vragenlijst en de 'vragen' die door de enquêteur zelf ingevuld moesten worden

Wist u dat in de Tarwewijk de mogelijkheid bestaat om preventief gefouilleerd te worden?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nee	156	42,2	42,6	42,6
	Ja	210	56,8	57,4	100,0
	Total	366	98,9	100,0	
Missing	System	4	1,1		
Total		370	100,0		

Is preventief fouilleren in de Tarwewijk naar uw mening...

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Absoluut niet wenselijk	20	5,4	5,5	5,5
	Niet wenselijk	21	5,7	5,8	11,3
	Neutraal	65	17,6	17,9	29,2
	Wenselijk	149	40,3	41,0	70,2
	Zeer wenselijk	108	29,2	29,8	100,0
	Total	363	98,1	100,0	
Missing	System	7	1,9		
Total		370	100,0		

Heeft preventief fouilleren in de Tarwewijk uw veiligheidsgevoel...

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Sterk verslechterd	9	2,4	2,5	2,5
	Verslechterd	8	2,2	2,2	4,7
	Gelijk gehouden	124	33,5	34,3	39,0
	Verbeterd	154	41,6	42,5	81,5
	Sterk verbeterd	67	18,1	18,5	100,0
	Total	362	97,8	100,0	
Missing	System	8	2,2		
Total		370	100,0		

Hoe heeft u het optreden van de politieagent tijdens het fouilleren ervaren?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zeer negatief	8	2,2	2,2	2,2
	Negatief	20	5,4	5,5	7,7
	Neutraal	74	20,0	20,4	28,1
	Positief	211	57,0	58,1	86,2
	Zeer positief	50	13,5	13,8	100,0
	Total	363	98,1	100,0	
Missing	System	7	1,9		
Total		370	100,0		

Bent u van mening dat preventief fouilleren uw privacy schendt?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ernstige schending	21	5,7	5,8	5,8
	Schending	68	18,4	18,9	24,7
	Geen mening	52	14,1	14,4	39,2
	Geen schending	151	40,8	41,9	81,1
	Absoluut geen schending	68	18,4	18,9	100,0
	Total	360	97,3	100,0	
Missing	System	10	2,7		
Total		370	100,0		

Voetganger, automobilist, fietser, bromfietser, motorrijder, cafeganger, coffee-shopganger, anders

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Voetganger	250	67,6	69,1	69,1
	Automobilist	96	25,9	26,5	95,6
	Fietser	2	,5	,6	96,1
	Brommerrijder	3	,8	,8	97,0
	Motorrijder	1	,3	,3	97,2
	Coffeeshopganger	5	1,4	1,4	98,6
	Anders	5	1,4	1,4	100,0
	Total	362	97,8	100,0	
Missing	System	8	2,2		
Total		370	100,0		

Niets aangetroffen, vrijwillige afstand, verdachte

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Niets aangetroffen	351	94,9	96,7	96,7
	Vrijwillige afstand	7	1,9	1,9	98,6
	Verdachte	5	1,4	1,4	100,0
	Total	363	98,1	100,0	
Missing	System	7	1,9		
Total		370	100,0		

Hoe vaak bent u preventief gefouilleerd?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1	239	65,7	65,7	65,7
2	56	15,4	15,4	81,0
3	31	8,5	8,5	89,6
4	10	2,7	2,7	92,3
5	6	1,6	1,6	94,0
6	5	1,4	1,4	95,3
7	4	1,1	1,1	96,4
8	2	,5	,5	97,0
9	1	,3	,3	97,3
10	9	2,5	2,5	99,7
12	1	,3	,3	100,0
Total	364	100,0	100,0	

Bent u van mening dat de politie bepaalde personen eerder preventief fouilleert dan anderen?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ja	125	38,6	38,6	38,6
Nee	199	61,4	61,4	100,0
Total	324	100,0	100,0	

